

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku Instituut

Ave Uusleer

**EESTI KAITSEVÄE JA KAITSELIIDU
SISEKAITSELISTESSE TEGEVUSTESSE KAASAMIST
MÄÄRATLEVA REGULATSIOONI SELGUS JA
ASJAKOHASUS RAHUAJAL**

Magistritöö

Juhendaja: René Värk, PhD

Kaasjuhendaja: Karl Urmas Sule, MA

Tallinn 2024

SISEKAITSEAKADEEMIA MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON

Kolledž/instituut : Sisejulgeoleku Instituut	Kaitsmise kuu ja aasta: 06.2024
Töö pealkiri eesti keeles: Eesti Kaitseväge ja Kaitseliidu sisekaitselistesse tegevustesse kaasamist määratleva regulatsiooni selgus ja asjakohasus rahuajal	
Töö pealkiri võõrkeeles: Clarity and relevance of the regulation defining the involvement of the Estonian Defence Forces and Defence League in internal defense activities in peacetime	
<p>Lühikokkuvõte:</p> <p>Magistritöö mahuks on 75 lehekülge ning töö on kirjutatud eesti keeles, eesti- ja inglise keelse kokkuvõttega. Töö koos lisadega on 103 leheküljel, millest 62 lehekülge moodustab põhiosa. Töö koostamisel on kasutatud 104 erinevat eesti- ja inglise keelset allikat sh 46 teadusallikat, 14 õigusakti ning muud allikat. Töö illustreerimiseks on kasutatud 7 joonist ja 19 tabelit.</p> <p>Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada Eesti Kaitseväge ja Kaitseliidu rahuaja sisekaitselistesse tegevustesse kaasamise võimalused, määratleva regulatsiooni selgus ja asjakohasus.</p> <p>Magistritöö uurimisprobleem: millised on võimalused ja vajadused kaasamiseks Eesti Kaitseväge ja Kaitseliitu sisekaitselistesse tegevustesse rahuajal?</p> <p>Magistritöö puhul on tegemist empiirilise uurimisega, mille uurimisstrateegiaks on uuriv juhtumiuuring. Uurimismeetodina kasutasin dokumendianalüüsi ja elektroonilist poolstruktureeritud ankeetküsitlust oma ala ekspertidega.</p> <p>Töö eesmärgi saavutamiseks püstitasin viis uurimisülesannet:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Võrrelda sõjaväeliste organisatsioonide eripärasid tsiviilasutustega; 2) Kaardistada sõjaväeliste organisatsioonide kaasamise vajadused rahuaja tegevustesse; 3) Välja selgitada Eestis kehtivates regulatsioonides, õigusaktides Eesti Kaitseväge ja Kaitseliidu võimaluste osas olla kaasatud sisekaitselistesse tegevustesse; 4) Välja selgitada sõjaväeliste organisatsioonide sisekaitselistesse tegevustesse kaasamise praktikad ja protseduurid; 5) Teooria ja uuringutulemuste analüüsist lähtuvalt teha järeldusi Eesti Kaitseväge ja Kaitseliidu rahuaja õigusi määratleva regulatsiooni selguse ja asjakohasuse kohta ning vajadusel teha ettepanekuid olukorra parandamiseks. <p>Magistritöö teoreetilises osas, toetudes teaduskirjandusele, selgitasin välja sõjaväeliste organisatsioonide kaasamise potentsiaalsed sisekaitselised olukorrad rahuajal ja nendega seotud toetavad tegevused. Need teadmised rakendasin kombineeritud uuringu käigus ehk dokumendianalüüsi ja ankeetküsitluse läbiviimisel. Magistritöö uuringutulemustest järeldus, et kuigi eksperdid mõistavad osaliselt EKV ja KL rahuajal kaasamise õiguslikku raamistikku ja protseduure, esineb olulisi valdkondi, mis vajavad selgitamist, ajakohastamist ja kohandamist tänapäevaste julgeolekuvajadustega. Soovitused hõlmavad eeskirjade täpsustamist ja standardiseerimist, kasutajasõbralikumate otsinguvõimaluste arendamist õigusandmebaasides, reageerimisprotseduuride lihtsustamist, asutuste vaheliste koolituste korraldamist, infovahetuse- ja koordineerimise mehhanismide parandamist ning olemasolevate määruste ajakohastamist.</p>	
Lisad: -	
Võtmesõnad: Eesti Kaitseväge; Kaitseliit; sisekaitse; rahuage; koostöö; sõjavägi.	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Estonian Defense Forces; Defense League; homeland security; peacetime; co-operation; army.	
Säilitamise koht: -	
Töö autor: Ave Uusleer	
Olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma magistritöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri:	Kommentaar (soovi korral)
Vastab magistritöö nõuetele	
Juhendaja: Dr. iur. René Värk	Allkiri:
Kaasjuhendaja: MA Karl Urmas Sule	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud:	
Kolledži direktor/instituudi juhataja:	Allkiri:

SISUKORD

MÕISTETE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. SÕJALISTE ORGANISATSIOONIDE KAASAMINE RAHUAJA ÜLESANNETE TÄITMISELE.....	12
1.1.Sõjalise organisatsiooni eripärad võrreldes tsiviilorganisatsioonidega.....	13
1.2.Sõjaväeliste organisatsioonide kaasamise võimalused, kaasamise dilemmad ja regulatsioon	20
1.3.Sõjaväeliste organisatsioonide kaasamine valitud riikide näitel.....	25
2. EMPIIRILINE UURING.....	33
2.1.Metoodika ja valim	33
2.2. Dokumendianalüüsi tulemused ja analüüs	39
2.3. Ankeetküsitluste tulemused ja analüüs	50
2.4. Järeldused ja ettepanekud	68
KOKKUVÕTE	74
SUMMARY.....	77
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	80
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	90
LISA 1. ANKEETKÜSITLUSE KÜSIMUSED.....	93
LISA 2. DOKUMENDIANALÜÜSI KOODIPUU	103

MÕISTETE LOETELU

Sisekaitse – magistritöös tõlgendatav kui riigisisene tegevuste ning meetmete kogum, mis on suunatud riigi ja selle elanike turvalisuse tagamisele sisemiste ohtude eest. Sisekaitse eesmärk on kaitsta ühiskonda erinevate ohufaktorite, nagu julgeolek, kuritegevus, looduskatastroofid jmt, vastu.

Sõjalised organisatsioonid – sinna alla magistritöös arvestatakse riiklikud ja/või riiklikult tunnustatud vabatahtlikest koosnevad sõjaliselt organiseeritud asutused, mille tegevus on seadustega reguleeritud.

SISSEJUHATUS

Eesti riigikaitse eesmärk on Eesti iseseisvuse ja sõltumatuse säilitamine nii vees, maa peal kui õhus ehk Eesti riigi (edaspidi EV) territooriumil (Riigikaitseadus, 2015, § 2 lg 1). EV territoorium on määratletud Tartu rahulepingu, riikidevaheliste piirilepingutega ja rahvusvaheliste konventsioonide alusel EV seadustega (Riigipiiri seadus, 1994, § 2). Kõik, EV territooriumil toimuv mõjutab sisejulgeolekut ning selle kaitsmist. Sisekaitse määratluses Eesti põhiseadusliku korra ja iseseisvuse vastaste ohtude ennetamine ning lahendamine. Need sisaldavad avaliku korra tagamist, elanikkonna kaitsmist, piiri valvamist ning vastuluuret (Riigikantselei, 2021a, lk 9).

Diana Marnot (2022, lk 13) annab oma mõttepaberis teemal „Erinevad arusaamad terminitest siseturvalisus, sisejulgeolek ja sisekaitse“ hinnangu, et väljendeid siseturvalisus, sisejulgeolek ja sisekaitse võib pidada Siseministeeriumi haldusala alusmõisteks. Sellest tulenevalt lähtun oma magistritöös põhimõttest tõlgendada neid kui sünonüüme ehk lahti seletatuna kui riigisisene kaitse. Riigikaitseaduse (2015) § 1 lg 1 alusel saab väita, et riigikaitse korraldus jaguneb rahuajaks ja sõjaajaks, oma magistritöös keskendun ainult rahuajale. Rahuajal on peamine eesmärk tagada riigi turvalisus ja stabiilsus, keskendudes rohkem ennetavatele meetmetele ja valmisoleku säilitamisele. Sõjaajal muutub riigikaitse korraldus, peamise eesmärgiga tagada rünnaku kiire tõrjumine ja riigi kaitsmine.

EV-l on seaduste kohaselt kaks sõjaliselt korraldatud haldusorganit, milleks on Eesti Kaitsevägi (edaspidi EKV) ja Kaitseliit (edaspidi KL). Kaitseväge korralduse seadus (2008) § 2 lg 1 sätestab, et „Kaitsevägi on sõjaliselt korraldatud valitsusasutus Kaitseministeeriumi valitsemisalas“. KL seaduse (2013) § 2 lg 1 kohaselt on KL Kaitseministeeriumi valitsemisalas tegutsev vabatahtlik, sõjaväeliselt korraldatud, relvi valdav ja sõjaväeliste harjutustega tegelev riigikaitseorganisatsioon. Nende kaasamine sisekaitseliste olukordade lahendamisse on reguleeritud erinevate seadustega, näiteks reguleerib Halduskoostööseadus (2003) ametiabi taotlemise ja andmise korra. Samuti on olemas Korrakaitseadus (2014), Kaitseväge ja Kaitseliidu politsei ülesannete täitmise, päästesündmuse lahendamisse ning eriolukorra tööde tegemisse kaasamise kord (Vabariigi Valitsus, 2015), Lennundusseadus (1999) ja muud regulatsioonid, millega nähakse ette abi

andmise kohustus. Sama sätestab halduskoostöö seadus (2013) § 17 lg 2 p 2, mille järgi ei kohaldata ametiabi sätteid olukorras, kus abi andmise kohustus on muu seadusega ette nähtud.

Julgeolekuteoreetik Michael Nicholson (2004, lk 167) on öelnud „Asjad, isegi kui tegemist on sedavõrd toekate asjadega nagu tuumaallveelaevad ja raketid, mis on võimelised tekitama tohutut hävingut, muunduvad lihtsalt heidutamisevahendiks või julgeolekutagatiseks, kui neid tõlgendada ideede pinnal ühiskondlikus kontekstis“. Sellest tuleneb, et riikliku julgeolekupoliitika olemus määratakse võimalike ohuhinnangute põhjal ning see omakorda määrab, kuidas reguleeritakse ohtudega toimetulekut. Magistritöö teema mõistes tähendab see seda, et relvad ja muud sarnased ohutegurid ei määra iseenesest riikliku julgeolekupoliitikat, vaid pigem nende tõlgendus ja kasutusviis ühiskondlikus kontekstis. See kinnitab, et julgeolekupoliitika peab olema dünaamiline ja kohanemisvõimeline, võttes arvesse muutuvaid ohtusid ning ühiskondlike vajadusi. Ohtude hinnangud määravad, millised meetmed on vajalikud, et tagada riigi julgeolek ning kuidas neid ohte tõhusalt hallata. Sellest tulenevalt on riikliku julgeolekupoliitika aluseks mitte ainult relvad ja tehnoloogiad, vaid ka ideed, hoiakud ja ühiskondlikud väärtused. Samas on oluline märkida, et rahuajal on riikliku julgeolekupoliitika aluseks ka sisekaitseline vajadus. See hõlmab mitte ainult väliseid ohuallikaid, vaid ka siseriiklikke ohte, nagu terrorism, küberkuritegevus, sotsiaalsed rahutused ja loodusõnnetused. Sisekaitselised vajadused nõuavad erinevaid meetmeid, nagu õigusaktide kehtestamine, korrakaitseorganite tugevdamine, elanikkonna teadlikkuse tõstmine ja varustatuse suurendamine kriisidele reageerimiseks. Ehk sellest lähtuvalt on riikliku julgeolekupoliitika aluseks mitte ainult relvad ja tehnoloogiad, vaid ka ideed, hoiakud ja ühiskondlikud väärtused ning sisekaitseline vajadus, mis tagavad riigi turvalisuse ja stabiilsuse nii rahu- kui ka sõjaajal.

Magistritöö uuringu lähtenurgast tähendab eelnev seda, et isegi kui kõik tundub regulatsioonides olevat korras, ei pruugi see seda ettenägematus olukorras olla - näiteks nagu juhtus ülemaailmse COVID-19 epideemia puhkemise ajal. Riigikontroll (2021, lk 7) märgib ära oma ettekandes Riigikogule, et riigil peab olema läbimõeldud plaan, sh kokkulepitud ülesannete jaotus kriisiolukorras käitumiseks ning võimekus plaani ja käitumist vastavalt olukorrale muuta. Plaani puudumine ja mõnes mõttes seaduse puudulikus ilmeski epideemia puhkemisel. Olenemata sellest, et 2017. aastal jõustus

Hädaolukorra seadus, mille eesmärk oli kõikide muude ülesannete kõrval ka täpsustada kriisireguleerimises osalevate asutuste ülesanded, siis seaduse rakendusaktide väljatöötamine jäi venima. Sellest tulenevalt ei olnud erinevad Eesti riigiasutused pandeemia vallandumiseks ning sellele reageerimiseks valmis (Riigikontroll, 2021, lk 7-9).

Lisaks toob Riigikontroll (2021, lk 10) oma ettekandes välja toetuse kavatsusele valmistada ette nn valmisoleku seadus, mille eelnõu sai 2023 aastal nimetuseks tsiviilkriisi ja riigikaitse seadus (Riigikantselei, 2023). Riigikontroll (2021, lk 10) toob välja, et kogu riiki hõlmava ning valitsemisalade ülese olulise mõjuga kriisi puhul, ei ole mõeldav seda jätta lahendama kitsa valdkonna asutus või ministeerium. Kogu riiki hõlmava kriisi lahendaja strateegilisel tasandil peab olema Vabariigi Valitsus, keda toetab Riigikantselei, kes moodustab kriisistaabi.

2023. aastal auditeeris Riigikontroll erinevate ministeeriumite võimet täita 12 laiapindse riigikaitse ülesannet, mis toetavad sõjalist riigikaitset ning on seotud sisekaitse ja riigiasutuste toimepidevusega kriisis. Auditi käigus tuvastati, et kõigil peale Kaitseministeeriumi esines puudujääke. Puudulikuks osutusid eri ministeeriumite valitsusasutustuste ja elutähtsate teenuste osutajate teadlikkus, kuidas valmistuda riigikaitseks kriisideks, mil moel kriisis käituda, kust saada aja- ja asjakohast infot. Riigikontrolör Janar Holm kommenteeris auditi tulemust: „Praegu on aga nii, et igaüks tuleb kontserdile oma noodiga, teadmata seda, mida teised mängivad. Ja siis on orkestris hulk tühje toole, kuhu oodatakse muusikuid, kes ei tea, et nad peaksid sinna istuma ja pilli mängima, kuna keegi ei ole neile seda öelnud“. (Simson, 2023)

Magistritöö **aktuaalsuseks** on lähtuvalt eelpool viidatud auditist tulenev vajadus luua ühtne arusaam, millistel juhtudel ja/või kuidas saaks rahuajal erinevate sisekaitseliste olukordade või kriiside lahendamisel kaasata EKV ja/või KL. Aktuaalsuse annab sellele kaasaegne julgeolekuolukord, kus kombineeritakse erinevaid hübriidsõja komponente ning sellest lähtuvalt piirid sise- ja välisturvalisuse vahel hägustuvad. Seda vajadust pole varasemalt magistritööde käigus uuritud ega kaardistatud. Magistritöö mõistes, erinevateks sisekaitseliseks olukordadeks, valmis olles ja kindlaid protseduure järgides loob see eelduse sujuvaks koostööks erinevate valitsusasutuste vahel nii riiklikul kui ka kohalikul tasandil.

Riigikaitse arengukava 2022-2031 (Riigikantselei, 2021a) püstib riigikaitse tegevussuundade eesmärgid. Üldeesmärgiks on „Viia ellu sõjalised ja mittesõjalised võimearendused, mis tagavad heidutuse ja kollektiivkaitse valmiduse, kujundavad julgeolekukeskkonda Eestile sobivas suunas ning tagavad riigi kerksuse ja võime reageerida potentsiaalsetele ohtudele“ (Riigikantselei, 2021a, lk 6). Toetava tegevussuuna eesmärkide all mainitakse lisaks „Ennetada ja tõrjuda Eesti põhiseaduslikku korda ja iseseisvust ähvardavaid ohte ning vältida sündmuste eskaleerumist sõjaliste tegevusteni, panustades senisest enam sisekaitse võimelünkade lahendamisse“ (Riigikantselei, 2021a, lk 6), mis samuti võib tähendada sõjaliselt korraldatud haldusorganite senise panuse suurendamist.

Varasemalt on kirjutatud sarnasel teemal, kuid erineva lähtepunkti ja kontekstiga tulenevaid bakalaureuse- kui magistritöid. Näiteks on Raine Eenma (2003) kirjutanud magistritöö teemal „Sisejulgeoleku struktuur ja selle õiguslikud alused Eestis“, Aivar Engel (2003) magistritöö teemal „Riigikaitse õiguslikke küsimusi taasiseseisvunud Eesti Vabariigis“, Risto Saimla (2021) magistritöö teemal „Eesti riigikaitse käsitus – koordineerimise ja koostöö väljakutsed“, Kert Räis (2018) magistritöö teemal „Julgeolekuasutuste sekkumisõigus laiapindse riigikaitse tagamise osana“ ja Kert Kaevats (2013) bakalaureusetöö teemal „Kaitseväe korralduse õiguslik regulatsioon Kaitseväe korralduse seaduse näitel“. Arbo Probal (2010) on kirjutanud lõputöö teemal „Kaitseliidu kasutamine siseriiklike kriiside reguleerimisel – õiguslikud võimalused“. Saimla (2021, lk 44-45) toob oma magistritöö uuringute järeldustes välja, et Eestis levib madal koostöökultuur, -traditsioon ja -harjumus, sest see ei ole osa tööalasest väljaõppest ning seetõttu puudub töötasandil arusaam, millised on nende kohustused ja võimalused riigikaitse eesmärkide täitmisel, saavutamisel. Mati Parts (2018, lk 27) kirjutas magistritöö teemal „Politsei- ja piirivalveameti nägemus Kaitseväe kaasamisest korrakaitse ülesannetesse vahetu sunni kasutamise õigusega“, kus toob välja järelduse, et EKV kaasamine korrakaitse ülesannetesse on vähe tõenäoline, kuid kasutatav erijuhtumitel. Nikita Panjuškin on 2023. aastal kirjutanud magistritöö teemal „Kaitseväe kaasamise vajadus ja võimalused Eesti tervishoiusüsteemi toimepidevuse toetamisel tsiviilkriisides“. Enamus sarnasel teemal kirjutatud varasematest uurimistöödest on möödas palju aastaid (aastate vahemik 2003-2023) ning õiguslikud aspektid on muutunud. Minu magistritöö erinevusi seni valminud töödest on, et praeguse tööga hinnatakse EKV ja KL

võimalusi olla seaduslikust aspektist kaasatud lahendama sisekaitseolukordi rahuajal, kaardistades sellekohased praktikad ja protsessid. Minu magistritöö **uudsus** võrreldes varasemate töödega on seotud uuritava lähtepunktiga – sisekaitse tegevused rahuajal kaasaegses keskkonnas.

Eelnevalt lähtub, et riigikaitse ja sisejulgeolek on omavahel tihedalt seotud ning sellest tulenevalt soovin magistritöö käigus leida vastuse püstitatud **uurimisprobleemile** – Millised on võimalused ja vajadused kaasamiseks EKV ja KL sisekaitse tegevustesse rahuajal? **Uurimisküsimused**, mis vajavad uurimisprobleemi lahendamiseks vastuseid on järgmised:

1. Millised regulatsioonidest tulenevad võimalused on EKV ja KL kaasamiseks rahuajal sisekaitse tegevustesse olukordadesse?
2. Millised on protseduurid EKV ja KL kaasamiseks rahuajal sisekaitse tegevustesse olukordade lahendamiseks?
3. Milliseid regulatsiooni(de)st tulenevaid probleemkohti võib praktikas esineda EKV ja KL võimalikul kaasamisel sisekaitse tegevustesse olukordade lahendamiseks?

Magistritöö **eesmärgiks** on välja selgitada EKV ja KL rahuaja sisekaitse tegevustesse kaasamise võimalused, määratleva regulatsiooni selgus ja asjakohasus.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks püstitasin viis **uurimisülesannet**:

1. Võrrelda sõjaväeliste organisatsioonide eripärasid tsiviilasutustega
2. Kaardistada sõjaväeliste organisatsioonide kaasamise vajadused rahuaja tegevustesse;
3. Välja selgitada Eestis kehtivate regulatsioonides, õigusaktides EKV ja KL võimaluste osas olla kaasatud sisekaitse tegevustesse;
4. Välja selgitada sõjaväeliste organisatsioonide sisekaitse tegevustesse kaasamise praktikad ja protseduurid;
5. Teooria ja uuringutulemuste analüüsist lähtuvalt teha järeldusi EKV ja KL rahuaja õigusi määratleva regulatsiooni selguse ja asjakohasuse kohta ning vajadusel teha ettepanekuid olukorra parandamiseks.

Magistritöö puhul on tegemist sotsiaalteadusliku empiirilise kombineeritud uurimusega. Rõhutamist vajab, et tegu ei ole õigusteadusliku ega õigusdogmaatilise uuringuga. Magistritöö käigus tuginedes empiirilistele andmetele otsin võimalikke vastuseid/ lahendusi püstitatud uurimusülesannetele.

Uurimisstrateegiaks valisin uuriva juhtumiuuringu, mille käigus kogusin ja hindasin saadud informatsiooni (Yin, 2009, p. 6). Uuritavaks juhtumiks on EKV ja KL võimalused olla kaasatud sisekaitseolukordade lahendamisse/ tegevustesse ning selle raames analüüsin õigusi määratleva regulatsiooni selgust ja asjakohasust. Uuringu tulemustest selguvad (kokkuvõttev hindamine) sõjaväeliste organisatsioonide sisekaitseolukordade tegevustesse kaasamise praktikad ja protsessid.

Andmete kogumiseks kasutasin **dokumendianalüüsi**, mille raames uurisin riigikaitse- ja julgeolekupoliitika strateegilisi dokumente ja õigusakte, mille puhul on tegemist eesmärgipärase **valimiga** (ing. k. *purposive sampling*) (Teddlie & Yu, 2007, pp. 80-83). Teise andmete kogumise meetodina kasutasin poolstruktureeritud andmete kogumise meetodit elektroonilist **ankeetküsitlust** (Neuman, 2011, pp. 339–340). Valimiks eesmärgistatud valimi alusel oma ala spetsialistid/eksperdid Kaitseministeeriumi- ja Siseministeeriumi valitsusala allasutustest. Spetsialistide/ ekspertide käest uurisin organisatsioonide vahelisi peamisi eripärasid, vajadusi EKV ja KL kaasamiseks, samuti kaasamise praktikaid ja protseduure. Lisaks uurisin hinnangut regulatsioonide ja õigusaktide selgusele, asjakohasusele.

Andmeanalüüsi meetodina kasutasin dokumendianalüüsi puhul kvalitatiivset sisuanalüüsi ning ankeetküsitluse puhul segameetodit ehk suletud küsimuste puhul statistilist andmeanalüüsi (Neuman, 2011, pp. 383-418), Pearsoni korrelatsioonikordajat (Benesty, *et al.*, 2009, pp. 37-38 ja ning nende tulemuse võrdluseks illustreerivat meetodit (Neuman, 2011, pp. 519-520) ehk regulatiivne pool võrrelduna praktikaga, teostuse protsessidega.

Magistritöö koosneb kahest peatükist. Esimeses peatükis koondan kokku teoreetilised lähtekohad ja analüüsin sõjaliste organisatsioonide kaasamise võimalusi rahuaja ülesannete täitmisele. Toon välja ja võrdlen omavahel sõjaväeliste organisatsioonide eripärasid tsiviilorganisatsioonidega. Kaardistan nende kaasamise võimalused, dilemmad ja regulatiivse poole ning käsitlen kaasamise võimalusi valitud riikide näitel. Töö empiirilises

osas analüüsin EKV ja KL kaasamise aspekte ning nende reguleerituse tõlgendamist oma ala spetsialistide/ekspertide poolt. Analüüsin uuringute tulemusi ja teen järeldusi.

1. SÕJALISTE ORGANISATSIOONIDE KAASAMINE RAHUAJA ÜLESANNETE TÄITMISELE

Riik peab esmajoones tagama turvalisuse oma territooriumil, kaitstes ühiskonda nii sisemiste kui ka väliste ohtude eest (Ripsman & Paul, 2010, p. 3; Narits, *et al.*, 2020 lk 39). Sisemiste ohtude alla kuuluvad näiteks kuritegevus, epideemiad ja loodusõnnetused. Välimised ohud aga viitavad rahvusvahelistele ohtudele, mis nõuavad piiriülest kaitset (Narits, *et al.*, 2020, lk 39–40). Riigikaitse ja ühiskonna turvalisus, tähendavad kaitset eksistentsiaalsete ohtude eest, kuid selle sisu varieerub eri sektorites, näiteks magistritöö raames riigikaitsektor ja siseturvalisusektor (Buzan, *et al.*, 1998, p. 27). Kask jt (2020a, lk 863) rõhutavad, et riigikaitse saavutatakse erinevate riigisiseste asutuste ja organisatsioonide koostöö kaudu. Selle alusel hõlmavad magistritöö raames vaatluse alla võetavad asutused Kaitseministeeriumi ja Siseministeeriumi allasutusi. Kaitseministeeriumi valitsusalasse kuuluvad sõjaliselt korraldatud haldusorganid, milleks on EKV (Kaitseväge korralduse seadus, 2008, § 2 lg 1) ja KL (Kaitseliidu seadus, 2013, § 2 lg 1). Samuti kuuluvad sinna struktuuri Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus, Kaitseressursside Amet, Välisluureamet ja Eesti Sõjamuuseum (Kaitseministeerium, 2022). Siseministeeriumi valitsusalasse kuuluvad siseturvalisuse eest vastutavad asutused nagu Politsei- ja Piirvalveamet (edaspidi PPA), Päästeamet, Häirekeskus, Kaitsepolitseiamet (edaspidi KAPO), Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus (SMIT) ja Sisekaitseakadeemia (Siseministeerium, 2021). Magistritöös ei käsitle Eesti Sõjamuuseumi ja Sisekaitseakadeemiat, sest ühe puhul on tegu muuseumiga ja teine on õppeasutus.

Nii looduslikel kui ka inimtekkelistel kriisidel või katastroofidel võib olla märkimisväärne mõju ühiskonna elule, tervisele, keskkonnale ja varale, häirides igapäevaseid protsesse, materiaalseid väärtusi ja stabiilsust (Brezina, 2020, lk 737). Olenevalt sisekaitse olukorra iseloomust, nagu näiteks kriisi puhul, võib olla vajalik ressursside ümberjagamine, et pakkuda igakülgset abi abivajajatele ja toetada tsiviilasutusi olukorra kiiremaks ning efektiivsemaks lahendamiseks (Mazurkiewicz, 2018, lk 70–71). Sellest lähtuvalt keskendub käesolev peatükk sellele, millal ja kuidas kaasatakse rahuajal sisekaitse olukordade lahendamisse sõjalisi organisatsioone, ehk kuidas toimub või on toimunud tsiviil-sõjaline koostöö selles kontekstis.

1.1. Sõjalise organisatsiooni eripärad võrreldes tsiviilorganisatsioonidega

Käesolevas alapeatükis keskendun sõjaliste organisatsioonide eripäradele, võrreldes neid tsiviilorganisatsioonidega. Fookus on eripäradele, sest tsiviil- ja sõjalised organisatsioonid täidavad väga erinevaid rolle ühiskonnas, jagades siiski mõningaid sarnaseid omadusi. Sarnasteks omadusteks võivad olla hierarhiline struktuur, kultuur, reeglid-protseduurid, koolitus ja arendus, missiooni- ja eesmärgipõhilisus, vastutus ja aruandlus, ressursside haldamine, koos tegutsemisvõime jmt. (Perry & Lindell, 2007, p. 102; Jones, 2013, pp. 30-45)

Sõjalisi organisatsioone saab eristada tsiviilorganisatsioonidest mitmel viisil. Esimene aspekt on seotud sõjalise organisatsiooni **liikmelisusega** (Huntington 2003, pp. 7-8). Huntington (2003, pp. 7-16) toob välja, et sõjalise organisatsiooni liikmetele on omased kolm elukutse põhiomadust: asjatundlikkus, vastutustundlikkus ja korporatiivsus. Sõjaväelase elukutset iseloomustavad eriteadmised vägivalla ohjamisel, hariduse ja oma valdkonna edasijõudmise monopol ning kohustus ühiskonna ees (Huntington 2003, pp. 7-16). Sõjaväelise organisatsiooni liikmete ülesandeks on õppida sõjalisi mehhanisme/toimeloogikaid ja koolitada vägesid, et nad saaksid täita määratud missioone (Herspring, 2013, p. 2). Tsiviilorganisatsioonide liikmed on seevastu leebemad, nende ülesanded võivad olla laialdasemad, mitmekesisemad, sõltudes organisatsiooni eesmärkidest ja tegevusvaldkonnast. Magistritöös käsitlevate sisekaitseliste organisatsioonide peamiseks ülesandeks on tagada siseriiklik rahu ja turvalisus. Sõltuvalt organisatsioonilisest kuuluvusest, võivad liikmed anda ametisse astumisel ja/või liitumisel vande (sarnaselt iga sõjalise organisatsiooniga), millega võtavad endale ülesande kasutada kaalutlusõigust, et säilitada põhiseaduslik volituste tasakaal üksikisiku õiguste toetamiseks (Rutgers, 2010, p. 437).

Armeed ning neis teenivad sõdurid täidavad kindlaid rolle, missioone ja funktsioone. Kuigi neid saab kasutada vaheldumisi, on need üksteisest erinevad mõisted. Sellest tulenevalt võib teise aspektina välja tuua erinevused organisatsiooni rollides. **Rollid** on laialdased ja püsivad relvajõudude eesmärgid, mis on seadusega kehtestatud. Nendeks võib olla riigi

Julgeoleku tagamine, riikliku poliitika ja huvide järgimine ning tsiviilvõimu toetamine (Clarke, 2014, pp. 6-7).

Sõjaliste organisatsioonide rollid ja neist lähtuvad ülesanded on mitmekesised ning sellest tulenevalt võib neid kategoriseerida erineval viisil, sealhulgas konteksti, tegevuste või geopoliitilise perspektiivi alusel. Sõjaliste organisatsioonide rollikontseptsioonid ning organisatsioonilised raamistikud on nii riiklikul kui ka kõrgemal juhtimise tasandil tsiviilorganisatsioonidest eristumise põhiaspektideks (Venesson, *et al.*, 2009, p. 629). Sõjaliste organisatsioonide peamised rollid hõlmavad kollektiivkaitset, kollektiivset turvalisust ning abi ühiskonnale. Sisekaitselises vaates võivad rollideks olla rahvusvaheline kriisijuhtimine, riiklik katastroofiabi, tugi sisejulgeoleku asutustele ja epideemia tõrje. Need rollid ja ülesanded peegeldavad riikide tsiviil-sõjalisi suhteid ning on olulised sõjaliste organisatsioonide kaasamisel sisekaitselistesse olukordadesse. (Wilén & Strömbom, 2022, pp. 22-31; Gad, *et al.*, 2021, p. 237)

Tsiviilorganisatsioonide rollideks on kriiside ja muude ohtude ennetamine, vajadusel reageerimine, kaitse ja taast(a/u)mine, selleks et iseseisvalt tagada rahu ja turvalisuse kuni üksikisiku tasemeni (Buchalter, 2007, p. 20; Prior, *et al.*, 2016, p. 17). Sõjaväelised organisatsioonid täidavad erinevaid missioone. Vennesson, *et al.*, (2009, p. 632) toob välja seisukoha, et sõjaliste organisatsioonide kasutamine rahuajal sisekaitselistes olukordades on pigem kui tasakaalu säilitamiseks, rahu ja stabiilsuse taastamiseks ning võimalike elude päästmiseks.

Missioonid on poliitilise juhtkonna poolt sõjalistele jõududele antud ülesanded. Need võivad olla teenistuspõhised, sõltuda üksusest kuid võivad olla ka nõ ühendtasandi missioonid/koostöömissioonid rohkem kui ühe üksuse või organisatsiooniga koostöös. Koostöömissiooni üheks näiteks on nõ kodanikutoetusmissioon, mis võib tähendada looduskatastroofi korral katastroofiabi ja humanitaarabi osutamist. (Clarke, 2014, pp. 6-7; Stringer, K. D., 2006, pp. 14-15)

Clarke (2014, p. 35) sõnastab ja jagab missioonid 6 laiamõistelisse kategooriasse, mis on minu magistritöö käsitluse konteksti üheks lähteperspektiiviks. Kategooriad on järgmised (Clarke, 2014, pp. 35-41; Stringer, K. D., 2006, pp. 14-21):

1. Sekkuvad/ründavad lahinguoperatsioonid (*Intervention/ Offensive Combat Operations*) – seotud sõjaliste tegevustega, mille erilisus seisneb läbiviimise asukohast, keskkonnast ja vajalikust ettevalmistusest (k.a. väljaõpe, muud koordineerivad tegevused). Tegevused võivad endas kaasata subsidiaarselt stabiilsust tagavaid operatsioone.
2. Rahvusvahelised stabiilsus- ja toetusoperatsioonid (*International Stability and Support Operations*) – selle alla alamkategoriatena liigituvad 4 erineva iseloomuga rahuoperatsiooni:
 - a. Rahusobitamine (*peacemaking*) – kriisiolukorra ennetamiseks või ohjeldamiseks tehtavad diplomaatilised jõupingutused;
 - b. Rahuvalve (*peacekeeping*) – vaherahu ja/või relvarahulepingu elluviimiseks läbiviidavad operatsioonid, mis toimuv kõikide osapoolte nõusolekul;
 - c. Rahu jõustamine (*peace enforcement*) – jõuga ähvardamine või selle kasutamine, sundimaks järgima resolutsioone või sanktsioone, eesmärgiga säilitada või taastada rahu ja kord;
 - d. Rahu tagamine (*peace building*) – konfliktijärgsed tegevused, tugevdamiseks ja taastamiseks valitsuse infrastruktuuri ja institutsioone konfliktijärgses keskkonnas.
3. Kodanikuabi operatsioonid (*Defense Support to Civil Authorities*) – toetusoperatsioonid tsiviilorganisatsioonidele, mille käigus aidatakse/ toetatakse korra hoidmist ja/või selle taastamist. See võib toimuda nii rahumeelsete ürituste toetuseks ennetava meetmena, kui näiteks mässu ja/või ülestõusu korral. Toetus- või vajaduspõhiselt liigituvad selle alla:
 - a. Hädaolukorrad ja katastroofiabi (*Defense support for Emergencies and Disaster Relief*);
 - b. Korrakaitse (*Defense Support for Law Enforcement*);
 - c. Eriolukorrad k.a. eriüritused (*Defense Support for Special Events*);
 - d. Olulised teenused (*Defense support for Essential Services*);
 - e. Mässutõrje (*Defense support for Counterinsurgency*);
 - f. Tsiviilrahutused (*Defense support for Civil Disturbances*).

Clarke (2014, p. 37) rõhutab selle kategooria puhul, et sõjalised organisatsioonid saavad toetada ainult juhul kui seda neilt küsitakse ning kui see on olulise tähtsusega või omab unikaalset mõju.
4. Riigikaitse operatsioonid (*Homeland Defense Operations*) – sisaldavad endas sõjalisi kaitsemeetmeid, mille eesmärgiks on hävitada, tühistada või vähendada vastase

rünnakute tõhusust valitseva territooriumi, kohalike elanike ja/või kriitilise infrastruktuuri vastu.

5. Rahvusvahelised humanitaarabi toetusmissioonid (*International Humanitarian Assistance Support*) – missioonid võivad endast sisaldada katastroofiabi, logistilist toetust, pagulastega toetust, katastroofi tagajärgede eemaldamise/vähendamise korraldamine (Heaslip & Barber, 2013, p. 64).
6. Ühepoolsed sõjalised operatsioonid (*Unilateral Military Operations*) – sisaldavad endas sõjalise iseloomuga operatsioone olles kaasatud erinevate olukordade lahendamisse. Nendeks võivad olla olukorrad, mida relvajõud ei praktiseeri või ei omata õigust praktiseerimiseks ehk jõudemonstratsioonid (*shows of force*), rahutused ja haarangud (*strikes and raids*), mässuvastased operatsioonid (*counterinsurgency operations*), mitte-kombatantide evakuatsioon (*evacuation of non-combatants*), erinevad isikkoosseisu taastamistoimingud (*personnel recovery operations*) ning ründavad terrorismivastased operatsioonid (*offensive counter-terrorist operations*).

Sõjalised organisatsioonid on ajalooliselt loodud poliitiliste eesmärkide saavutamiseks läbi vägivalla rakendamise ja demonstreerimise. Tänapäeval ei ole nende **funktsioon** ainult koordineeritud ja kontsentreeritud vägivalla (*concentrated application of violence*) rakendamine, vaid koosneb erinevatest funktsioonidest, mis sisaldavad teenusekomponentidele määratud konkreetseid kohustusi. Need võivad hõlmata mobiilsete reservvägede valmisolekus hoidmist, õigeaegsete luureandmete edastamist, jmt. Riigisiselt võib ülesannete hulka kuuluda ka valmidus tagada otsingu- ja päästejõududele sõjalist komponenti. Ülesanne võib näiteks hõlmata teedevõrgu julgestamist või elemendile logistilise toe pakkumist. Tsiviilvõimudele antava sõjalise toetuse kontekstis võib ülesandeks olla transpordisõlmede turvalisuse tagamine, suursündmuse sissepääsude turvamine või elanikele joogivee pakkumine. (Clarke, 2014, pp. 6-7; pp. 43- 44)

Lähtuvalt eelnevast saab täiendava aspektina esile tuua **militaarkultuuri**. Reiger, *et al.*, (2008, p. 22) toob välja, et kuivõrd kultuur hõlmab endas keelt, käitumisnorme ja –koodeksi, uskumuste süsteeme, riidetust ning kommete kindlaks kujunenud korda, on selge, et sõjalised organisatsioonid esindavad ainulaadset kultuurigrupi ehk militaarkultuuri. Keele all mõistetakse sõnavara ja auastmete hierarhilisusest tulenevat suhtlusviisi. Käitumisnormide ja –koodeksi all mõistetakse seda, et sõjaliste organisatsioonide liikmed teavad, kuidas tervitada, riietuda, millisel viisil kellegi poole pöörduda ning kuidas toimub

sotsialiseerumine. Militaarkultuuris levinud uskumused põhinevad ühtsel arusaamal, et nende eesmärgiks on riigikaitse tagamine ja sellega kaasnevad tõekspidamised nagu isiklike ohverduste tegemine ja võitlusvalmidus. (Reger, *et al.*, 2008, pp. 22-27; Herspring, 2013, p. 7)

Militaarkultuuri üks osa on juhtimis- ja kontrollpõhimõtete juurutamine. Relvajõududel on suured (vahel mõõtmatud) ressursid ja arenenud teadmised tegutsemaks stressiolukordades ehk toimekindlus (*resilience*). Seetõttu võib hierarhiline ja lineaarne juhtimine aidata kaasa kiire otsuste tegemiseni ning võib ületada võimalike viivitusi bürokraatia vähendamise kaudu. (Kalkman, 2020, p. 101)

Militaarkultuuril on mõju organisatsioonivälistele koostööpartneritele. Ehk militaarkultuurist tulenevad eripärad võivad otseselt ja/või kaudselt mõjutada tsiviilosapooltega koostööd. Sõjaliste- ja tsiviilorganisatsioonide dünaamiline interaktsioon ehk omavaheline suhtlus annab sellele struktuurse mõju ehk sõjalised iseloomustajad. (Dolman, 2004, pp. 180-181)

Militaarkultuur väljendub ka sõjaliste organisatsioonide tegevustes – kuigi järgitakse demokraatlike väärtusi, ollakse valmis kasutama relvasüsteeme, millele eelneb koordineeritud planeerimine ning ulatuslik väljaõpe (Dolman, 2004, p. 38). Sõltumata asukohast, kus sõjalist jõudu kasutatakse vägivallatuteks operatsioonideks (nagu näiteks humanitaarabi kohale toimetamine, katastroofi järgne toetus/abi), on sõjaliste vahendite kasutamise eriväärtus tsiviilvahendite kasutamise asemel varjatud vägivallaohu puhul protsessi kiirendamine. Üks võimalik põhjus, miks valitakse riskantsete operatsioonide läbiviimiseks näiteks tsiviilkriiside puhul tsiviilisikute asemel vabatahtlikest moodustatud sõjalised organisatsioonid, sest need on allutatud hierarhilisele käsusüsteemile. See lubab sõnakuulmatust ainult ebaseaduslike käskude puhul – mitte surmavate käskude puhul. Tsiviilisikud võivad igal hetkel keelduda oma eluga riskimast, tegevteenistuses olevad sõjaliste organisatsioonide liikmed seda aga teha ei saa. Eestis on sarnasteks, kuid mitte samasuguseks näiteks vabatahtlikest moodustatud KL. Militaarkultuurist tulenevatest erisustest ja teistest eelpool nimetatud eripäradest olen toonud tabelis 1 ära sõjaliste organisatsioonide peamised eripärad võrreldes tsiviil-organisatsioonidega. (Dolman, 2004, pp. 174-175)

Tabel 1. Sõjaliste organisatsioonide peamised eripärad võrreldes tsiviilorganisatsioonidega (Clarke, 2014, pp. 1-8; Dolman, 2004, p. 38, pp. 179-181; Pramanik, 2015, pp.996-997; Perry & Lindell, 2007, pp. 102-103; Rutgers, 2010, p. 437; autori koostatud)

	Sõjalised organisatsioonid	Tsiviilorganisatsioonid
Organisatsiooni struktuur ja hierarhia	<ul style="list-style-type: none"> • Sõjaliselt korraldatud; • Range hierarhia; • Organiseeritud; • Selgelt määratletud ülesanded ja väljaõpe; • Kõrge distsipliin • Spetsiifilised, vägivalda ohjama suunatud teadmised ja tegevused; • Avalikkusega jagatakse vaid üldisi ja/või avalikesuhete kontakte 	<ul style="list-style-type: none"> • Siseriikliku rahu ja turvalisuse tagamisele suunatud; • Vähem formaalne hierarhia; • Võivad olla paindlikumad oma struktuuride ja protsesside osas; • Mitmekülgsed ülesanded, mis sõltuvad organisatsiooni eesmärkidest ja tegevusvaldkonnast • Sõltuvalt tegevusvaldkonnast avalikult leitavad isikupõhised kontaktid
Eesmärgid ja ülesanded	<ul style="list-style-type: none"> • Kodumaa kaitse; • Sõjaliste konfliktide lahendamine; • Kaitsestrategieid; • Siseturvalisuse funktsioonid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Siseriiklik rahu ja turvalisuse tagamine kuni üksikisiku tasandini; • Fookus on mitte-sõjalistel eesmärkidel (näiteks haridus, tervishoid, jmt).
Toimimisviis ja distsipliin	<ul style="list-style-type: none"> • Rangelt reguleeritud käitumisnormid, standardid ja protseduurid; • Sõjaväeline distsipliin; • Militaarkultuur. 	<ul style="list-style-type: none"> • Varieeruvad sõltuvalt organisatsiooni tüübist/valdkonnast; • Ühiskondlikud head tavad ja etikett.
Juriidiline staatus ja vastutus	<ul style="list-style-type: none"> • Alluvad riikikule ja/või valitsuse kontrollile; • Reguleerib siseriiklik õigus; • Rahvusvaheline õigus/ reeglid/ konventsioonid. 	<ul style="list-style-type: none"> • Alluvad tsiviilõigusele; • Juriidiline staatus sõltuvalt tegevusvaldkonnast.
Kommunikatsioon	<ul style="list-style-type: none"> • Militaar terminoloogia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Erialane terminoloogia.
Infohaldus	<ul style="list-style-type: none"> • Valitsusala sisene ja/või rahvusvaheline; • Militaarsüsteemid, mis võivad olla siseriiklikud ja/või rahvusvahelised. 	<ul style="list-style-type: none"> • Valitsusala sisene ja/või rahvusvaheline; • Vastavalt tegevusvaldkonnale.

Tabeli 1 kokkuvõtteks peegeldavad need erinevused organisatsioonide põhieesmärke, struktuure ja tegutsemisviise (rollide ja ülesannete erinevused), mis mõjutavad otseselt nende rolli ühiskonnas. Samuti kajastub tabelis toodud võrdlusest kuidas organisatsioonide vahelised erinevused mõjutavad iga organisatsioonitüübi võimet ühiskonnas oma rolli täita. Sõjaliste organisatsioonide range struktuur, distsipliin ja spetsiifilised ülesanded eristuvad tsiviilorganisatsioonide paindlikkuse, mitmekesisuse ja laiapõhjalise turvalisuse tagamise ülesannete poolest.

Organisatsioonide kultuurierinevusest tulenevalt on tsiviil- ja sõjaliste organisatsioonide vahel ilmnenu väljakutseid, mille üldiseks põhjuseks on erinevused tööprotseduurides. See võib omakorda kutsuda esile probleeme koostöös, mis tulenevad teadmiste puudumisest teise organisatsiooni identiteedi ja stereotüübi kohta ning sellest põhjustatud eelarvamustest. Organisatsioonide identiteedi puhul on ühisosa organisatsiooni kultuur, struktuur, kommunikatsioon ja infohaldus. (Pramanik, 2015, pp. 989, 995-996)

Organisatsioonidesse kuuluvad isikud õpivad ja sisendavad kultuurilise sisseelamisprotsessi käigus organisatsioonikultuuri poolt ettenähtud reegleid ja käitumismustreid. Seega võivad organisatsioonid (ja isikud) tegutseda õpitud käitumismustrite järgi, mitte reageerida konkreetse olukorra tegelikele tingimustele. Ekstreemse näitena võib tuua rahuvalvemissioonil oleva sõduri, kes ohu korral kasutab relvajõudu suhtlemistehnikate asemel. (Duffey, 2000, p. 148)

Goldenberg, *et al.* (2019, pp. 34) toob välja oma uuringus, et põhiliseks väljakutseks tsiviil- ja sõjaliste organisatsioonide vahelises koostöös on üksteise mõistmise puudumine, mis tuleneb otseselt organisatsioonide erinevatest kultuuridest. Uuringus tuuakse välja, et organisatsioonid ei mõista üksteise rolle, võimeid, kultuuri, perspektiive, teenistus- või töötingimusi, organisatsiooni poliitikat ning protseduure. Kultuurilisest poolest on organisatsioonidel erinevad väärtused, tööstiil, eetika ja suhtlusstiil, millest omakorda tuleneb kehv suhtumine üksteisesse. Rolli seejuures oma sõjaliste organisatsioonide liikmete rotatsioon, mis põhjustab ebastabiilsuse koostöös (Goldenber, *et al.*, pp. 32-34)

Tsiviil- ja sõjaliste organisatsioonide koostööl on lisaks väljakutsetele ka positiivseid külgi. Koostöö aitab mõlemal osapoolel mõista üksteist paremini – seda nii organisatsioonist, valdkonnast kui protseduuridest tulenevalt. Ehk koostöö pakub õpivõimalusi ning laiendab

teadmisi, mis omakorda tagab tulevikus võimaliku stabiilsema ja jätkukindlama koostöövormi. (Goldenber, *et al.*, p. 36)

Eelnevast saab järeldada, et sõjalistel organisatsioonidel on riiklikul tasandil rahuajal vajaduspõhiselt kaitse- ja turvalisuse toetamise funktsioon. Tsiviil-organisatsioonidel on see lahendatud subsidiaarsusprintsibiil ning olukorra stabiilsuse tagamiseks ja/või selle taastamiseks pöörduakse abi/toe saamiseks sõjaliste organisatsioonide poole. Lisaks saab järeldada, et mõlema organisatsioonitüübi vahelise koostöö edukus sõltub suurel määral kommunikatsioonist, infohaldusest, osapoolte mõistmisest, nende eripärast ning otstarbest.

1.2. Sõjaväeliste organisatsioonide kaasamise võimalused, kaasamise dilemmad ja regulatsioon

Alapeatükis kaardistan sõjaväeliste organisatsioonide kaasamise võimalusi tsiviilvõimude abistamiseks ning sellega kaasnevat dilemmasid ning regulatsiooni põhipunkte. Sõjaliste organisatsioonide kaasamine võib hõlmata mitmesuguseid ülesandeid, alates üleriigiliste sündmuste toetamisest kuni sisekaitse ülesannete täitmiseni. Sisekaitse ülesannete korral, nagu

Sõjaväeliste organisatsioonide kaasamine tsiviilvõimude abistamiseks võib hõlmata mitmekesiseid ülesandeid. Clarke (2014, p. 37) toob välja kategooriad ja Takacs (2005, p. 25) on neile sõnastanud perioodid, millal ja millistel juhtudel võivad tsiviilvõimud vajada sõjaliste organisatsioonide tuge. Ratchev & Tagarev (2018, p. 140) on oma uuringus sõnastanud ülesanded, mille puhul saab vajadusel küsida abi ja toetust sõjaliste organisatsioonide käest.

Üleriigiliste sündmuste puhul võib kaasamine piirduda erinevate toetavate tegevustega. Tegevused võivad hõlmata näiteks, meditsiiniteenuste-, tehniliste seadmete (nt generaatorid), seirevahendite (droonid) või isikkoosseisuga toetamist, säästmaks õiguskaitse ressursse. Olenemata sellest, kas nõutakse piiride kindlustamist või katastroofiabi andmist, abi üleujutuste- või metsatulekahjude tõrjumine, on need, mida täidetakse kodanike toetamiseks tsiviilvõimu poolt. Abi vajavale või vajanud

tsiviilvõimule, näiteks kohalikule omavalitsusele, jääb vastutus ja üldine juhtimine. (Vaultier, 2006, p. 230; Clarke, 2014, pp. 3-5)

Sisekaitseliste ülesannete puhul, millesse sõjalised organisatsioonid võivad olla kaasatud, hõlmavad samuti laia spektrit. Nende jaotus sõltub riigi seadusandlusest, sõjaväeliste ja tsiviilasutuste koostöö korraldusest ning konkreetsest olukorrast. Mõningateks näideteks, mille puhul võib olla vajadus sõjaliste organisatsioonide kaasamiseks on põhifunktsioonide ajutine suurendamine tööstreigi ajal, võtmetähtsusega spordiürituste toetamine, seaduse ja korra taastamiseks ning elu- ja vara kaitsmiseks, mässu või rahutuste korral. (Clarke, 2014, p. 37)

Ratchev & Tagarev (2018, p. 141) järgi on sõjaväe kasutamine riigisiseseks hädaolukordadele reageerimiseks kõigi teiste sisekaitselistesse olukordadesse kaasamisega võrreldes vähem vastuoluline. Seda põhjusel, et vastab avalikkuse kõrgeimatele nõudmistele riigile, aidata hädas olevaid inimesi koos selle poliitilise väärtusega. Nende poolt läbiviidud uuringust lähtub, et pole olemas ühtegi riiki, mis oleks sõnaselgelt piiranud relvajõudude kasutamist riiklikus hädaolukorras. Tsiviilvõimude toetamine on reeglina määratletud iga riigi sõjaväe laiendatud eesmärgina. (Ratchev & Tagarev, 2018, p. 141)

Tabel 2 kajastab kokkuvõtvalt erinevate olukordade laia spektrit, mille puhul vajatakse organiseeritud reageerimist ja toetust, alates ennetavatest meetmetest kuni kiireloomulise reageerimiseni hädaolukordades ja ootamatute rünnakute korral. Iga olukord nõuab spetsiifilisi tegevusi, mis on kohandatud vastavalt vajadusele, et tagada turvalisus ja abi olukorra lahendamisel. Nimetatud spetsiifilised tegevused (näiteks stabiilsusoperatsioonidel, patrullimisel ja kontrollpunktide läbiviimisel omandatu) võivad kuuluda sõjaliste organisatsioonide püsitoimingute hulka, mille harjutamine/rakendamine tsiviilkeskkonnas läbi kaasumise annavad neile võimaluse hinnata suutlikkust tegutseda tavapärasest erinevas keskkonnas (Clarke, 2014, p. 6; p. 22).

Tabel 2. Sõjaväeliste organisatsioonide kaasamiseks ajendatud võimalikud sisekaitselised olukorrad rahuajal ja nendest tulenevad toetavad tegevused (Clarke, 2014, pp. 3-5, 37; Takacs, 2005, p. 25; Wilén & Strömbom, 2022, pp. 22-31; Ratchev & Tagarev, 2018, p.140; Vaultier, 2006, p. 230; Herspring, 2013, p. 1; Gad, *et al.*, 2020, p. 237; Heaslip & Barber, 2013, p. 64; autori koostatud)

Nr	Olukord	Tegevused
1	Ennetavad kaitseolukorrad	<ul style="list-style-type: none"> • Korrakaitse toetamine, eriüritused; • Kogukonna abistamine; • Avaliku korra tagamise toetus; • Piirikontrolli toetamine; • Epideemiate korral: meditsiiniteenuste ja tehniliste seadmetega toetamine, logistiline toetus, muud toetavad tegevused; • Muud toetavad tegevused.
2	Hädaolukorrad	<ul style="list-style-type: none"> • Abi hädaolukordades ja katastroofide ajal; • Elutähtsate teenuste jätkumise tagamisel : reageerimine ja leevendavad tegevused, muud toetavad tegevused; • Otsingu- ja päästealased tegevused; • Leevendavad tegevused; • Keskkonnakaitsega seotud tegevused: looduskahjude puhul ennetavad, leevendavad ja taastavad tegevused; • Varustuse ja rajatiste pakkumine.
3	Ootamatu rünnak	<ul style="list-style-type: none"> • Kiireloomulised julgeolekumeetmed; • Terrorismivastane võitlus; • Leevendavad tegevused.
4	Ohuseisundid	<ul style="list-style-type: none"> • Ennetavate meetmete rakendamine; • Abi mässutõrje korral; • Abi tsiviilrahutuste korral.
5	Häireseisundid	<ul style="list-style-type: none"> • Avaliku korra tagamise toetus; • Erakorraliste meetmete rakendamine; • Reageerimine ohule.

Sõjaväeliste organisatsioonide kaasamise dilemmasid on mitmeid. Tsiviilvõimude toetamine on sõjaväeliste organisatsioonide laiendatud eesmärkide ja funktsioonide oluline osa, kuid tähelepanu tuleks pöörata, et need ei sisaldaks ülesandeid, mis võivad hõlmata endas ka selliseid, mis on sõjaliste jõudude rakendamisel küsitavad (Clarke, 2014, p. 37). Selle vältimiseks ja parema koostöö sujumiseks tuleb arvestada kolme elemendiga, milleks on turvalisuse kontseptsioon, referentsobjektide olemus ja turvalisuse tagajate roll (Buzan, et al., 1998, pp. 35-36 ref Skidmore, 1999, p. 1010). Herspring (2013, p. 273) lisab sellele juurde jagatud vastutuse kui tsiviil-militaarsuhete kõige soovitatava vormi ehk otsustusprotsess ja otsuste tegemise kvaliteet.

Esimeseks dilemmaks on asjaolu, et sõjaväeliste organisatsioonide kaasamine toetamaks siseriiklike tsiviilasutusi saab toimuda ainult juhul, kui see on **siseriikliku õigusega** lubatud. Kehtib põhimõte, et sõjaväelised organisatsioonid toetavad ja osutavad tsiviilvõimule abi ainult siis, kui hädaolukord või muu nõue ületab tsiviilorganisatsioonide võimed. Kaasamine peaks toimuma ainult olukorrale vastava võimekuse tagamiseks, aga mitte olema osa rutiinsest ülesandest. (Clarke, 2014, p. 37; Takacs, 2005, p. 17; Ratchev & Tagarev, 2018, pp. 141-142)

Teiseks, sõjaväelistel organisatsioonidel on rahuajal riigi **julgeoleku küsimustes nõuandev roll**, sest lõplik otsus tehakse riiklikul tasandil või siis vastavalt soovitud/saadavale abile tsiviilosapoole poolt, kes seda vajab (Herspring, 2013, p. 1). Selleks, et julgeolekusüsteem ei kaotaks jõudu, tõhusust ja tegutsemisvõimet, peab see olema koordineeritud ja kontrollitud. Samuti peab süsteem otsima riikliku tasandi poliitilist ja avaliku arvamuse tuge, saavutamaks tõhusaid viise koostööks (Hartl, 2003, p. 25). Sealjuures on oluline keskenduda sõjaväeliste organisatsioonide juhtide ja tsiviiljuhtide vahelise suhtluse olemusele (Herspring, 2013, p. 1). Suhtluse olemus ja loomus on üheks viisiks, kuidas näidata lojaalsust riigile – seda enam tuuakse esile demokraatlikke väärtusi ja reforme edendades sisepoliitilist sekkumist parema sisekaitse nimel (Dolman, 2004, p. 43).

Kolmandaks, sõjaliste organisatsioonide kasutamist tuleb hinnata kriitiliselt, sest kohalikud omavalitsused peavad saama ise hakkama – sõjaliste organisatsioonide **kaasamine näitab puudujääke juhtimises ja kohalikus võimekuses** (Clarke, 2014, p. 22). Oluline on silmas pidada, et sõjaline organisatsioon võib küll täita tsiviilasutuste võimelüngad, kuid prioritseerib siiski oma põhiülesannet ehk riigi sõjalise kaitse ülesannet (Malešič, 2015, p. 993).

Tsiviilasutuste toetamine loodus- ja inimtegevusest tingitud katastroofide korral on riigi sõjalise organisatsiooni jaoks relvastamata missioon. Ühiskondlikust seisukohast on selline toetus elutähtis ja seda tuleks vajadusel alati võimaldada. Juriidilisest vaatenurgast lähtuvalt võib relvajõudude siseriiklik kasutamine tekitada põhiseaduslikke probleeme ja vaidlusi, seda sõltuvalt riigis kehtivatest regulatsioonidest, julgeolekukultuurist ja ajaloolisest kogemusest. (Ratchev & Tagarev, 2018, p. 144)

Tsagourias & White (2013, p. 137) rõhutavad, et põhiseaduslikud süsteemid sõltuvad legitiimsusest, autoriteedist ja lojaalsusest. Kask jt (2020b, lk 873) toovad välja, et riigikaitse korralduse täpne sisu on ajas muutuv, oleneb nii sise- kui välispoliitilistest julgeolekusituatsioonist ning peab olema seadusega reguleeritud. Seetõttu on mõned riigid sõjaliste organisatsioonide sisekaitselistesse olukordadesse kaasamise lihtsustamiseks teinud muudatusi põhiseaduses näiteks kehtestades vastutus- ja käsuahela erandlikel asjaoludel, välja arvatud sõda. Samuti on riike, kes on relvajõudude siseriiklikuks kasutamiseks loonud vastava seadusliku raamistiku, volituste ja otsustuskorra. Tavaliselt on vastavaks raamistikuks hädaolukordade lahendamise seadused, riigi sõjalise organisatsiooni või mõnel juhul ka politsei staatust käsitlevad seadused. Esineb riike, kus taolised otsused on volitatud parlamendi kontrolli all olevale täitevvõimule. (Ratchev & Tagarev, 2018, pp. 144-145)

Sõjaliste organisatsioonide kaasamise **õiguslik regulatsioon** on oluline ning aitab vältida võimalikke probleeme. Kaasamise puhul tuleb arvesse võtta õigusliku raamistiku ja selle asjakohasust ning seda iga konkreetse juhtumi puhul. Bakošová toob välja aspektid, millega tuleks arvestada sisekaitseliste olukordade kaasamise puhul. Nendeks on normide spetsiifilisus ja kohaldatavus, olukorra seos näiteks katastroofiga, selle mõjuala ning vajadus kaasata sõjalise organisatsioone. (Bakošová 2022, p. 645 ref Giustiniani, 2021, p. 50)

Eesti regulatsioonis on iga haldusorgani pädevused määratletud seadusega. Tsiviil-sõjalise koostöö üks tugitalasid on võimalus tegutseda teise haldusorganiga koostöös. Kui ühel osapoolel esineb raskusi pädevuste, inimressursi, tehniliste vahendite osas, siis annab selleks hea võimaluse halduskoostöö seadus (Halduskoostöö seadus, 2003) või muu kohaldatav koostöövorm. Kohaldatav koostöövorm on haldusorgani abistav tegevus ehk tema kaasamine, mille puhul ei pruugi olla tegu ametiabi või selle erivormiga. Siinkohal on oluline märkida, et ametiabi andja peab järgima taotleja õigusakte. Lisaks kehtib ametiabi korral ühekordsuse põhimõte ehk selle puhul ei kehti regulaarsuse- ja kestva abi põhimõte. Kui osapool vajab regulaarset ja/või kestvat abi/vajadust olla kaasatud, siis tuleb kaaluda vajadust töötada välja koostööleping. (Roosve, 2022, lk. 463-469)

Rahvusvahelisele kogemusele tuginedes on kontseptuaalne konstruktsioon sõjaliste organisatsioonide kaasamisel sisekaitselistesse olukordadesse kaasamisel järgmine (Ratchev & Tagarev, 2018, pp. 141-142):

1. Selge regulatsioon;
2. Kaasamise protseduurid;
3. Toetamine vastavalt olemasolevatele võimalustele ja/või võimekustele;
4. Tegutsemine tsiviiljuhtimise all, kuid säilitades sõjalise käsuahela;
5. Kaasamine on lühiajaline ning ei tohiks tekitada kohalikus ühiskonnas sõltuvust selle olemasolust;
6. Tegevus ja kaasamine rahastatakse või hüvitatakse riigieelarvest või vastavalt abitaotleja poolt.

Seega on sõjaliste organisatsioonide sisekaitselistesse olukordadesse kaasamise võimalusi palju, kuid arvestama peab ka dilemmadega, sealhulgas õigusliku regulatsiooni vajadus, tsiviil- ja sõjaväeliste suhete juhtimine ning sõjaliste organisatsioonide kasutamise piirangud sisekaitselise olukordades. Sõjaväeliste organisatsioonide kaasamine peaks toimuma selgelt määratletud regulatsiooni alusel, mis võimaldab piisavalt paindlikkust olukorrast lähtuvalt tegutseda, kuid säilitab tsiviilkontrolli ja demokraatlikud põhimõtted. Sõjaliste organisatsioonide kaasamine hädaolukordadele reageerimisel on sellest lähtuvalt vähem vastuoluline, sest vastab avalikkuse ootustele riigi abistamisvõime kohta kriiside ajal. Samas kaasamine muudes sisekaitselistes olukordades, nagu mässude mahasurumine või korrakaitse, nõuab hoolikat kaalumist ja enamasti spetsiifilist seadusandlikku alust. Millest lähtuvalt võib väita, et sõjaväeliste organisatsioonide kaasamine pakub laiaulatuslikke võimalusi, kuid esitab mitmeid regulatiivseid, poliitilisi ja operatiivseid väljakutseid. Edukas kaasamine nõuab selget õiguslikku raamistikku, tugevat tsiviil-sõjalist koostööd ja pidevat arvestamist demokraatlike põhimõtetega.

1.3. Sõjaväeliste organisatsioonide kaasamine valitud riikide näitel

Sõjaliste organisatsioonide kaasamine sisekaitselistesse olukordadesse on saanud üha olulisemaks paljudes riikides pärast Maastrichti lepingu vastuvõtmist 1992. aastal, kui Euroopa Liidus loodi raamistik tsiviiljulgeoleku eesmärkide ja meetmete rakendamiseks, millest paljud riigid eeskujuga võtsid. Põhiseaduslikud süsteemid sõltuvad legitiimsusest,

autoriteedist ja lojaalsusest. Maastrichti lepingus sõnastati Euroopa Liidu sisene tsiviil-sõjaliste koostöövõimalused, millest siis riigid lähtuma hakkasid ja mille põhimõtteid rakendasid (Tsagourias & White, 2013, p. 118).

Oluline on rõhutada, et kõik põhiseaduslikud süsteemid sõltuvad legitiimsusest, autoriteedist ja lojaalsusest (Tsagourias & white, 2013, p. 137). Maastrichti lepingus sõnastati liidu sisene tsiviil-sõjalised koostöövõimalused, millest siis riigid lähtuma ja/või eeskujuga võtma hakkasid. Paljud riigid nagu näiteks Saksamaa, Itaalia, Poola, Holland, Austria jt. reguleerivad sõjaliste organisatsioonide üldist sisejulgeoleku- ja kaitserolli. Osade riikide seadusandlus määrab ära katastroofide liigid ja ulatuse, millele sõjalised organisatsioonid võivad reageerida. Mõningatel juhtudel kasutatakse konstitutsioonikohtuid, mis laiendavad või täpsustavad sõjaliste siseriiklike korralduste ulatust. (Ratchev & Tagarev, 2018, pp. 146-147; Tsagourias & White, 2013, pp. 118)

Järgmisena vaatlen sõjaliste organisatsioonide kaasamise näiteid sisekaitselistesse olukordadesse erinevate riikide näited. Riikide valiku puhul osutus otsustavaks teadusallikate olemasolu ja kättesaadavus. Valituks osutusid järgmised riigid: Itaalia, Bulgaaria, Poola, Horvaatia, Serbia, Läti ja Rootsi. Valitud riikide näiteid otsisin kasutades otsingumootoreid/ andmebaase: *Academia.edu*, *Google Scholar*, *ResearchGate*, *ESTER*, *CORE*, *ICDS*, *EBSCO*, *Taylor & Francis Online*, *ProQuest*, *Semantic Scholar*. Otsingukriteeriumiteks oli täistekstina kättesaadav. Otsingutehnikana kasutasin märksõnade omavahelist kombineerimist. Märksõnadena kasutasin: *defence*, *army*, *homeland*, *security*, *civil*, *military*, *crisis*, *disaster*. Valituks osutusid allikad, mis sobisid kokku magistritöö teema kontekstiga.

Itaalia Vabariigi põhiseadusest tulenevad riigi sõjaliste organisatsioonide ülesanded kaasuda vajadusel sisekaitseliste olukordade lahendamisse tagamaks riigis rahu ja turvalisus (Marta & Di Camillo, 2009, pp. 3-9). Itaaliale on pikk ajalugu oma sõjaliste jõudude kaasamisel siseriiklikesse ettenägematutesse olukordadesse. Ülesanded on sisaldanud alates võtmeobjektide ja kriitilise infrastruktuuri kaitsmisest kuni abi andmiseni looduskatastroofide korral. Itaalia kasutab sisekaitse puhul sõjaliste organisatsioonide kohaloleku ja jälgimise kontseptsiooni, millel on kolm tegevusvaldkonda: territoriaalne kaitse, hädaabi ja territoriaalne kontroll. Selle heaks näiteks on sõjaliste organisatsioonide

kaasamine piirikaitse operatsioonidele võitluses illegaalse immigratsiooni vastu nii maal kui merel. (Clarke, 2014, pp. 18-19)

Itaalia riiklik julgeolek põhineb nii sõjalisel- kui ka tsiviilkaitsele. Selle toetamiseks on loodud valitsusüksus, mis on tuntud kui tsiviil-sõjalise koostöö agentuur COCIM (ing. k. *Agency for Civil-Military Cooperation*), mis toimib kui sõjaliste ja tsiviilasutuste vahelise koordineeriva struktuurina kriiside korral. Sõjalised organisatsioonid reageerivad sisekaitselistesse olukordadesse riikliku kodanikukaitseteenistuse (PROCIV – ing. k. *National Service of Civil Protection*) struktuuris. PROCIV on peaministri alluvuses tegutsev osakond, mis saab sõjalisi organisatsioone kaasata juhul kui tsiviilressursid on ülekoormatud. PROCIV-l on õigus anda välja erakorralisi määrusi, mis võimaldab teostada rekvireerimist, sundvõõrandamist, piirata liikumisvabadust mõjutatud piirkondades, mobiliseerida meditsiini- ja tugipersonali jmt. Lisaks PROCIV kaudu kaasumisele on võimalik sekkuda sisekaitselistesse olukordadesse erandjuhtudel kohaliku sõjaväeülema loal ja seda ainult siis, kui esineb vahetu oht inimestele. (Cabigiosu, 2006, p. 90 ref Morag, 2018, p. 271; Clarke, 2014, p. 18)

Terrorirünnakute puhul, välja arvatud õhurünnakud, kaasatakse Itaalia sõjalised organisatsioonid vaid juhul kui tsiviilorganisatsioonid olukorraga toime ei tule. Õhurünnakute kui terrorismiakti puhul on sõjaliste organisatsioonidel juhtroll reageerimisel. (Morag, 2018, pp. 271-272)

Tsiviilõiguskaitseasutuste poolt saab Itaalia sõjalisi organisatsioone kaasata kahel viisil, millel on erinevad juriidilised ja jurisdiktsioonilised staatused. Esiteks siseministeeriumi ja riikliku politsei volitusel kaasamine elementaarseteks korrakaitse toetavateks tegevusteks, mille puhul on vastutus ja sõdurite saatmiskohustus politseiametnikel (täidavad enamikku politseivolitustest). Teiseks, sõjalistele organisatsioonidele lähetuse ajaks antakse täielikud politseivolitused. (Cabigiosu, 2006, p. 92 ref Morag, 2018, p. 272)

Lisaks eelpool mainitule, reguleerib sõjaliste organisatsioonide kohustusi ja funktsioone aastal 2022 vastu võetud seadus nr 119. Sellega lisati Itaalia relvajõududele uued sätted, mis hõlmavad sõjalist riiklikku seadusandlust ja seaduste juhtpõhimõtteid. Need põhimõtted rõhutavad relvajõudude professionaalsuse tõstmist, erisõjaväelaste arvu suurendamist, piirkondlike vabatahtlike üksuste abireservi moodustamist ning

vabatahtlikele eriväljaõppe võimaldamist. Nende meetmete eesmärk on tugevdada Itaalia suutlikkust tulla toime avalike katastroofide ja muude riikliku julgeolekuga seotud probleemidega tuginedes sõjaliste organisatsiooni toele. (Figueroa, 2022)

Bulgaaria Vabariigis on 1999. aastast kehtiv sõjaline doktriin, mis seab esikohale kolm laiendatud kaitse-eesmärki. Need hõlmavad elanikkonna kaitsmist loodusõnnetuste, tööstuskatastroofide ja ohtliku saastumise eest nii riigisisesele kui rahvusvahelisele tasandil. Doktriini raames on määratletud mitmeid ülesandeid, sealhulgas tsiviilvõimude ja elanikkonna toetamine ning kaitsmine. Kaitsetegevus sisaldab endas heidutus- ja neutraliseerimisoperatsioone terroristlike-, äärmuslike- ja kuritegelike rühmituste vastu, strateegiliste objektide kaitset, elanikkonna kaitset, toetust inimtekkeliste- ja loodusõnnetuste puhul, lõhkekehade kõrvaldamist, humanitaarabi osutamist, abi osutamist migratsiooni kontrollimisel, otsingu- ja päästetöödel abistamist, tsiviilorganisatsioonide abistamist terroriaktide ning inimtekkeliste ja loodusõnnetuste korral. Lisaks hõlmab see nakkushaiguste puhul testimist, ravi ja personali koolitamist. (Tagarev, 2020, pp. 63-64; 66)

Bulgaaria hädaolukorra seadus annab riigi sõjalistele organisatsioonidele politseiülesanded ehk õiguse teostada isikusamasuse kontrolli, piirata isikute- ja sõidukite liikumist kuniks siseministeeriumi esindaja kohale jõudmiseni ning vajadusel kasutada füüsilist jõudu (Tagarev, 2020, p. 67).

Poola Vabariigis on reguleeritud sõjaliste organisatsioonide kaasamine põhiseadusega ja muude täpsustavate seadustega ning määrustega. Kaasamine toimub nii riiklikul, regionaalsel kui KOV tasemel. (Brezina, 2020, p. 738)

Poola on rakendanud süsteemi, mis tagab sõjaliste organisatsioonide kaasamist kriiside, inimtekkeliste- kui ka looduskatastroofide osas. Süsteem on osa laiemast riikliku kaitse ja julgeoleku strateegiast. Selles rõhutatakse, et tõhus riigikaitse eeldab koordineerimist sõjaliste ja teiste riigiasutuste vahel, kus mittesõjaline riigikaitse reguleeritakse parlamendiaktiga. Vastava aktiga määratletakse ära territoriaalkaitseväge eriroll, keskasutuste vastutusala ning suhted Poola Kaitseministeeriumiga. Samuti peavad Poola sõjalised organisatsioonid olema valmis tegutsema dünaamilises infoühiskonnas, nii

proaktiivselt kui ka reageerides vaenulikele tegevustele, sealhulgas tagama riikliku küberjulgeoleku. (Ministry of National Defence Republic of Poland)

Poola territoriaalkaitseväge eriollikuks on osaleda riigi sisestel operatsioonidel, mis keskenduvad koostööle tsiviilsektoriga, suurendades seeläbi kodanike julgeolekut (Goniewicz, *et al.*, 2019, p. 2). Nende ülesannete hulka kuuluvad (Goniewicz, *et al.*, 2019, p. 2):

1. Konflikti korral sõjaliste operatsioonide läbiviimine koostöös erinevate julgeolekuorganisatsioonide üksustega;
2. Loodusõnnetuste korral reageerimine, olukorra leevendamine ja tagajärgede vähendamine. Mis omakorda sisaldab vara kaitset, otsingu- ja päästeööd või tervise ja inimelu kaitset;
3. Osalemine kriisireguleerimise ülesannete täitmisel;
4. Destabiliseerimise- ja desinformatsiooni tagajärgede eest kohalike kogukondade kaitsmine;
5. Koostöö riigi kaitsesüsteemi elementidega, nii piirkondlikul kui KOV tasandil;
6. Kohalike kogukondade kaitse küberruumis toimuvate rünnete eest;
7. Patriotismliku hariduse hajutamine riigis.

Poola territoriaalkaitseväge üksused asuvad riigis hajutatult, mis võimaldab elanikkonda vajadusel kiiresti toetada mittelahingulistest humanitaartegevustes. Territoriaalkaitseväge organisatsiooniliste struktuuride sidumine riigi haldusjaotusega on tegur, mis suurendab koostööd riigihaldusorganitega. (Goniewicz, *et al.*, 2019, p. 3)

Teiste sõjaliste organisatsioonide ja/või üksuste jaoks kehtivad vastavalt Kaitseministeeriumi kriisireguleerimise kavale olla kaasatud loodusõnnetuste vastu võitlemiseks järgmistes valdkondades: ohtude jälgimine ja tagajärgede hindamine, otsingu- ja päästekampaaniad, ohualade/päästetööde asukoha julgestamine/isoleerimine, evakuatsioon, looduskatastroofide korral avaliku korra tagamise toetamine, sideteede ligipääsetavuse tagamine (Goniewicz, *et al.*, 2019, p. 4).

Horvaatia põhiseadusest tulenev kaitse ülesanne on kasutada kõiki olemasolevaid võimeid ja ressursse, sealhulgas sõjalised organisatsioonid selleks, et kaitsta elutähtsaid rahvuslike huve (Šimić & Sigmund, 2021, p. 775). Horvaatia riigikaitseseadus reguleerib otseselt sõjaliste organisatsioonide kaasamise, näiteks kriiside korral, ning selleks tuleb esitada

taotlus (Sigmund, *et al.*, 2022, p. 5). Taotlemine käib läbi Horvaatia Kaitseministeeriumi ja Horvaatia Vabariigi presidendi kantselei (Šimić & Sigmund, 2021, p. 782).

Sõjalisi organisatsioone on kasutatud peamiselt kaitse- ja päästeoperatsioonidel, eriti suurte metsatulekahjude, üleujutuste, maavärinate ja pandeemiate korral. Kaasamise eesmärgiks on suurendada Horvaatia kodanike turvalisust, toetada tervishoidu, tagada humanitaarabi andmine, varakaitse, õnnetuste ja kriiside ennetamine ning kõrvaldamine selle kõrgema eesmärgiga paremini ja tõhusamalt jälgida riigikaitse tagamist. Sõjaliste organisatsioonide kaasamine sisekaitseliste olukordade lahendamisse esindab Horvaatia riigi ressursside optimeerimise ja kokkuhoiu poliitikat armee sotsiaalse kauslikkuse suurendamise kaudu. (Šimić & Sigmund, 2021, pp. 780-782)

Horvaatia sõjaliste organisatsioonide kaasamine toimub peamiselt järgmistes valdkondades/tegevustes (Šimić & Sigmund, 2021, p. 783):

1. Tulekustutustööd nii Horvaatias kui vajadusel teistes välisriikides;
2. Tervishoiusüsteemi toetamine, vigastatute ja raskelt haigete erakorraline transport, samuti elundite siirdamine;
3. Otsingu- ja päästetööd nii maal kui merel;
4. Ennetavad tegevused üleujutuste eest kaitsmisel;
5. Põua tagajärgede leevendamine ja elanikkonnale joogivee tarnimine;
6. Toetavad tegevused tehnilis-tehnoloogiliste kriiside ajal;
7. Toetavad tegevused kriisireguleerimise õppuste korraldamisel, simulatsioonikeskuses läbiviimisel.

Serbia Vabariigi sõjaliste jõudude kaasamine on määratletud siseriiklike õigusaktidega ning riikliku julgeolekusüsteemi strateegilis-doktrinaalsete dokumentidega (Komazec, *et al.*, 2023, p. 141). Komazec, *et al.* (2023, pp. 150-151) toob välja, et peale riikliku julgeolekustrateegia, riigikaitseaduse, katastroofiriski vähendamise ja hädaolukorra lahendamise seaduse sätete, mis on üldist laadi, ei ole täpselt määratletud millistel juhtudel ja viisil saab sõjalisi organisatsioone kaasata.

Läti Vabariik rakendab riigikaitstes kõikehõlmavat lähenemist (*Comprehensive approach*), mis sisaldab endast sõjaliste organisatsioonide tuge tsiviilasutustele ohtude maandamiseks ning võimalike tagajärgede minimeerimisel ja ohjamisel (Ministry of

Defence Republic of Latvia). Selle riigikaitseüsteemi koordineerimisel ja arendamisel on keskne roll Läti Kaitseministeeriumil. Atmante (2020, p. 3) toob välja, et Läti Vabariigi julgeoleku seaduses on sätestatud, et riiklik julgeolekusüsteem põhineb tsiviil-sõjalisel koostööl ehk julgeolek on tsiviil osapoolte ja sõjaliste organisatsioonide poolt kavandatud ja koordineeritud meetmed, riiki ähvardava ohu vastu võitlemiseks. Sarnaselt on see sätestatud ka riigikaitse kontseptsioonis (State Defence Concept, 2016 ref Atmante, 2020, p. 3). Süsteemi eesmärgiks on luua elanikkonnale iseorganiseerumise vahendid, edendades vastupidavat rahvuslikku struktuuri, mis suudaks taluda eri tüüpi hädaolukordi (Atmante, 2020, pp. 5-7).

Rootsi kasutab totaalkaitse põhimõtet, mille üks osa on ühiskonna turvalisuse kontseptsioon. Selle kontseptsiooni ametlikud eesmärgid on: elanikkonna kaitse, ühiskonna funktsionaalsuse kindlustamine ja põhiväärtuste säilitamine, milleks on demokraatia, õigusriik ja üksikisiku õigused. (Sundelius & Eldeblad, 2023, pp. 94-95)

Rootsi mõistes on totaalkaitse puhul tegu ühendatud jõupingutustega sõjaliste- ja tsiviil organisatsioonide ning erinevate ühiskondlike osapoolte vahel. Sundelius & Eldeblad (2023, p. 99) toovad välja, et Rootsil ei ole seadustega reguleeritud sõjaliste organisatsioonide kaasumine rahuajal. Ettenägematute olukordadega tegelemiseks on loodud vastav agentuur MSB (ing. k. Swedish Civil Contingencies Agency), mis asendab/ühendab Rootsi päästeameti, kiirabi ja psühholoogilise abi keskuse. (Sundelius & Eldeblad, 2023, pp. 96-99)

Riikide omavahelise võrdluse toon ära tabelis 3 kuhu olen koondanud riigiti erisused ja kaasatavad olukorrad ja/või tegevused. Magistritöoteema kontekstis ei analüüsi ega anna eraldi hinnangut riigiti kasutatavatele kaasamise meetoditele, sest erinevate riikide tegevuskeskkonnad ning ajalooline areng on erinevad. Oluline on, et iga riik on tsiviil-militaarkoostöö enda jaoks sobivalt reguleerinud ja on valmis vajadusel praktikas kasutama.

Tabel 3. Sõjaliste organisatsioonide kaasamine rahuajal valitud riikides (Marta & Di Camillo, 2009, pp. 3-9; Morag, 2018, pp. 271-272; Clarke, 2014, pp. 18-19; Tagarev, 2020, pp. 63-67; Šimić & Sigmund, 2021, pp. 775, 780-783; Sigmund, *et al.*, 2022, p. 5; Atmante,

2020, pp. 5-7; Brezina, 2020, p. 738; Goniewicz, *et al.*, 2019, pp. 2-4; Komazec, *et al.*, 2023, pp. 141, 150-151; Sundelius & Eldeblad, 2023, pp. 94-99; autori koostatud).

Itaalia	<p>Erisused: Sõjalised organisatsioonid reageerivad juhtumitele PROCIV struktuuris. Kaasumine siseministeeriumi ja riikliku politsei volitusel ning vastutusel. Erandjuhtudel sekkumine juhul kui esineb vahetu oht inimesele;</p> <p>Kaasatavad tegevused/olukorrad: Võtmeobjektide ja kriitilise infrastruktuuri kaitsmine; Katastroofide korral; Piirikaitse operatsioonid; Terrorirünnak.</p>
Bulgaaria	<p>Erisused: puuduvad</p> <p>Kaasatavad tegevused/olukorrad: Heidutus ja neutraliseerimise operatsioonid; strateegiliste objektide kaitse; elanikkonna kaitse; katastroofide korral; lõhkekehade hävitamine; humanitaarabi; piirikaitse operatsioonid; otsingu- ja päästetegevus; terrorismiaktid; Nakkushaiguste korral. Hädaolukorra seadusest tulenevad: isikusamasuse kontroll, isiku- ja sõidukite liikumise piiramine; füüsilise jõu kasutamine.</p>
Poola	<p>Erisused: Territoriaalkaitsevägi – erinevad ülesanded ja kaasumine võrreldes teiste sõjaliste organisatsioonidega.</p> <p>Kaasatavad tegevused/olukorrad: Territoriaalkaitseväge puhul: Loodusõnnetused/-katastroofid; Kriisireguleerimise ülesanded; Kaitse propaganda ja küberrünnete eest; Teised sõjalised organisatsioonid: otsingu- ja päästetööd; julgestamise- ja isoleerivad tegevused; evakuatsioon; looduskatastroofid; sideteede ligipääsetavuse tagamine.</p>
Horvaatia	<p>Erisused: Kaasamine taotluse alusel läbi Horvaatia Kaitseministeeriumi ja Horvaatia Vabariigi presidendi kantselei.</p> <p>Kaasatavad tegevused/ olukorrad: Tervishoiusüsteemi toetamine; Otsingu-, pääste- ja kustutustööd; Loodusõnnetused/-katastroofid; Tehnilis-tehnoloogiliste kriiside ajal toetamine.</p>
Serbia	<p>Erisused: puuduvad</p> <p>Kaasatavad tegevused/ olukorrad: Ei ole määratletud.</p>
Läti	<p>Erisused: Tsiviil-sõjaline koostöö on lahendatud pigem kui elanikkonna koolitamine ise hakkama saamiseks.</p> <p>Kaasatavad tegevused/ olukorrad: ei ole määratletud.</p>
Rootsi	<p>Erisused: Ei ole seadustega reguleeritud. Ettenägematute olukordadega tegelemiseks on loodud agentuur, MSB.</p> <p>Kaasatavad tegevused/ olukorrad: Ei ole määratletud</p>

Kokkuvõttes on mainimisväärne, et riikide poolt rakendatavad strateegiad on äärmiselt erinevad kaasamiseks, kui üldse, sõjalisi organisatsioone rahuajal sisekaitselistesse olukordade lahendamisse. Kaasamise põhiülesanded tulenevad riigiti põhiseadusest, strateegiatest või muust siseriiklikust regulatsioonist.

2. EMPIIRILINE UURING

Käesolevas peatükis annan ülevaate empiirilise uuringu meetodikast, uurimise läbiviimisest ja selle tulemustest, mille abil leian uurimisküsimustele vastused. All järgnevatel alapeatükkides on toodud uurimise läbiviimise meetodika sisulisem kirjeldus ja põhjendus.

2.1. Meetodika ja valim

Magistritöö **eesmärk** on välja selgitada EKV ja KL rahuaja sisekaitselistesse tegevustesse kaasamise võimalused, määratleva regulatsiooni selgus ja asjakohasus.

Tegemist on sotsiaalteadusliku empiirilise **kombineeritud uuringuga**, kus kasutan nii kvalitatiivset- kui ka kvantitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivse meetodina kasutan dokumendianalüüsi (Bryman, 2012, pp. 549-557) ja kvantitatiivsemeetodina elektroonset ankeetküsitlust (Neuman, 2011, pp. 339-340). Meetodite kombineerimine (ing. k. *mixed methods research*) annab võimaluse kombineerida teooria ja protsesside analüüsid ning nende tulemusi omavahel võrrelda (Bryman, 2012, p. 633). Kvalitatiiv-kvantitatiivse andmeanalüüsi kasutamine magistritöös annab sisulise- ja praktilise vaatenurga. Kvalitatiivne analüüs ehk dokumendianalüüs annab ülevaate magistritöö regulatiivse uurimuse poolelt ning kvantitatiivne analüüs ehk ankeetküsitlus annab ülevaate EKV, KL ja sisekaitselistes organisatsioonides kasutatavatest praktikatest või protsessidest kaasamiseks EKV ja/või KL sisekaitseliste olukordade lahendamisse. Lühidalt aitab uurimismeetodite kombineerimine magistritöös keskenduda erinevatele aspektidele ehk nad täiendavad üksteist ja annavad täielikuma pildi uurimistulemustest (Flick, 2009, p. 30).

Uurimisstrateegiana kasutan **uurivat juhtumiuuringut** (ing. k. *exploratory case study*), mille käigus kogun ja hindan saadud informatsiooni (Yin, 2009, p. 6). See võimaldab käsitleda eritüübilisi materjale (dokumendid, intervjuud, vaatlused jmt), on eelistatud strateegiaks analüüsimeetodiks sündmusi või juhtumeid ilma asjaosalisi mõjutamata ja on kasutatav paljudes eri valdkondades (Yin, 2009, pp. 11-13). Magistritöö uurimisstrateegia on valitud, kuna võimaldab süvitsi uurida kaasaegset nähtust tema tegelikus kontekstis, eriti olukordades, kus nähtuse ja selle konteksti vahelised piirid pole selgelt määratletud. (Yin,

2009, p. 18). Oluline on juhtumi defineerimisel täpsustada selle konteksti, teemat ja aega (Yin, 2009, p. 32). **Uuritava juhtumina** olen defineerinud Eesti Kaitseväge ja Kaitsealiidu rahuaja õigused sisekaitsealistesse tegevustesse kaasamisel ning selle raames uurin õigusi määratleva regulatsiooni selgust ja asjakohasust.

Juhtumiuuringud on sageli kombineeritud uuringud, mille tulemusel on juhtumiuuringutüüpidel suuri omavahelisi kattuvusi ning uuringu disaini valikul tuleb lähtuda selle iseloomust (Yin, 2009, pp. 7-14). Uuriva juhtumiuuringu valisin teiste uuringu disainide asemel, sest magistritöö uurimisprobleem on sõnastatud küsisõnaga „milline“, mis annab tööle uuriva iseloomu. Samuti olen kõik uurimisküsimused sõnastanud uurivalt ehk küsisõnaga „millised“, mis viitavad, et teema vajab täpsustavat uurimist.

Magistritöö mõlemas uuringus kasutan **eesmärgipärast valimit**, sest seda tuntakse kui sihipärast valimit, mis hõlmab teatud ühikute või juhtumite valimist (Teddlie & Yu, 2007, p. 80). Eesmärgipärase valimi suurus on tavapäraselt väike (30 või vähem), selle eesmärk on aidata käsitleda uurimisküsimusi, keskendudes informatsiooni sügavusele ja toetudes eksperthinnangutele (Teddlie & Yu, 2007, p. 84). Ankeetküsitluse valimi täpset suurust ei ole käesoleval hetkel võimalik prognoosida, sest puudub ülevaade spetsialistide arvukuse kohta planeeritud uuringus osalevates organisatsioonides. Magistritöös on eesmärgistatud valimi kasutamine põhjendatav sellega, et valimisse kuulusid oma ala spetsialistid/ eksperdid nii EKV, KL kui sisekaitsealistest organisatsioonidest ehk see annab uuringule relevantsuse, kuna valimiga määratletakse ära ja hõlmatakse teemasid, mis on konkreetse teabevajaduse jaoks kõige asjakohasemad ning tagades sellega analüüsitava andmete kõrgema kvaliteedi (Adams, *et al.*, 2014, p. 85).

Kvalitatiivse uurimismeetodina kasutan **dokumendianalüüsi**, mis sisaldab endas nii andmete kogumist kui ka nende analüüsi (Adams, *et al.*, 2014, p. 6). Valituks osutus, sest on sobilik konkreetse teema kohta üksikasjaliku ülevaate andmiseks, enne kui minnakse edasi uuringuga. Dokumendianalüüsi läbiviimisel on võimalik valida erinevate lähenemisviiside vahel, milleks on kirjeldav-, kategooriate-, uurimuslik- või võrdlev analüüs, mis annab võimaluse paremini mõista dokumentide sisu ja uuringu eesmärki. Magistritöö dokumendianalüüsi läbiviimisel valisin uurimusliku analüüsi lähenemisviisi, sest see otsib tekstist iseärasusi, iseloomulikke atribuute ja suundumusi, mis märgivad dokumendi kaudu edastatava sõnumi identiteeti, samuti sobib see uurimisstrateegiaga. See

hõlmab andmete tuvastamist, nende võrdlemist, asjakohasuse ja olulisuse kaalumist, süstemaatiliselt registreerimist ning dokumendi integreeritud ja tõlgendatud pildi kokkuvõtliku edastust. (Sarantakos, 2005, pp. 294-295)

Dokumendianalüüsi puhul tuleb arvestada selle tugevuste ja nõrkustega. Tugevustena toob Sarantakos (2005, p. 298) välja eelnevate sündmuste või andmete taas esitamise võimaluse, kiire ja lihtsa juurdepääsu andmetele, dokumendi kui ainsa allika võimaluse, andmete kõrge kvaliteedi, sest algallika puhul saab uurija vahetult järeldusi teha ning meetodi enda sõltumatus ehk tulemuste mitte mõjutatavuse. Flick (2011, p. 123) rõhutab, et oluline on kontrollida andmete sobivust uurimisküsimustega ehk kas need sisaldavad vajaliku informatsiooni neile vastamiseks. Nõrkustena kirjeldab Sarantakos (2005, pp. 298-299) allikate võimalikku ühekülgust, mis ei võimalda üldistusi, juurdepääsu piiranguid, puudulike andmeid, usaldusväärust, dokumentide võrreldavuse keerukust, metodoloogilisi küsimusi ning dokumendi autori poolsete isiklike eelarvamuste esitamist. Flick (2011, p. 124) toob riskina välja dokumentide eesmärgistatud väljaandmist ning rõhutab vajadust kaaluda dokumendi põhjal järelduste tegemist.

Saamaks ülevaadet Eesti Kaitseväge ja Kaitseliidu sisekaitselistesse tegevustesse kaasamise määratleva regulatsiooni selgusest ja asjakohasusest rahuajal, analüüsin vastavaid regulatiivseid- ja muid strateegilisi dokumente vastavalt kvalitatiivsele sisuanalüüsile (Bryman, 2012, pp. 549-557). Dokumendianalüüsi teen kehtivatest õiguslikust regulatsioonist, mille hulka kuuluvad seadused, määrused, hädaolukordade lahendamise plaanid, juhendid jmt eesmärgiga kaardistada EKV ja KL kaasamise võimalused. Lisaks kogun täpsemaid andmeid avalikest infoallikatest, näidete saamiseks, millistel juhtudel on varasemalt EKV ja KL olnud kaasatud sisekaitseliste olukordade lahendamisel. Eestis kehtivad õiguslikud regulatsioonid on saanud Riigi Teatajast (Riigi Teataja seadus, 2010). Muude dokumentide valiku puhul arvestan riskiga, et tegu võib olla eesmärgistatud/sihipärase väljaandmisega (Flick, 2011, p. 124) ja kaalutlema peab vajadust järelduste tegemiseks (Sarantakos, 2005, p. 298).

Dokumendianalüüsi puhul kasutan andmeanalüüsi meetodina kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille tegemise käigus uurin tekstilisi andmeid, et tõlgendada nende sügavamalt tähendust ja konteksti. Selle meetodi kasutamise nõrgaks küljeks on, et dokumentidel võib olla muid fookuspunkte ja/või pole koostatud piisavalt süstemaatiliselt, et võimaldada nende

võrdlemist uurimisteema lõikes (Flick, 2011, p. 184; Bryman, 2012, pp. 306-307). Erinevate dokumentide võrdlemisel võimaldab kvalitatiivne sisuanalüüs tuvastada ühisjooni ja erinevusi, andes seeläbi mitmekülgsema ülevaate uuritavast temast ning võimaluse seda rakendada väga erinevat tüüpi struktureerimata tekstilise teabe jaoks (Bryman, 2012, pp. 304-305). Analüüs keskendub EKV ja KL kaasamise võimalustele ning selleks vajalike protseduuride tuvastamisele.

Kvalitatiivse sisuanalüüsi läbiviimise puhul on kohustuslik arvestada vähemalt nelja kategooria tüübiga, milleks on allika asukoht, autor või looja, dokumendi koostamise aeg ja eesmärk (Billups, 2021, p. 147). Nende andmete tõlgendamise ja analüüsimise eesmärk on tuvastada konvergentsi ja lahkumist teistest andmetest, et mõista, kus ilmnevad lüngad või erinevused. (Billups, 2021, p. 147). Analüüsitavatest andmetest tuleb luua süsteem, näiteks maatriksite-, vooskeemide-, diagrammide- või kontseptuaalsete kaardistuste kujul, mis illustreeriks saadud andmete ühiskohti ja annaks edasi tulemust (Billups, 2021, p. 170). Magistritöös kasutasin avalikult kättesaadavaid dokumente, mis on välja toodud tabelis 4.

Dokumendianalüüsi läbiviimiseks kasutasin *Microsoft Excel* rakendust. Lähtuvalt uurimisküsimustest kasutasin suunatud kodeerimist, mis andis võimaluse keskenduda andmetele, mis aitasid leida vastuseid uurimisküsimustele (Hsieh & Shannon, 2005, pp. 1281-1283). Kodeerimiseks lõin kaks kategooriat, milleks on EKV ja KL seaduslikud võimalused rahuajal sisekaitseolukordadesse kaasamiseks ning kaasamise protseduurid. Kategooriate loomisel lähtusin uurimisküsimustest ning nende omavaheline seos on välja toodud tabelis 4. Ülevaade kasutatud koodipuust koos koodide esinemise sagedusega on toodud lisas 2 tabelis 19.

Tabel 4. Uurimisküsimustele vastamiseks kasutatud andmekogumismeetodid ja andmeanalüüsi kategooriad (autori koostatud)

Nr	Uurimisküsimused	Andmekogumismeetodid	Andmeanalüüsi kategooriad
1	Millised regulatsioonid tulenevad võimalused on EKV ja KL kaasamiseks rahuajal sisekaitseolukordadesse?	<ul style="list-style-type: none"> Dokumendianalüüs Ankeetküsitlus (küsimused 3.1 ja 3.2)	EKV ja KL seaduslikud võimalused rahuajal sisekaitseolukordadesse kaasamiseks.

2	Millised on protseduurid EKV ja KL kaasamiseks rahuajal sisekaitsete olukordade lahendamiseks?	<ul style="list-style-type: none"> • Dokumendianalüüs • Ankeetküsitlus (3. jagu küsimused) 	Kaasamise protseduurid
3	Milliseid regulatsiooni(de)st tulenevaid probleemkohti võib praktikas esineda EKV ja KL võimalikul kaasamisel sisekaitsete olukordade lahendamiseks?	<ul style="list-style-type: none"> • Ankeetküsitlus (4. jagu küsimused) 	Probleemkohad ja väljakutsed

Dokumendianalüüsi valimisse valisin 33 dokumenti, mille seas on Eestis seisuga 31.03.2024 kehtivad regulatsioonid ja riigikaitse strateegiliste alusdokumentide avalikud osad. Dokumentide valiku puhul võtsin eeskju teooria osas alapeatükis 1.3 toodud valitud riikide ülevaatest lk 26-31. Analüüsis kasutatud materjalid on loetletud tabelites 6-8 lk 39-43.

Kvantitatiivse uurimismeetodina kasutasin elektroonset poolstruktureeritud **ankeetküsitlust**, mille viisin läbi EKV, KL ja sisekaitsete organisatsioonide (valimisse kuuluvate Siseministeeriumi valitsusala astused) vastava ala spetsialistidega (tabel 5). Ankeetküsitluse andmeanalüüsi meetodina kasutasin statistilist andmeanalüüsi (Neuman, 2011, pp. 383-418). Sisekaitsete organisatsioonide kaasamine küsitlusse andis võimaluse saada ülevaade regulatsioonide selgusest ja ajakohasusest. Samuti kaasamise praktikatest ja protsessidest mõlemalt poolt ehk kaasatavalt- ja kaasavalt poolt.

Draper (2014, pp. 643-644) kirjeldab kvantitatiivset uuringut kui deduktiivse arutlemise protsessi ehk teooria juhitud protsessi ning faktide kogumine ja analüüs on uurimismudelil kesksel kohal. Magistritöös juhitud teooria protsessi ning kvantitatiivne uuring-poolstruktureeritud elektroonne ankeetküsitlus aitab läbi mitmemõõtmelise analüüsi anda hinnangut uurimistulemustele. Mitmemõõtmelise analüüsi puhul kasutan statistilise analüüsi (Neuman, 2011, pp. 383-418), risttabeli ja kahe tunnuse vahelise lineaarse ehk Pearsoni korrelatsioonikordajat (Benesty, *et al.*, 2009, pp. 37-38).

Ankeetküsitlus on valitud meetodina, sest sellega on võimalik saadud informatsiooni põhjalikult ja sisuliselt analüüsida. Küsitlusuuringu eelisteks on see, et andmed on elektroonselt salvestatud, võtab vähem aega, jõuab kiiremini valimiga määratud uuringu osalejateni ning on lihtsam analüüsida, näiteks statistiliselt (Flick, 2011, pp. 169-170). Elektroonne ankeetküsitluse nõrkadeks kohtadeks on täpsustuste andmise ja lisa küsimuste

esitamise võimaluse puudumine (Sarantakos, 2005, pp. 263-264). Sellest tulenevalt olen lahendanud selle oma magistritöös poolstruktureeritud küsimustega, millel on vastusevariandid kui ka võimalus vastata oma sõnadega (Neuman, 2011, pp. 323-326; Matthews & Ross, 2010, pp. 202). Oma sõnadega vastamise võimalus annab vastajale võimaluse kirjeldada kogemusi ja tuua välja tähelepanekuid. Avatud vastuseid analüüsin kasutades kvalitatiivset sisuanalüüsi. Küsitluse koostamisel lähtun eesmärgist saada vastused uurimisküsimustele, pöörates tähelepanu küsimuste sõnastusele ja nende üheselt mõistetavusele.

Ankeetküsitluse koostas elektroonselt kasutades tarkvarana EKV e-õppe portaali ILIAS küsitluskeskkonda. Saadud tulemused koondasin kokku ning nende tulemusel on võimalik teha järeldusi ehk leida vastused uurimisküsimusele 2 ja 3. Andmed ankeetküsitluses osalenud organisatsioonide kohta on esitatud tabelis 5.

Tabel 5. Andmed ankeetküsitluses osalenud organisatsioonide kohta (autori koostatud)

Nr	Organisatsioon	Vastanute arv	Korrigeeritud vastanute arv
1	Eesti Kaitsevägi	10	10
2	Kaitseliit	19	19
3	Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus	0	1
4	Kaitseressursside Amet	1	1
5	Välisluureamet	0*	0*
6	PPA	1	1
7	Päästeamet	14	14
8	Häirekeskus	0*	0*
9	KAPO	0	0
10	Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus (SMIT)	1	1
11	Muu	4	3

*asutused on vastanud e-kirja teel valimisse mitte kuulumise ja/või muu põhjuse.

Ankeetküsitlustega saadud andmeid võrdlen vastavalt dokumendianalüüsi tulemustega. Saadud tulemused esitan illustreerival meetodil ehk tulemused on võimalik sobitada mustrisse, kus saan võrdlusesse seada teooria, protsessid ja praktika. Illustreeriva meetodi kasutamise ohu kohaks on tähelepanu suunamine, sest võimaldab kitsendada võimalike

seletuste valikut, - teooriat võltsida ning jätta välja mõned ideed, muutujad või muustrid neid arvesse võtmata (Neuman, 2011, pp. 519-520). Tõenduspoohiselt on oht, et illustreerimisel on võimalik tõendusmaterjali näidata sisuliselt valena, isegi kui selle eeldus on loogiliselt tõene (Adams, *et al.*, 2014, p. 15).

2.2. Dokumendianalüüsi tulemused ja analüüs

Dokumendianalüüsi eesmärgiks oli uurida ning analüüsida riigikaitse- ja julgeolekupoliika strateegilisi dokumente, õigusakte ja muid regulatsioone, EKV ja KL võimaluste osas olla kaasatud sisekaitsealistesse tegevustesse. Dokumendianalüüsiga otsisin vastuseid uurimisküsimusele 1 ehk „Millised regulatsioonidest tulenevad võimalused on EKV ja KL kaasamiseks rahuajal sisekaitsealistesse olukordadesse?“ ning uurimisküsimusele 2 ehk „Millised on protseduurid EKV ja KL kaasamiseks rahuajal sisekaitsealiste olukordade lahendamiseks?“.

Analüüsi läbiviimiseks moodustasin kaks kategooriat „EKV ja KL seaduslikud võimalused rahuajal sisekaitsealistesse olukordadesse kaasamiseks“ ja „Kaasamise protseduurid“ (tabel 4 lk. 36-37) ning koondasin selle alla dokumentide analüüsimise tulemusena saadud koodid (lisa 2 tabel 19). Dokumendianalüüsi valimit ja metoodikat kirjeldasin alapeatükis 2.1 (käesoleva töö lk 34-37).

Tuginedes magistr töö teoreetilise osa alapeatükk 1.3 (lk 25-32) väljatoodule on oluline võtta eeskujult rahvusvahelistest põhimõtetest. Põhiseaduslikud süsteemid tuginevad legitiimsusele, autoriteedile ja lojaalsusele. Just nendest põhiväärtustest peab lähtuma ka sõjaliste organisatsioonide kaasamine sisekaitsealistesse olukordadesse. Erinevad riigid on oma ajaloo, kultuuri ja seadusandluse põhjal välja töötanud unikaaseld lähenemised organisatsioonide kaasamiseks. Näiteks Itaalia (alapeatükk 1.3 lk 26-28) kasutab sõjalisis organisatsioone nii kriitilise infrastruktuuri kaitseks kui ka looduskatastroofide puhul. Samas kui Rootsis (alapeatükk 1.3 lk 31) on loodud eraldi agentuur MSB, mis tegeleb ettenägematute olukordadega. Selliste näidete uurimine aitab mõista, kuidas erinevad lähenemised võivad olla tõhusad ja kohandatavad vastavalt riigi konkreetsetele vajadustele ja tingimustele.

Eelnevast lähtudes on oluline alustada dokumendianalüüsi strateegiadokumentidest. Strateegiadokumentide analüüs aitab mõista, kuidas riiklikult nähakse erinevate ministeeriumide ja valitsusasutuste koostööd ning sõjaliste organisatsioonide rolli sisekaitselistes olukordades. Selline analüüs võimaldab välja tuua parimad praktikad ja soovitused, mis aitavad parandada näiteks kriisihaldust ja julgeolekut.

Strateegiadokumentide analüüsi tähtsus seisnes tuvastamaks, kuidas nähakse riiklikult Kaitseministeeriumi- ja Siseministeeriumi valitsusasutuste koostööd ehk EKV ja KL, kui sõjaliste organisatsioonide kaasamist vajadusel sisekaitselistesse olukordadesse. Kasutatud strateegidokumendid on välja toodud tabelis 6. Välja tuuakse, et Eestis „*julgeolekupoliitika elluviimine toimub põhimõttel ühiskond kui tervik ja riik kui tervik* (D4, lk 4)“, mis viitab otseselt EKV ja KL integreeritusele selles. D1-D5 selgub, et peamiselt toimub kaasamine läbi mittesõjaliste võimete arendamise ja elanikkonna kaitseks tehtavate ettevalmistuste. EKV ja KL integreeritus rahuaja sisekaitseliste olukordade korral tähendab, et kõik täidavad oma rolli nii tavaolukorras kui kriisi ajal.

Tabel 6. Dokumendianalüüsis kasutatud strateegiadokumendid (autori koostatud)

Kood	Väljaandmise aeg	Asukoht/ väljaandja	Autor või looja	Dokumendi pealkiri (eesmärk)
D1	2017	Kaitseministeeriumi koduleht	Riigikantselei	Riigikaitse arengukava 2017-2026
D2	2021	Riigikantselei koduleht	Riigikantselei	Riigikaitse arengukava 2022-2031
D3	2019	Siseministeeriumi koduleht	Siseministeerium	Siseturvalisuse arengukava 2020-2030
D4	2023	Riigikantselei koduleht	Vabariigi Valitsus	Julgeolekupoliitika alused
D5	2023	Riigi Teataja	Riigikogu	Riigikogu otsuse „Eesti julgeolekupoliitika heakskiitmine“ LISA alused“

D1-D5 ei tooda välja EKV ja KL kaasamise regulatsioone ega protseduure. D1-D5 järeldeb, et EKV ja KL kui sõjaliste organisatsioonide kaasamine saab põhineda ainult riigi õiguslikul raamistikul, mis toetab sõjalise ja mittesõjalise valmisoleku integratsiooni,

sealhulgas EKV ja KL sisekaitsealistesse olukordadesse kaasamist. D1(lk 5) tuuakse välja, et selle eelduseks on ülesannete kindlaksmääramine, selleks vajalike võimete loomine, ressursside ja võimete eesmärgipärane kasutamine, valitsusasutute vaheline koostöö ja koordineerimine.

D2 (lk 15) tuuakse välja, et sisekaitse-operatsiooni(de) käigus, milleks võivad olla piirivalve tõhustamine, kriisiolukorra tingimustes avaliku korra tagamine, massiohje- ja kriitiliste objektide kaitse tagamise valmidus, kaasatakse esmase kriisivalmiduse tagamiseks lisaks teistele üksustele ka Kaitsealiit.

Dokumendianalüüsis kasutatud õigusaktid ja muud reguleerivad dokumendid on saadud Riigi Teatajast. Valimisse kuulunud regulatsioonide tuvastamisel selgus asjaolu, et Riigi Teatajas ei ole võimalik viia läbi märksõna otsingut, vaid tuleb sõnad panna vastavasse käändesse, näiteks „Kaitsevägi“ – „Kaitseväge“. Samuti on mainimisväärne, et otsing toimib ainult nimetuse põhised ehk kui reguleeriva dokumendi nimetuses on täpne väljend olemas, siis see kajastub, muul juhul mitte.

Dokumendianalüüsi läbiviimise käigus ilmnis, et EKV ja KL kaasamiseks on kolm meetodit. Nendeks on õigusaktidega reguleeritud tegevused, koostööleping ja ametiabi. Ametiabi andmine tuleneb Halduskoostöö seadusest (R9), kuid magistratöös käsitlet uuringu käigus eraldi, sest tegu on protseduuriga. Tulenevalt asjaolust, et enamus teadaolevatest koostöölepingutest on sõlmitud enne magistratöö valimisse kuulunud regulatsioonidest (tabel 7), siis sellest lähtuvalt on oluline koostöölepeid kajastada enne regulatsioone. Oluline on selle juures aspekt, kuidas mõjutab asutuste vaheline koostöö regulatsioone ning omavahelist koordineerimist (oluline järelduste tegemisel).

Tabel 7. Dokumendianalüüsis kasutatud materjalid koostöölepingute kohta (autori koostatud)

Kood	Väljaandmise aeg	Asukoht/väljaandja	Autor või looja	Dokumendi pealkiri (eesmärk)
KL1	06.05.2008	EKV koduleht	EKV	Päästeameti ja kaitseväge koostööleping tagab tõhusama kriisile reageerimise
KL2	16.12.2013	EKV koduleht	EKV	Kaitseväge ja päästeameti koostöölepe on osa laiapindsest riigikaitsest

KL3	15.12.2013	ERR koduleht	Kuul, M.	Kaitsevägi ja päästeamet muudavad koostöö efektiivsemaks
KL4	05.10.2022	Päästeamet koduleht	Uustalu, A.	Lõuna päästkeskuses lepiti kokku elanikkonnakaitse alane koostöö Naiskodukaitsega
KL5	27.06.2022	Päästeamet koduleht	Päästeamet	Päästeamet ja Kaitseliit tõhustavad koostööd laias riigikaitstes
KL6	18.11.2013	EKV koduleht	Eesti Kaitsevägi	Kaitseväge ja politsei koostöö süveneb
KL7	18.03.2009	Kaitseliit koduleht	Kaitseliit	Põhja Politseiprefektuuri ning Kaitseliidu Tallinna ja Harju malevat seob koostöölepe
KL8	07.04.2010	Kaitseliit koduleht	Kaitseliit	Haapsalus allkirjastati Lääne maleva ja Lääne prefektuuri Haapsalu politseijaoskonna koostööleping
KL9	26.04.2010	Kaitseliit koduleht	Kaitseliit	Otepää üksikkompanii äsja renoveeritud õppeklassis allkirjastati koostöölepe
KL10	24.12.1998	Õhtuleht veebiväljaanne	Talpsepp, K.	Kaitseliitlased tulevad tänavale
KL11	15.03.2006	Eesti Päevaleht veebiväljaanne	Eesti Päevaleht	Kaitseliit hakkab Lasnamäel kuritegevust ennetama
KL12	23.12.1998	ERR veebiväljaanne	Osvet, A.	Politsei ja Kaitseliidu koostööleping
KL13	19.02.2004	EKV koduleht	EKV	Kaitsevägi ja kaitsepolitsei koostöölepe
KL14	Pole teada	Välisluureamet koduleht	Välisluureamet	Koostööpartnerid (andmed kodulehelt)

Tulenevalt asjaolust, et **koostöölepingud** on asutuse siseseks käsitlemiseks, siis infot dokumendianalüüsi läbiviimiseks kogusin avalikest allikatest nagu asutuste kodulehel leppete kajastused ja/või pressiteated (KL1-KL14). Tabelis 8 olen kokku võtnud info tuvastatud koostöölepingute olemasolust. Tabeli andmetest selgub, et valitsusala siseselt teevad asutused koostööd EKV ja KL-ga. Valitsusala väliselt tehakse koostööd valimisse kuuluvate asutustega vastavalt avalikult kättesaadavatele andmetele. Dokumendianalüüsi käigus magistritöö uuringu käigus ei kajasta siinkohal laiemat vajaduspõhist riigikaitselist koostööd, mis võib olla kuid ei pruugi olla seotud asutuste vahelise koostööleppega. Näiteks Naiskodukaitse vabatahtlike koostöö ekspertidega Päästeametist, PPA-st,

Riigikantselei elanikkonnakaitse rakkerühmast, Riigi Infosüsteemi Ametist ja muudest asutustest, rakenduse „Ole valmis!“ loomisel (Jakson, 2022).

Tabel 8. Dokumentide KL1-KL14 analüüsisist tuvastatud EKV ja KL koostöölepingud uuringu valimisse kuuluvate asutustega (autori koostatud)

Valitsusala	Asutus	Kaitsevägi	Kaitseliit
Kaitseministeeriumi valitsusala	Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus (RKIK)	Andmed puuduvad (koostööpartner)	Andmed puuduvad (koostööpartner)
	Kaitseressursside Amet (KRA)	Andmed puuduvad (koostööpartner)	Andmed puuduvad (koostööpartner)
	Välisluureamet	Andmed puuduvad (koostööpartner)	Andmed puuduvad (koostööpartner)
Siseministeeriumi valitsusala	PPA	2007 18.11.2013	23.12.1998
	Päästeamet	06.05.2008 16.12.2013	2007 27.06.2022
	Häirekeskus	Andmed puuduvad	Andmed puuduvad
	KAPO	19.02.2004	Andmed puuduvad
	Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus (SMIT)	Andmed puuduvad	Andmed puuduvad

EKV ja Päästeamet sõlmisid esimese teadaoleva koostöölepingu aastal 2008 (KL1), mis on kaks aastat varem, kui Päästeseadus jõustus. EKV toob välja, et koostööleping lihtsustab Päästeameti ja EKV kohalike üksustega suhtlemist ning omavahelist koostööd. Kindralleitnant Laaneots (oli kaitsevägejuhataja koostöölepingu sõlmimise ajal) on kommenteerinud koostöölepet järgmiselt: „Minu seisukoht oli ja on, et kaitsejõud peavad ühiskonnale kasulikud olema mitte ainult kriisi- ja sõjaolukorras, aga ka rahuajal“. EKV on abistanud koostöö raames pääste- ja otsingutöödel, tehnikaga tegevuste toetamisel, ulatuslikel kustutustöödel (nii lennuvahenditega kui ka tegevused maismaal). (KL1)

EKV ja Päästeamet sõlmisid viimase teadaoleva koostöölepe 16.12.2013 eesmärgiga süvendada koostööd riigikaitstes, siseturvalisuses ja kriisireguleerimises kasutamaks koostöös paremini riigi võimalusi ning vahendeid. Enne koostöölepet tehti koostööd hädaolukorra seaduse ja kaitseväge korralduse seaduse raames. Näidetena koostööst võib tuua siinjuures 2010 aasta Padaoru lumetorm ja Poola lennuki maandumine Ülemiste järvel ning 2005 aasta Pärnu üleujutuse. (KL3; KL6)

2013. aastal sõlmitud koostöölepe sätestab koostöövaldkonnad ja tegevusplaanid. Välja on toodud koostöö järgmistes valdkondades: päästetööd, kriisireguleerimine, demineerimine, haridus- ja koolitustegevus, logistika ja liitlasvägede vastuvõtt. (KL3)

Päästeamet ja KL vaheline koostööleping uuendati aastal 2022, millest eelmine sarnane sõlmiti viimati 2007 aastal. See näitab tihedat ja läbimõeldud tegevust kahe organisatsiooni vahel, toetamaks Eesti laiapindse riigikaitse kontseptsiooni ja selle arengu suundade realiseerumist. Selle alalepingutega pandi paika teabevahetust, ennetus-, pääste- ja demineerimistööde, evakuatsiooni ning kriisideks valmisolekut puudutavad protseduurid, koostöösuunad ja eesmärgid. Koostööleping oli vajalik selleks, et vajadusel saaksid osapooled üksteist kiiresti ja tõhusalt toetada ehk juhul kui üks osapool vajab teise toetust, siis on kiireks tegutsemiseks, selleks vajalik kord loodud ning abi antakse vastavalt kinnitatud juhiste. (KL5)

Kriisideks valmisolekuprotseduuride hulka kuulub KL naisorganisatsioon Naiskodukaitse poolt koos Päästeametiga elanikkonnakaitse alane koostöö. Koostöö näeb ette elanikkonnakaitse koolituste läbiviimist nii haridusasutustes kui ka selle vastu huvitundvatele külakogukondadele. Tegevustega soovitakse saavutada väikeste kohalikke kriisivõrgustike loomist. (KL4)

EKV ja PPA reguleeris enne 2013 aasta koostöölepingu sõlmimist ametiabi andmise lepe aastast 2007, millega sätestati erivarustuse ja muude vahendite laenamise üksikasjad. Seda lepet kasutati sama aasta aprillirahutuste ajal. (KL6)

18.11.2013 sõlmitud koostöölepe EKV ja PPA vahel andis koostööle kindla raamistiku aidates kaasa nii organisatsioonide arengule kui ühistegevuste kavandamisele. Koostööleping sätestab kindlad reeglid ja protseduurid väga spetsiifiliste valdkondade

jaoks. Lepingus nähakse ette järgmised valdkonnad: infovahendamine, teineteise väljaõpe- ja koolitusvõimalused, EKV harjutusalade kasutamine, ühishangete läbiviimine, koostöö õhu- ja mereseire ning õhu- ja meresõidukite kasutamisel. Koostööleping aitas viia otsustamise madalamale tasandile, mille tulemusel ametiabi andmise protsess muutus kiiremaks ja sujuvamaks. (KL6)

Organisatsiooni ülene (KL ja PPA) koostööleping sõlmiti 23.12.1998. Koostöölepinguga sätestati KL liikmete kaasamist avaliku korra tagamisele, vastava väljaõppe saamist ning võimalust töötada abipolitseinikuna. Selle lepinguga loodi KL kuuluvatest abipolitseinikest üle Eesti korrakaitseüksused. (KL10; KL12)

KL ja PPA vahel on olnud läbi aegade piirkondlikud koostöölepingud. Piirkondlikud lepped sõlmitakse üheks aastaks ning neid täiendatakse iga aastaselt vastavalt vajadusele/olukorrale. KLA ja PPA vaheliste piirkondlike lepingute näited:

1. 16.03.2006 sõlmiti koostööleping KL, PPA ja Tallinna Lasnamäe linnaosaga kaasamaks kaitseliitlastest abipolitseinike patrullteenistuses. Abipolitseinike kaasamise eesmärk oli kuritegevuse ennetamine ja elanikkonna turvalisuse tagamine. (KL11)
2. 18.03.2009 sõlmis KL Tallinna ja Harju malev PPA Põhja Politseiprefektuur koostöölepingu aastaks 2009. Lepinguga sätestati järgmist: KL võimaldab PPA-l kasutada väljaõppeks vastavaid ruume, harjutusväljasid, lasketiire ja spordirajatisi, PPA korraldab abipolitseinike baaskursi ja masside juhtimise koolitusi, ühised staabiõppused, kadunud inimeste maastikuotsingud. (KL7)
3. 07.04.2010 sõlmis KL Lääne malev ja PPA Lääne Prefektuuri Haapsalu Politseijaoskonnas koostöölepingu ja tegevusplaani 2010. aastaks. Koostöölepinguga sätestati koostöö vormid, põhimõtted ja valdkonnad ning määratleti osapoolte ühistegevused. Koostöölepinguga määratleti ära ühised koolitus- ja väljaõppe võimalused, erinevad ühisõppused – topograafia, inimeste otsimine, koostöö preventiivsete ürituste läbiviimisel. (KL8)
4. Piirkondlikult sõlmiti lepingud Lõuna politseiprefekti ja KL Valgamaa maleva vahel 21.04.2010. Piirkondlik leping on aastane leping, mis hõlmab endas selleks aastaks kavandatud ühistegevusi. Ühistegevustena loetleti koolitus- ja õppetegevused, ühisõppused, võistlused ning sõpruskohtumised. (KL9)

EKV ja KAPO sõlmisid koostöölepe 19.02.2004. Koostöölepe alusel hakkasid osapooled vahetama julgeolekualast teavet ning ennetama ja tõkestama kuritegevust. Tegevuste hulka kuuluvad võimalike terroriaktide ennetamine, tõkestamine ja avastamine ning vastuluureinfo. Lepinguga reguleeritakse vajaduse esinemisel uurimisgruppide moodustamine eriti keeruliste ja mahukate kriminaalrajade lahendamiseks. Sõnastatakse osapoolte valduses olevate tehniliste vahendite ja spetsialistide kasutamine, kriisiõppustel ja koolitustel osalemine ja/või läbiviimine lektori, õppuri või spetsialistina. Koostööleping vaadatakse üle ja ajakohastatakse iga aastaselt. Lepingu uuenduste kohta avalik ülevaade puudub. (KL13)

Koostöölepingutest teadaoleva informatsiooni olen koondanud tabelisse 9.

Tabel 9. EKV ja KL koostöölepingute koondinfo (KL1-KL14; autori koostatud)

Koostööleping asutusega	Koostööleping sätestab	Koostööleping sätestab
	EKV	KL
Päästeamet	<ul style="list-style-type: none"> • Koostöö süvendamine riigikaitstes ja siseturvalisuses • Kriisireguleerimine • Pääste- ja otsingutööd • Demineerimine • Haridus- ja koolitustegevus • Logistika ja liitlasvägede vastuvõtt • Kustutustööd 	<ul style="list-style-type: none"> • Teabevahetus • Ennetustööd • Pääste- ja otsingutööd • Demineerimistööd • Evakuatsioon • Kriisideks valmisoleku protseduurid
PPA	<ul style="list-style-type: none"> • Infovahendamine • Väljaõpe- ja koolitusvõimalused • EKV harjutusalade kasutamine • Ühishangete läbiviimine • Õhu- ja mereseire teemaline koostöö • Õhu- ja meresõidukite kasutamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Avaliku korra tagamine • Koolitus- ja väljaõpe: abipolitseinike baaskursus, masside juhtimise koolitus • Kaitseliitlastest abipolitsei alane koostöö • Kadunud inimeste maastikuotsingud • Ühisõppused
KAPO	<ul style="list-style-type: none"> • Julgeolekualase teabe vahetamine • Kuritegevuse ennetamine ja tõkestamine • Terroriaktide ennetamine, tõkestamine ja avastamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Avalikud andmed puuduvad

	<ul style="list-style-type: none"> • Vastuluureinfo • Osalemine uurimisgruppides • Tehniliste vahendite ja spetsialistide kasutamine • Kriisiõppustel ja koolitustel osalemine ja/või läbiviimine 	
SMIT	<ul style="list-style-type: none"> • Avalikud andmed puuduvad 	<ul style="list-style-type: none"> • Avalikud andmed puuduvad
VLA	<ul style="list-style-type: none"> • Koostööpartner (Luurekeskus) 	<ul style="list-style-type: none"> • Koostööpartner (Luurekeskus)
Häirekeskus	<ul style="list-style-type: none"> • Avalikud andmed puuduvad 	<ul style="list-style-type: none"> • Avalikud andmed puuduvad

Dokumendianalüüsi käigus kasutatud regulatsioonid on toodud tabelis 10. Uuritud **regulatsioonidest** selgus R7 ja R8, et EKV ja/või KL kaasamine põhineb taotluse esitamisele. Mainitud määrustes tuuakse välja punktid, mille eelduslik vajadus tuleb taotluses ära märkida. Lisaks tuuakse välja, et taotlus tuleb esitada kirjalikult, kuid abi taotlemise olukorra erakorralisusest tulenevalt võib selle ka tagant järgi esitada. Määrustes esitatud nõuded taotlusele on rangemad, kui R9, reguleeritud ametiabi taotlus, mille vormi kehtestab Vabariigi Valitsus.

Tabel 10. Dokumendianalüüsis kasutatud regulatsioonid (autori koostatud)

Kood	Väljaandmise aeg	Asukoht/väljaandja	Autor või looja	Dokumendi pealkiri (eesmärk)
R1	2013	Riigi Teataja	Riigikogu	Kaitseliidu seadus
R2	2009	Riigi Teataja	Riigikogu	Kaitseväge korralduse seadus
R3	2017	Riigi Teataja	Riigikogu	Hädaolukorra seadus
R4	2014	Riigi Teataja	Riigikogu	Korralduse seadus
R5	2010	Riigi Teataja	Riigikogu	Politsei- ja piirivalve seadus
R6	1996	Riigi Teataja	Riigikogu	Erakorralise seisukorra seadus
R7	2015	Riigi Teataja	Vabariigi Valitsus	Kaitseväge ja Kaitseliidu politsei ülesannete täitmise, päästesündmuse lahendamise ning eriolukorra tööde tegemise kaasamise kord. Määrus nr 144

R8	2014	Riigi Teataja	Vabariigi Valitsus	Kaitseliidu kaasamise tingimused ja kord küberturvalisuse tagamisel. Määrus nr 108
R9	2003	Riigi Teataja	Riigikogu	Halduskoostöö seadus
R10	2014	Riigi Teataja	Riigikogu	Korraldusseadus
R11	2002	Riigi Teataja	Riigikogu	Karistusseadustik
R12	2016	Riigi Teataja	Riigikogu	Riigikaitse seadus
R13	2010	Riigi Teataja	Riigikogu	Päästeseadus

Regulatsioonidest selgub, et sõltuvalt olukorrast ja vajadusest on võimalik EKV ja KL kaasata nii vahetu sunni õigusega (R2, R4, R11, R3, R6) kui –õigusega (R1, R2, R3, R7). Vahetu sunniga kaasamiseks ettepaneku teeb vastava valdkonna minister ning otsustab Vabariigi Valitsus Vabariigi Presidendi nõusolekul korraldusega (R4).

Erakorralise seisukorra lahendamise kaasamise otsustab Vabariigi Valitsus Vabariigi Presidendi nõusolekul korraldusega (R6). Iga EKV ja KL kaasamise puhul on oluline silmas pidada aspekti, et see saab toimuda ainult juhul kui asjaomane asutus (taotleja) ei saa või ei suuda seda ülesannet ise täita (R6).

Regulatsioonidest tulenevad kaasamise võimalused olen koondanud tabelisse 11, mille koostamisel võtsin eeskujuks magistr töö teooria osas toodud tabelist 2 (alapeatükk 1.2, lk 21-22). Tabel 2 eeskju võtmine oli oluline, sest see aitab edasi anda arusaadavalt ja loogiliselt keerukate andmete esitamist, jaotades olukorrad kategooriatesse. Samuti illustreerib see kompleksed suhted sõjaliste organisatsioonide ja tsiviilvõimude vahel, pakkudes konkreetseid tegevusi ja kaasamise võimalusi erinevates olukordades. See on vajalik, et mõista, kuidas sõjalised organisatsioonid saavad toetada tsiviilvõime ja millised on nende tegevuste võimalikud piirid. Tabelis 11 toodud olukordade paremaks mõistmiseks olen juurde lisanud selgitava teksti.

Tabel 11. Tabel 2. (lk 21-22) eeskjul sõjaväeliste organisatsioonide kaasamiseks ajendatud võimalikud sisekaitseolukorrad rahuajal ja nendest tulenevad toetavad tegevused dokumendianalüüsi vaatest (autori koostatud)

Olukord	EKV	KL	Tegevused
---------	-----	----	-----------

Ennetavad kaitseolukorrad	R2, R10	R1, R10	Korrakaitse toetamine, eriüritused (näiteks visiidid);
	R7	R1	Kogukonna abistamine
	R7	R1, R7	Avaliku korra tagamise toetus
	R10	R1, R10	Piirikontrolli toetamine
	R7	R7	Epidemiaste korral: meditsiiniteenuste ja tehniliste seadmetega toetamine, logistiline toetus, muud toetavad tegevused
	R7	R1, R7	Muud toetavad tegevused.
Hädaolukorrad	R7	R1, R7	Abi hädaolukordades ja katastroofide ajal;
	R7,	R1, R8, R7	Elutähtsate teenuste jätkumise tagamisel : reageerimine ja leevendavad tegevused, muud toetavad tegevused
	R2, R7, R13, R9, R5	R1, R7, R13, R9,	Otsingu- ja päästealased tegevused; päästesündmuse lahendamisele päästeseaduses sätestatud korras
	R7	R1, R8, R7	Leevendavad tegevused;
	R7, R13	R1, R7, R13	Keskonnakaitsega seotud tegevused: looduskahjude puhul ennetavad, leevendavad ja taastavad tegevused
	R7	R7	Varustuse ja rajatiste pakkumine
Ootamatu rünnak	R6	R6	Kiireloomulised julgeolekumeetmed;
	R6	R6	Terrorismivastane võitlus (terroristliku äkkrünnaku puhul julgeolekuasutuste nagu VLA ja KAPO pädevus)
	R7	R7	Leevendavad tegevused.
Ohuseisundid – massiline korratus	R6	R1, R6	Ennetavate meetmete rakendamine
	R2, R6	R6	Abi mässutõrje korral
	R2, R6	R6	Abi tsiviilrahutuste korral
Häireseisundid	R6	R6	Avaliku korra tagamise toetus
	R6	R6	Erakorraliste meetmete rakendamine
	R6	R6	Reageerimine ohule

Tuginedes teooria alapeatükis 1.2 lk 25 välja toodule ja tabeli 9 andmetele, saab väita, et rahvusvahelise kogemuse kontseptuaalne konstruktsioon sõjaliste organisatsioonide kaasamisel sisekaitselistesse olukordadesse ja EV regulatsioonides kajastatu on ühtivad. Ühtivus esitatud loeteluga (alapeatükk 1.2, lk 25) on olemas. Hinnangu andmine, regulatsiooni selgusele ja asjakohasusele, on osa minu magistritöö eesmärgist. EV

regulatsioonides on kajastatud erinevates sisekaitse olukordades EKV ja KL kaasamise võimalused.

Teooria alapeatükis 1.2 lk 23 tõin välja sõjaliste organisatsioonidega kaasneda võivad dilemmad. Nendeks olid siseriikliku õigusega reguleeritud, julgeoleku küsimustes nõuandev roll ning kaasamine võib näidata puudujääke juhtimises ja kohalikus võimekuses. Sellest lähtuvalt on oluline võrrelda tabel 9 ja 11 andmestiku. Andmetest lähtub, et paljud aspektid, mis on kajastatud regulatsioonides on kajastatud ka koostöölepetes, kuid kohati on avalikult kajastatud info koostöölepete kohta detailsem, kui seda on õigusaktidega reguleeritud.

Tabel 9 keskendub konkreetsete koostöölepingute sisule ja asutustele, samas kui tabel 11 annab ülevaate sõjaliste organisatsioonide kaasamise võimalikest sisekaitseolukordadest ja nendest tulenevatest tegevustest. Selline võrdlus aitab mõista, kuidas lepingulised kohustused ja reaalsed operatiivsed vajadused omavahel suhestuvad. Kus võivad esineda lüngad ja/või vajadused täiendavaks koostööks.

2.3. Ankeetküsitluste tulemused ja analüüs

Ankeetküsitlusega otsisin vastuseid uurimisküsimustele 2 ja 3. Uurimisküsimus 2 ehk „Millised on protseduurid EKV ja KL kaasamiseks rahuajal sisekaitseolukordade lahendamiseks?” ja uurimisküsimus 3 ehk “Milliseid regulatsiooni(de)st tulenevaid probleemkohti võib praktikas esineda EKV ja KL võimalikul kaasamisel sisekaitseolukordade lahendamisse?”. Ankeetküsitluse küsimused on jagatud viieks osaks ehk jaoks, kokku 37 küsimust. Esimene (2 küsimust) tähistab demograafilisi küsimusi organisatsiooni ja staaži kohta. Teises osas (15 küsimust) uurisin eripärasid ja kaasamise vajadusi. Kolmandas (9 küsimust) uurisin sisekaitseolukordadesse tegevustesse kaasamise praktikaid ja protseduure. Neljandas (10 küsimust) uurisin õigusraamistiku mõistmist ning viiendas (1 küsimus, ei olnud kohustuslik) küsisin täiendavaid kommentaare.

Ankeetküsitlusele vastas kokku 50 eksperti/spetsialisti erinevatest valimisse kuulunud asutustest. Tabelis 12 on välja toodud valimisse kuulunud asutused, küsitlusele vastanute arv ja nende kogemus.

Häirekeskus vastas 20.03.2024 e-kirja teel: „Arutasime ja kahjuks Häirekeskus valimisse ei kuulu“. Välisluureamet vastas e-kirja teel 01.04.2023 „Paraku puudub Välisluureametil Teie magistritööga puutumus ning sellest tulenevalt asutus selles ei osale“. Ankeetküsitluses oli võimalus tähistada küsimusele „Palun valige organisatsioon, kus teenite/töotate“ valikuga „muu“, mida kasutasid kolm vastanut. Vastanud tähistasid ennast kui „abc“, „EST NFIU“, „„ ja „Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus“. EST NFIU akronüüm tähistab endas ing. k. NATO *Force Integration Unit Estonia*, mis on NATO staabielement Eestis. Staabielement aitab koordineerida liitlasvägede kohalolu Eestis, harmoneerida erinevaid kaitseplaane ning võimaldab võimaliku kriisi korral NATO vägesid kiirelt Eestisse siirda (Eesti Kaitsevägi, 2023). Vastajad, kes on tähistanud ennast „„ ja „abc“ puhul esineb võimalus, et nad on KAPO-st. Eelnevast tulenevalt loen magistritöö küsitlusuuringu valimi saavutatuks.

Vastanud, kes soovisid valida „Muu (palun täpsustage)“ varianti (vastuseid 6) soovisid välja tuua oma laialdast kogemust valimisse kuulunud ministriumite allasutustes. Välja toodi kolmel juhul üle 2 aastane kogemus Päästeametis ning eelnev kogemus Kaitseministeeriumi valitsemisala asutustes 15 aastat. Ühel juhul toodi välja üle 10-aastane kogemus ministriumis. Kahel vastajal on üle 20 aastane kogemus, kellest ühel nii EKV kui KL. Saadud andmetest saab järeldada, et vastanute seas on kõrge kogemustase ehk suur osa küsitlusele vastanutest omab pikaajalist kogemust, mis tähendab, et saadud tagasiside põhineb sügaval asjatundlikkusel.

Tabel 12. Valimisse kuulunud asutuste vastanute arv ja kogemus (autori koostatud)

Asutused	Vastanute arv	Protsent	Kogemus 1-3 aastat	Kogemus 4-6 aastat	Kogemus 7-10 aastat	Kogemus 11-15 aastat	Kogemus 16 + aastat	Muu
EKV	10	20%	1	2	1	2	4	1
KL	19	38%	3	3	3	0	10	1
RKIK	0	0%	0	0	0	0	0	0
KRA	1	2%	1	0	0	0	0	
VLA	0	0%	0	0	0	0	0	
PPA	1	2%	0	0	0	0	1	
Päästeamet	14	28%	5	1	1	2	5	3
Häirekeskus	0	0%	0	0	0	0	0	
KAPO	0	0%	0	0	0	0	0	

SMIT	1	2%	1	0	0	0	0	
Muu	4*	8%	0	1 (RKIK)	1	1 (EST NFIU)	0	1

*üks vastaja kirjutas vastuseks „muu“

Ankeetküsitluse teises osas uurisin EKV ja KL eripärasid ja kaasamise vajadusi. Küsimusi oli kokku 15. Küsimustele „2.1. Kirjeldage, millised on Teie hinnangul peamised eripärad teie organisatsiooni tegevustes võrreldes Eesti Kaitsevägega? Eesti Kaitseväge esindaja võib vastata tuues välja teadaolevad eripärad“ ja „2.2. Kirjeldage, millised on Teie hinnangul peamised eripärad teie organisatsiooni tegevustes võrreldes Kaitseliiduga? Kaitseliidu esindaja võib vastata tuues välja teadaolevad eripärad“ vastas 33 ja vahele jätsid 17 vastanut.

Tegu oli avatud vastusega küsimustega, milles toodud vastused saan jagada 4 kategooriasse, mille toon välja tabelis 13. Välja toodud erinevused/eripärad puudutavad organisatsioonide struktuuri, juhtimisstiili, tegevusvaldkondi ja operatiivset valmisolekut. Kui võrrelda seda teooria alapeatükis 1.1 lk 18 tabelis 1 toodud sõjaliste- ja tsiviilorganisatsioonide eripäradega, siis põhi punktid milles eripärad välja toodud on jäävad organisatsioonide lõikes suures osas samaks ehk struktuur ja hierarhia, eesmärgid ja ülesanded ning toimimisviis ja distsipliin. Sõjaliste organisatsioonide puhul on rõhutatud range hierarhia, selged ülesanded ja kõrge distsipliin, samas kui tsiviilorganisatsioonid paistavad silma paindlikkuse ja mitmekesisusega. Eraldi välja ei tooda juriidilist staatust ja vastutust, kommunikatsiooni ja infohaldust.

Tabel 13. EKV ja KL eripärad võrreldes valimisse kuulunud asutustega küsimuste 2.1 ja 2.2 põhjal (autori koostatud)

	EKV (küsimus 2.1.)	KL (küsimus 2.2.)
Organisatsioonilised ja juhtimisalade erinevused	<ul style="list-style-type: none"> • Rangem hierarhia • Kindlad käsuahelad • Õigusruum • Ülesanded ja kohustused • Positsioon/usaldus/ootus ühiskonnas • Rotatsioonid 	<ul style="list-style-type: none"> • Vabatahtlikkuse põhimõte • Tegevuse paindlikkus • „Rohujuuretase“ algatus • Kollegiaalsed otsustusorganid
	Teistes asutustes: <ul style="list-style-type: none"> • Otsustus- ja tegevusvabadus 	Teistes asutustes:

	<ul style="list-style-type: none"> • Paindlikum töökultuur • Mitteformaalsem organisatsioon • Roteerumist esineb vähem • Töötajate väärtustamine • Palkade erinevused • Erinev juhtimisstiil • kriisijuhtimisest/operatiivjuhtimiseni • Inimvara olemasolu tagamine • võitlevatele üksustele • Taristut toetavad tegevused 	<ul style="list-style-type: none"> • Käsuliin ja alluvussuhe on konkreetsem • rohkem läbi harjutatud tegevused • Konkreetsed tööülesanded • Igapäevategevused on rohkem fikseeritud ja reguleeritud. • Õigusruum, seadused • Organisatsioonikultuur • Taristut toetavad tegevused
Tegevusvaldkondade ja eesmärkide erinevused	<ul style="list-style-type: none"> • Keskendub riigikaitsele • Sõjalise valmisoleku tagamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Keskendub riigikaitsele • Panustamine sisekaitse- ja elanikkonnakaitse tegevustes • Rõhutatud vabatahtlikkus • Kogukonda kaasav
	Teistes asutustes:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Keskenduvad tsiviilprobleemide ja õnnetuste lahendamisele rahuajal • Saavad praktiseerida iga päev seda, milleks valmistuvad 	
Operatiivne valmisolek ja planeerimine	<ul style="list-style-type: none"> • Standardiseeritud planeerimine, on võimeline planeerima nädalaid ja aastaid ette • Kindel eelarve 	<ul style="list-style-type: none"> • ei ole 24/7 valmisolekus; • tegevus peamiselt nädalavahetusel • Vabatahtlikkuse tõttu raskendatud kaasamine suuremahulistele õppustele ja/või kiiretele reageeringutele • Lühem koordineerimine ja planeerimine
	Teistes asutustes: Operatiivsem ehk kuni 48h etteplaneeritud tegevused	
Kultuurilised ja sotsiaalsed erinevused	<ul style="list-style-type: none"> • Hierarhia ja auastmed • Rõhutatakse tasuta tugiteenuste, nagu hambaravi, olemasolu, mis võib olla oluline tegur personali hoidmisel ja värbamisel 	<ul style="list-style-type: none"> • Kultuurilised ja struktuurilised sarnasused EKV-ga • Vabatahtlikkuse printsiip • Tegevuste lai spekter
	<ul style="list-style-type: none"> • Mitteformaalsem kultuur • Paindlikum juhtimine • Asutuse siseseks karjääriks ei taga tööandja hariduse omandamise võimalusi 	<ul style="list-style-type: none"> • Formaalsem • Kindlad tööülesanded

Küsitluse tulemused kinnitavad teorias toodud erisusi ja lisavad spetsiifilisi detaile EKV ja KL kohta, võrreldes neid tsiviilorganisatsioonidega. Uuringu küsimuse 2.1. vastustest järeldeb, et eripärad peegeldavad igale organisatsioonile omaseid unikaalseid vajadusi, missioone ja töökultuure. Samas näitavad need potentsiaalseid koostöö ja sünergia võimalusi organisatsioonide vahel, eriti kriisiolukordades ja laiemate kaitse- ja turvalisusstrateegiate arendamisel. Tuginedes nendele erinevustele, võib iga organisatsioon arendada spetsiifilisi strateegiaid ja lähenemisi personali arendamiseks. Samuti juhtimiseks ning erinevates sisekaitselistes olukordades reageerimiseks, mis võtavad arvesse nende unikaalseid töötingimusi ja eesmärgi.

Uuringu küsimuse 2.2. vastustest järeldeb, et kuigi KL vabatahtlikkus ja piiratud ressursid võivad tekitada väljakutseid ühisõppuste korraldamisel ja kiirele reageerimisele, annab see organisatsioonile unikaalse paindlikkuse ja võime kohanduda erinevate olukordadega. KL tugev seotus kogukondadega ja tema liikmete vabatahtlik panus riigikaitseesse rõhutavad selle olulist rolli ühiskonnas, mis ületab pelgalt sõjalise valmisoleku.

Kokkuvõtvalt küsitluse vastused kinnitavad teorias (alapeatükis 1.1 lk 18 tabel 1) toodud erinevusi ja rõhutavad lisaks, et EKV ja KL puhul on märgatavad erinevused hierarhias ja käsuahelates, mis peegelduvad ka nende juhtimisstiilis ja otsustusprotsessides. Nii EKV kui ka KL keskenduvad riigikaitsele, kui KL-l on lisaks olulised sisekaitselised ja kogukonnaga seotud ülesanded. KL võrreldes EKV-ga on paindlikum, rõhutades vabatahtlikkust ehk annab talle unikaalse tegevusvabaduse. Need toimimisviisid ja distsipliini erinevused kajastuvad ka teorias. Küsitluse vastustes ei rõhutatud kommunikatsiooni ja infohalduse erinevusi nii palju, kuid teooria põhjal on sõjaliste organisatsioonide puhul oluline militaarne terminoloogia ja spetsialiseeritud infohaldus, mis võib tekitada väljakutseid koostöös tsiviilorganisatsioonidega.

Küsitluse ja teooria analüüsi põhjal saab järeldada, et EKV ja KL eripärad peegeldavad üldisi erinevusi sõjaliste ja tsiviilorganisatsioonide vahel. Edukas koostöö sõltub mõlema osapoole võimetest mõista ja hinnata teineteise kultuuri, struktuuri ja toimimisviise. Kommunikatsioon ja vastastikune mõistmine on võtmetegurid, mis aitavad ületada väljakutseid, saavutada sünergia kriisiolukordades ning laiemate kaitse- ja turvalisusstrateegiate arendamisel,

Uuringu küsimustega 2.3 ja 2.4 uurisin vastanute käest, kas on esinenud vajadust vastavalt kas EKV (küsimus 2.3) ja KL (küsimus 2.4) kaasamiseks olukordade lahendamise, näiteks hädaolukorrad, eriolukorrad jmt korral? Saadud vastused koondasin kokku tabelisse 14. Tabeli andmetest järeldub, et vastuse andnute hulgast on kokku puude olnud KL vähesel määral kõrgem kui EKV.

Uuringu küsimusele 2.3 toodi täpsustustena välja, et sõltuvalt taotluse sisust on EKV kaasatud peamiselt sisejulgeoleku valdkonnas lisaressurssi nõudvatesse olukordadesse, näidetena Padaorg ja COVID-19. Uuringu küsimusele 2.4 KL kaasamise kohta toodi täpsustusena välja väga erinevad olukorrad kuhu on KL kaasatud, nende hulka kuulusid: toetavad tegevused riigipiiril (pagulased, COVID-19), Naiskodukaitse kaasamine põgenikele esmavajaliku abi andmisel 2022 a. põgenike kriisi ajal, ilmastikust tingitud olukordade lahendamine ning kohalike omavalitsuste toetamine.

Tabel 14. Küsimuste 2.3 ja 2.4 vastuste põhjal EKV ja KL kaasamine olukordade lahendamise, näiteks hädaolukorrad, eriolukorrad jmt korral asutuste lõikes. Arv tulemused kajastatud vastavalt EKV/KL (autori koostatud)

Asutused	Vastanute arv	JAH	EI	Muu (palun täpsusta)	Pole teadlik	Vastus jäeti vahele
EKV	10	3/3	0	2/0	0/2	5/5
KL	19	7/10	1/0	1/3	6/1	4/5
KRA	1	0/1	1/0	0	0	0
PPA	1	0	0	0	0	1/1
Päästeamet	14	6/4	2/0	0/1	1/4	5/5
SMIT	1	1/1	0	0	0	0
Muu	4*	1(RKIK)/0 (RKIK)	0/1	1/1	1/1	1/1
Vastuseid kokku:	50	18/19	4/1	4/5	8/8	16/17

*üks vastaja kirjutas vastuseks „muu“

Uuringu küsimuste 2.5 kuni 2.14 oli tegu maatriksküsimustega, mille koostamisel võtsin eeskujuks magistritöö teoreetilises osas välja töötatud tabeli (tabel 2, lk 21-22) „sõjaliste organisatsioonide kaasamiseks ajendatud võimalikud sisekaitselised olukorrad rahuajal ja nendest tulenevad toetavad tegevused“. Maatriksküsimustele oli võimalik vastata 10 palli süsteemis, millest 1=pole vajalik, 2=ebatõenäoliselt vajalik, 3=pigem mittevajalik,

4=mõnevõrra vajalik, 5=neutraalne/teatud olukordades vajalik, 6=pigem vajalik, 7=kohati vajalik, 8=tõenäoliselt vajalik, 9=vajalik ja 10=väga vajalik.

Saadud mediaantulemuste põhjal koostas risttabeli, tabel 15. Tabelist on võrdlusena välja loetav, millisel juhul ja määral peetakse oluliseks EKV ja KL kaasamist tabelis nimetatud olukordadesse/tegevustesse. Tabelis on rasvaselt (*bold*) tähistatud mediaantulemused, mis on EKV ja KL puhul samad. Tabelist 10 tulemustest seega lähtub, et vajadust KL kaasamiseks hinnatakse olulisemaks. Seda kinnitab ka arvtulemuste kokku liitmine, mis EKV puhul on 139 ja KL puhul 180,5. See analüüs annab sügavama arusaama EKV ja KL rollist ning nende kaasamise vajadusest, olulisusest erinevates sisekaitseolukordades.

Tabel 15. Küsimuste 2.5 kuni 2.14 tulemuste mediaantulemuste põhjal (autori koostatud)

Küsimused	EKV	KL
ENNETAVAD KAITSEOLUKORRAD (küsimuste 2.5 ja 2.6 mediaan)		
1.Korrakaitse toetamine, eritütused	3,0	7,5
2. Kogukonna abistamine	6,0	9,5
3. Avaliku korra tagamise toetus	4,5	8,0
4. Piirikontrolli toetamine	7,5	9,0
5. Epideemiate korral meditsiiniteenuste ja tehniliste seadmetega toetamine, logistiline toetus, jmt.	9,0	9,0
6. Muud toetavad tegevused	5,0	8,0
HÄDAOLUKORRAD (küsimuste 2.7 ja 2.8 mediaan)		
1. Abi hädaolukordades ja katastroofide ajal	10,0	10,0
2. Elutähtsate teenuste jätkumise tagamisel: reageerimine ja leevendavad tegevused, muud toetavad tegevused	8,0	9,0
3. Otsingu- ja päästealased tegevused	7,0	9,0
4. Leevendavad tegevused, näiteks toetavad- ja taastavad tegevused, insenertehniline abi, abi evakuatsioonil, julgeoleku tagamine, jmt.	7,0	9,0
5. Keskkonnakaitsega seotud tegevused: looduskahjude puhul ennetavad, leevendavad ja taastavad tegevused	5,0	8,0
6. Varustuse ja rajatiste pakkumine	7,0	8,0
OOTAMATU RÜNNAK (küsimuste 2.9 ja 2.10 mediaan)		
1. Kiireloomulised julgeolekumeetmed	8,0	9,0
2. Terrorismivastane võitlus	8,5	8,0
3. Leevendavad tegevused, näiteks koostöö tsiviilasutustega, pääste- ja evakuatsioonioperatsioonid, taastamistegevused jmt.	7,0	10,0
OHUSEISUNDID (küsimuste 2.11 ja 2.12 mediaan)		

1. Ennetavate meetmete rakendamine	6,0	9,0
2. Abi mässutõrje korral	7,0	8,0
3. Abi tsiviilrahutuste korral	6,0	8,0
HÄIRESEISUNDID (küsimuste 2.13 ja 2.14 mediaan)		
1. Avaliku korra tagamise toetus	5,0	8,0
2. Erakorraliste meetmete rakendamine	5,0	8,0
3. Reageerimine ohule	7,5	8,5
Arvtulemuste summa:	139	180,5

Ennetavate kaitseolukordade puhul saab öelda, et EKV ja KL kaasamine „epideemiade korral meditsiiniteenuste ja tehniliste seadmetega toetamine, logistiline toetus, jmt“ on vastanute seas peetud vajalikuks. EKV puhul ülejäänud olukordade/tegevuste puhul jäid vastused vahemikku pigem mittevajalik kuni tõenäoliselt vajalik. KL puhul hinnati kõiki olukordadesse/tegevustesse kaasamise vajadust kohati vajalik kuni väga vajalik.

Hädaolukordade puhul peetakse EKV ja KL kaasamist väga vajalikuks „abi hädaolukordades ja katastroofide ajal“. Ülejäänud olukordadesse/tegevustesse EKV kaasamise mediaantulemused jäävad neutraalsest/teatud olukordades vajalik kuni tõenäoliselt vajalik vahemikku. KL puhul oli hinnang tõenäoliselt vajalik kuni väga vajalik.

Ootamatu rünnaku korral peetakse loetletud olukordadesse/tegevustesse KL kaasamist olulisemaks kui EKV kaasamist. KL puhul näitavad tulemused tõenäoliselt vajalik kuni väga vajalik vahemikku, seevastu EKV kaasamist hinnati kohati vajalik kuni tõenäoliselt vajalik.

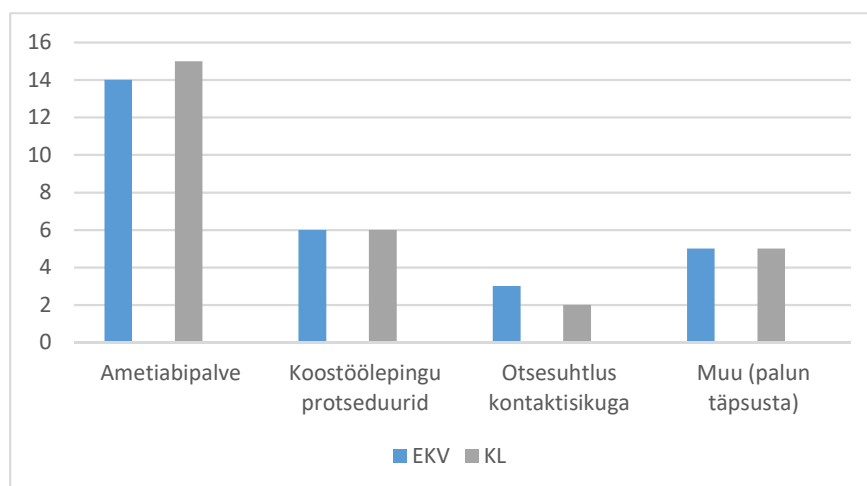
Ohuseisundite puhul EKV kaasamist on hinnatud vahemikku pigem vajalik kuni kohati vajalik. Häireseisundite puhul aga skaalal neutraalne/ teatud olukordades vajalik kuni tõenäoliselt vajalik. KL kaasamist ohu- ja häireseisundite puhul hinnati skaalal tõenäoliselt vajalik kuni vajalik.

Tabelis 10 toodud mediaantulemustest leidsin kahe tunnuse vahelise lineaarse ehk Pearsoni korrelatsioonikordaja, mis on esitatud tabelis 16. Esitatud korrelatsioonianalüüsi tulemustest ilmneb, et EKV ja KL kaasatuse olulisuse vahel on tugev positiivne seos ($r=0,91$). EKV kaasamist loetakse rahuaja sisekaitse kontekstis vähesemal määral oluliseks kui KL kaasamist.

Tabel 16. Kahe tunnuse vaheline lineaarne ehk Pearsoni korrelatsioonikordaja arvutamine funktsiooniga CORREL (autori koostatud)

	EKV	KL
EKV	1	
KL	0,9129433	1

Uuringu küsimustega 3.1 ja 3.2 soovisin tuvastada vastavalt EKV ja KL kaasamiseks kasutatavaid protseduure. Saadud tulemused on kajastatud joonisel 1, millest järeldub et kaasamise protsessid on EKV ja KL puhul sarnased, erinedes vaid vähesel määral. EKV puhul 50,00% ja KL puhul 53,57% valisid vastajad ametipalve kasutatavaks kaasamise protseduuriks. Koostöölepingu protseduurid nimetati mõlema puhul võrdselt 21,43% vastanute poolt. Otsesuhtlus kontaktisikuga toodi välja EKV puhul 10,71% ja KL 7,14% vastanute puhul. „Muu (palun täpsusta)“ valiti samuti võrdne osakaal 17,86% vastanutest ning täpsustusena toodi: kõik kolm varianti on kasutusel (EKV 75%, KL 50%), ei oska öelda (EKV 25%, KL 25%) ja ei kaasa (KL 25%). Saadud tulemused on kajastatud joonisel 1.

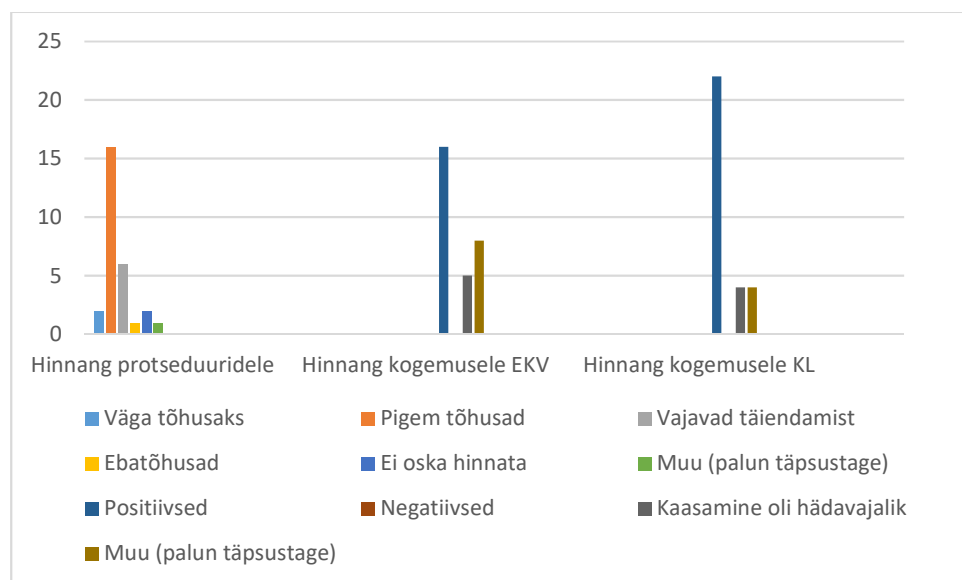
Joonis 1. Küsimuste 3.1 ja 3.2 tulemuste kajastus kasutatavate protseduuride osas (autori koostatud)

Uuringu küsimusega 3.3 soovisin tuvastada kui tõhusaks peetakse neid protseduure ning küsimusega 3.4 (EKV) ja 3.5 (KL), kuidas hinnatakse kogemust. Joonisel 2 on toodud vastajate hinnang protseduuridele ning selle kõrvale hinnangud kogemusele EKV ja KL-ga. Jooniselt 2 lähtub, et ülekaalukalt peetakse uuringu läbiviimise ajal kehtinud

protseduure pigem tõhusaks ning saadud kogemused nii EKV kui KL kaasamisega on olnud positiivsed.

Protseduuride puhul variandi „muu (palun täpsusta)“ valinud töid välja, et protseduurid toimuvad isikupõhiselt ning vaja oleks paremini standardiseeritud protseduure. Küsimusele 3.4 puhul „Muu (palun täpsusta)“ valinud töid välja, et neil puudub kogemus EKV kaasamiseks ning 28,57% tõi välja protseduuride kiiremaks muutmise vajaduse, info liikumise s.t. täpsemate ülesannete adresseerimine, täpsustatud ülesannete kirjeldus ametiabi või kaasamise palves. Lisaks mainitakse ära konkreetse kaasamise vorminõuded (vahetu sunniga ja – sunnita kaasamisel on erinevad nõuded).

Küsimusele 3.4. vastamiseks „Muu (palun täpsusta)“ valinud töid välja protseduuride kiiremaks muutmise vajaduse, info liikumise s.t. täpsemate ülesannete adresseerimine, täpsustatud ülesannete kirjeldus ametiabi või kaasamise palves. Lisaks mainitakse ära konkreetse kaasamise vorminõuded (vahetu sunniga ja – sunnita kaasamisel on erinevad nõuded). Küsimuse 3.5. puhul toodi välja, et läbi mõtlemata on ja/või täiendamist vajab vabatahtlike motiveerimine erinevatesse tegevustesse kaasamise korral, täpsustusena näiteks rahaline ergutus, kingitus või muud taolist.

Joonis 2. Küsimuste 3.3-3.5 hinnangute skaala küsimuses 3.2 nimetatud protseduuride kohta (autori koostatud)

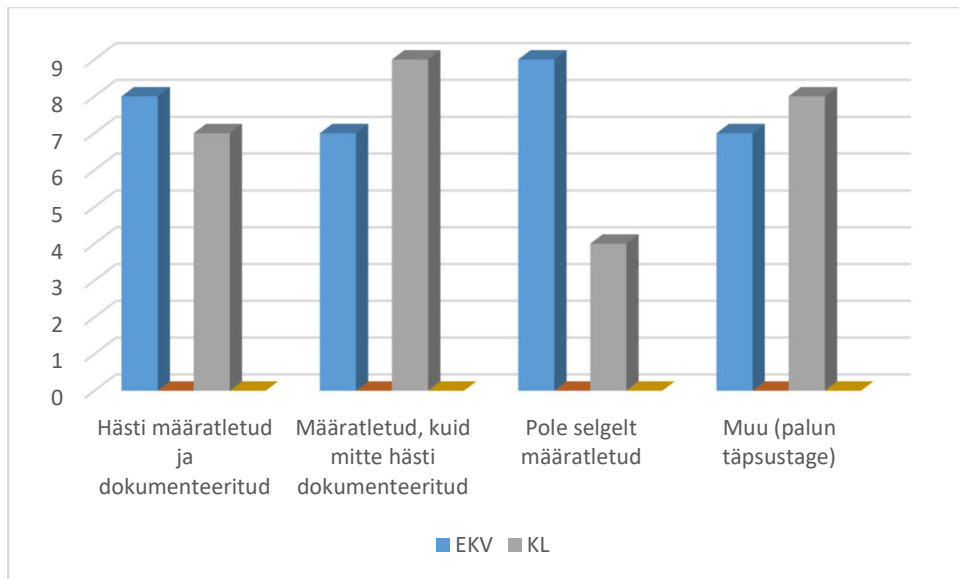
Uuringu küsimustega 3.6 ja 3.7 uurisin milliseid täiendusi või muudatusi soovitatakse praegustele protseduuridele, et parandada vastavalt EKV ja KL efektiivsemat kaasamist

olukordadesse. Küsimustele vastamiseks oli olemas ainult avatud vastuse võimalus. Ankeedis toodud vastused koondasin kokku tabelisse 17.

Tabel 17. Küsimuste 3.6 ja 3.7 koondvastused (autori koostatud)

EKV	KL
Protsessid peaksid olema paindlikud rakendamisetasandil, et töötasand saaks keskenduda abi andmisele, mitte liigsele administreerimisele	Igapäevastele tegevustele lisaks, ka rohkem planeerimist.
Järjepidev ja paindlikum koostöö erinevate valitsusasutuste vahel, sh teadlikkuse tõstmine üksteise võimetest ja võimekustest.	
Selgemate protsessiskeemide loomine ja sellekohane õpe kaasamise protsesse juhtivatele isikutele	Vabatahtlike kaasamiseks abistamise korral oma töökohalt vabastuse saamise protsessi parem kirjeldus, s.h. kuidas tööandja peab seda toetama
Vajalik on kiirem info saatmise-vastuvõtmise kinnitamise protseduur	Ressursitemaatika vajab lahendamist
Rohkem treeninguid ja lauaõppusi	
Selgelt reguleerida, et EKV võib toetada ja panustada sisekaitsealaste tegevustesse kuni hetkeni X kuniks on vaja hakata täitma sõjalist ülesannet;	Tuleks selgelt määratleda, mis üksused tegelevad sõjaliste- ja millised sisekaitsealaste ülesannete täitmisega.
Plaaniliste tegevuste parem koordineerimine – õppused, harjutused, koolitused, jmt	
Seaduste kaasajastamine	
Ametiabi palve protseduuride uuendamine	Vabatahtlike rahastamise küsimuse lahendamine ehk kelle eelarvest ja millistel alustel.

Uuringu küsimustega 3.8 ja 3.9 küsisin hinnangut praegu kehtivatele/kasutuses olevatele tavadele ja protseduuridele vastavalt EKV ja KL sisejulgeoleku alastes tegevustesse kaasamiseks. Tulemused on kajastatud joonisel 3.

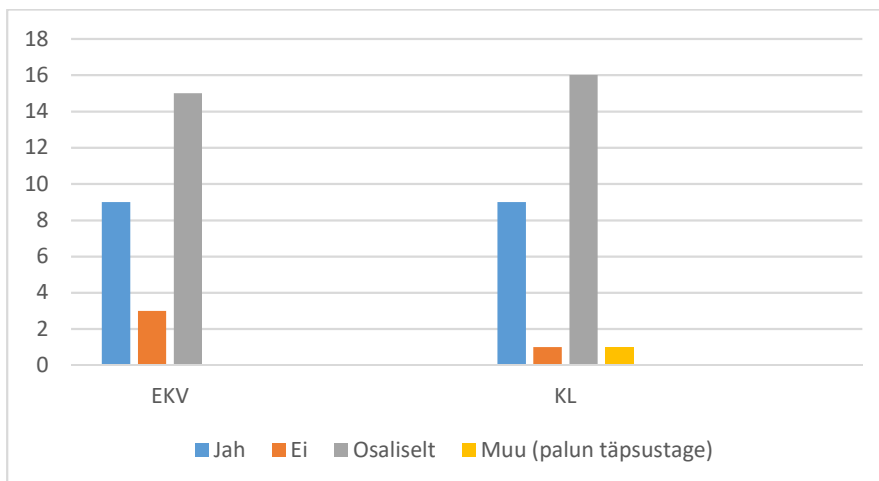
Joonis 3. Küsimuse 3.8 ja 3.9 alusel koostatud hinnangute skaala praegu kehtivatele/kasutuses olevatele tavadele ja protseduuridele EKV ja KL kaasamiseks sisejulgeoleku alastesse tegevustesse rahuajal (autori koostatud)

Jooniselt 3 selgub, et EKV puhul on selges ülekaalus 29,03% vastanute hinnang „pole selgelt määratletud“, millele vastukaaluks järgneb 25,81% „hästi määratletud ja dokumenteeritud“. Vastuse variandi „muu (palun täpsustage)“ valis 22,58% vastanutes, märkides täpsustusena, et paljud tegevused toimivad isikupõhiselt ning nõ ajaloolise mälu järgi, ehk isikute roteerumisel ei anta üle asjakohaseid teadmisi uutele isikutele enne ametikoha vabastamist. Lisaks tuuakse välja, et esineb vajadus EKV siseselt regulatsioone parandada/uuendada ning ühtlasi sisekaitse valdkonna asutustele EKV võimeid tutvustada, parema koostöö saavutamiseks. KL puhul on selges ülekaalus ehk 32,14% vastanute hinnangul, et praegu kehtivad/kasutuses olevad tavad ja protseduurid on „määratletud, kuid mitte hästi dokumenteeritud“ ehk selgub, et need pole üheselt mõistetavad kõikidele osapooltele. Vastanutest 28,57% on märkinud „muu (palun täpsustage)“ ning täpsustusena on märgitud, et Vabariigi Valitsuse määrus nr 144 tuleks ulatusliku evakuatsiooni osas täiendada, samuti on lisatud, et kaasamise tavad/protseduurid toimivad isikupõhiselt ehk vajaliku isiku puudumisel, näiteks haigestumine, ilmnevad raskused, sest asendajatel võivad puududa vajaduspõhised teadmised.

Ankeetküsitluse 4 osas uurisin õigusraamistiku mõistmist. Uuringu küsimustega 4.1 ja 4.2 uurisin kuidas ollakse kursis seadusesätetega, mis määratlevad vastavalt EKV ja KL

kaasamist rahuajal sisekaitsealistesse tegevustesse. Joonisel 4 on kajastatud EKV ja KL kaasamisega seotud seadusesätetega kursis olemise hinnanguskaalad.

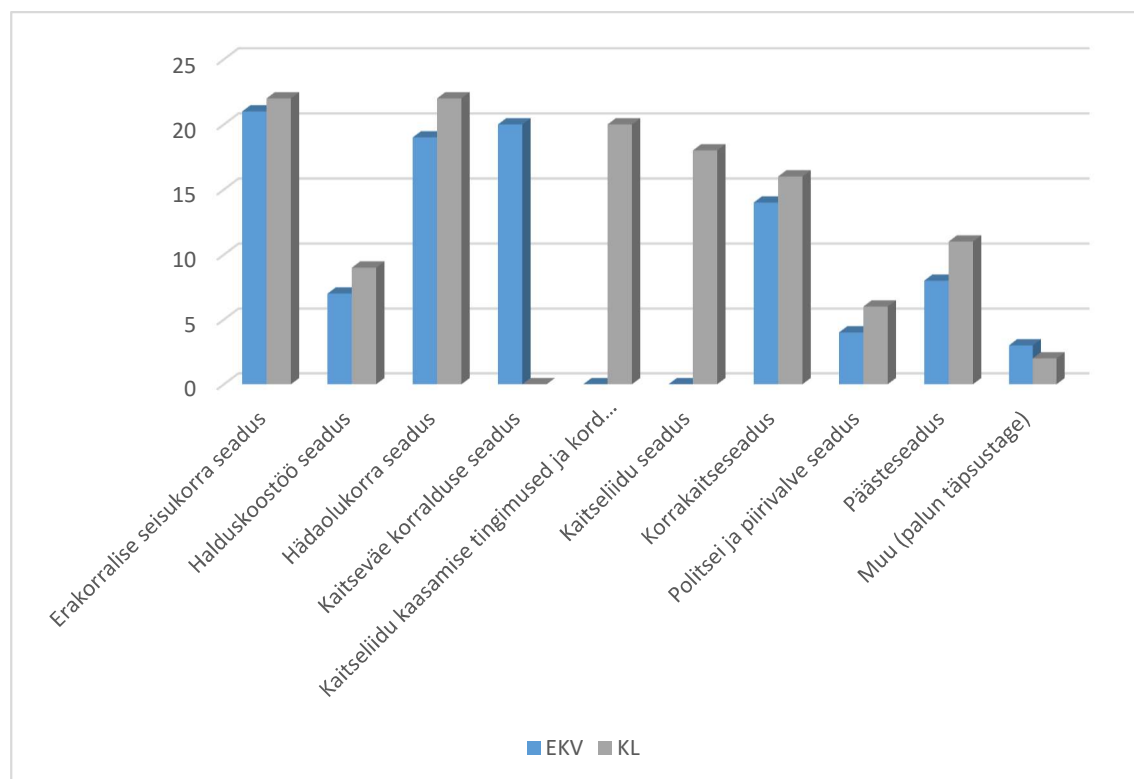
Jooniselt 4 selgub EKV kaasamist määratlevate seadusesätete osas, et ülekaalus ehk 55,56% vastanutes valis vastuse „osaliselt“ ning sellele järgneb 33,33% „jah“ variandi valinud. Jooniselt 15 selgub KL kaasamist määratlevate seadusesätete osas, et 59,26% valis vastuse „osaliselt“ ning sellele järgneb 33,33% valisid hinnangu variandina „jah“. „Muu (palun täpsusta)“ valis 3,70% , lisades täpsustusena, et enamasti ollakse kursis oma asutuse kaasamise võimalustega, kuid teiste asutuste kaasamine on ebaselge, sest puudub igapäeva praktika.

Joonis 4. Küsimuse 4.1 ja 4.2 hinnangute skaala seadusesätetega kursis olemine, mis määratlevad EKV ja KL kaasamist rahuajal sisekaitsealistesse tegevustesse (autori koostatud)

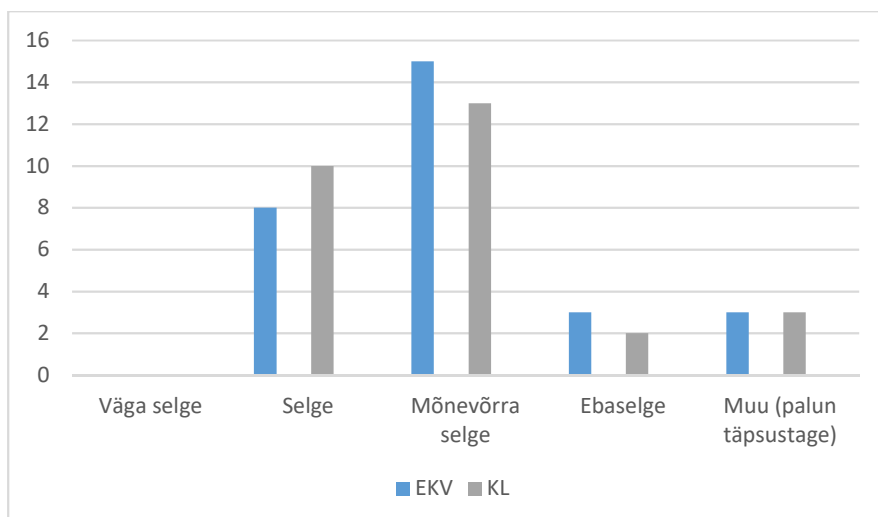
Uuringu küsimustega 4.3 ja 4.4 palusin vastanutel nimetada õigusakte, mida kasutatakse EKV ja KL kaasamiseks erinevatesse tegevustesse. Joonisel 5 on lisatud skaala vastuste osas EKV ja KL kaasamiseks nimetatud õigusaktidest. Jooniselt selgub, et EKV kaasamiseks kolm kõige enam teada olevaks õigusaktiks on erakorralise seisukorra seadus (21,88%), Kaitseväge korralduse seadus (20,83%) ja hädaolukorra seadus (19,79%). EKV puhul „muu (palun täpsusta)“ märgiti lisaks ära Vabariigi Valitsuse määrus nr 144 EKV ja KL politsei ülesannete täitmisel, päästesündmuse lahendamise ning eriolukorra tööde tegemise kaasamise kord ning riigivaraseaduse alusel EKV vara laenamine. Samuti selgub jooniselt, KL kaasamiseks kolm kõige enam teada olevaks õigusaktiks on erakorralise seisukorra seadus (17,46%), hädaolukorra seadus (17,46%) ja Kaitseväe kaasamise

tingimused ja kord küberturvalisuse tagamisel (15,87%). Lisaks märgiti vastuse „muu (palun täpsusta)“ puhul ära Vabariigi Valitsuse määrus nr 144.

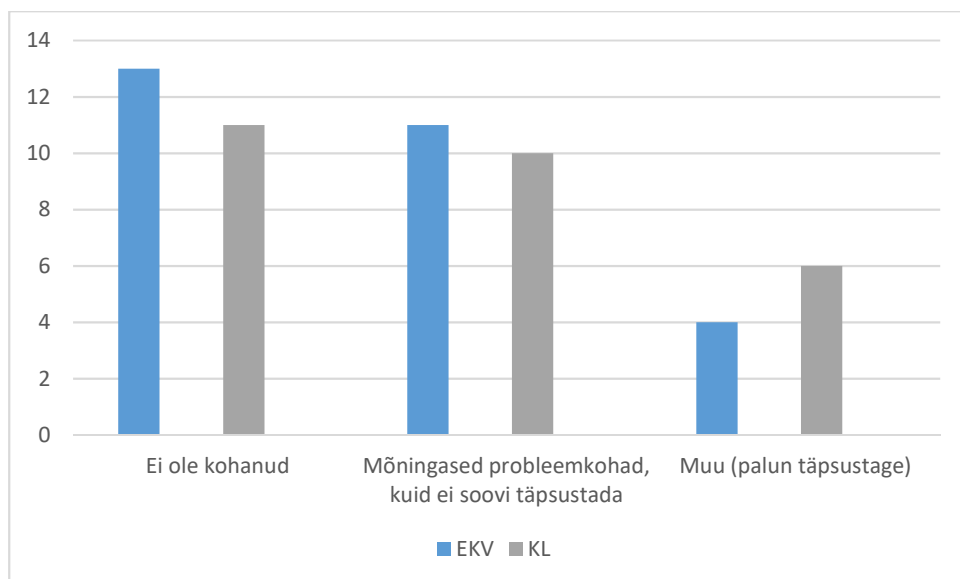
Joonis 5. Küsimuste 4.3 ja 4.4 vastuste skaala EKV ja KL kaasamiseks kasutatavate õigusaktide kohta (autori koostatud)

Uuringu küsimustega 4.5 ja 4.6 küsisin hinnangut olemasolevate regulatsioonide ja õigusaktide selgusele ja asjakohasusele, mis puudutab EKV ja KL kaasamist. Hinnangud küsimuse 4.5 (EKV) ja küsimuse 4.6 (KL) kohta on esitatud joonisel 6. Jooniselt selgub, et mõlemal puhul on valitud vastuseks variant „mõnevõrra selge“ ehk EKV puhul 51,72% - ja KL puhul 46,43% vastanutest. „Selge“ on valinud EKV puhul 27,59%- ja KL puhul 35,71% vastanutest. EKV puhul on valinud variandi „muu (palun täpsusta)“ 10,43% vastanutest, täpsustusena on märgitud, et kaasamise võimalused on erinevates seadustes laiali või on protseduurid kirjeldatud läbisegi (näiteks vahetu sunniga ja –sunnita kaasamine, erinevad menetlusprotseduurid). KL puhul on „muu (palun täpsusta)“ valinud 10,71% vastanutest ning täpsustusena on toodud, et tõlgendamisruumi ei tohiks jätta kaasavale ja kaasatavale asutusele, mida kumbgi osapool tegema peaks.

Joonis 6. Küsimuse 4.5 ja 4.6 hinnanguskaala olemasolevate regulatsioonide ja õigusaktide selguse ja asjakohasuse kohta kaasamaks EKV ja KL (autori koostatud)

Uuringu küsimustega 4.7 ja 4.8 soovisin tuvastada EKV ja KL kaasamisega seotud probleemkohad praktikas, mis on tulenenud regulatsioonide ja õigusaktide rakendamisega. Joonisel 7 on kajastatud EKV ja KL vastuste skaalad. EKV puhul peaaegu pooled on vastanud, et „ei ole kohanud“, kuid vastanutest 39,29% valis „mõningased probleemkohad, kuid ei soovi täpsustada“ ja 14,29% valis „muu(palun täpsusta)“. Täpsustusena on välja toodud inimeste puudumine, protseduuride puudulikkus ning minimaalne läbi-harjutamise kogemus. KL puhul ei erine tulemused suuresti EKV omast. Vastanutest 40,74% valis „ei ole kohanud“ ja 37,04% „mõningased probleemkohad, kuid ei soovi täpsustada“ ning 22,22% „muu (palun täpsusta)“. Täpsustusena KL puhul toodi välja sarnaselt EKV täpsustusega inimjõu ja protseduuride puudulikkus, minimaalne läbi-harjutamise kogemus, universaalset arusaamist kas KL käest küsitakse kaasamisel võimet või numbrilisi näitajaid (ametiabi taotlus).

Joonis 7. Küsimuste 4.7 ja 4.8 vastuste skaala EKV ja KL kaasamisega seotud probleemkohad praktikas, mis on tulenenud regulatsioonide ja õigusaktide rakendamisega (autori koostatud)

Uuringu küsimuste 4.9 ja 4.10 soovisin tuvastada peamised väljakutsed või parendusvaldkonnad olemasolevates regulatsioonides, mis reguleerivad EKV ja KL kaasamist rahuajal, tegu oli avatud vastusega. Saadud vastused olen esitanud võrdlevalt tabelis 18. Tabeli andmetest selgub, et põhilisteks väljakutseteks on regulatsioonide mõistmine, protseduuride keerukus ja nende läbi harjutamine. Parenduskohtadena tuuakse välja selgem regulatsioon, koostöölepete ajakohastamine ning laiapindse riigikaitse mõistmine erinevates valitsusasutustes tuleks ühtlustada. KL poolt tõuseb esile vabatahtlikke kaasamist puudutava regulatsiooni ebaselgus.

Tabel 18. Uuringu küsimuste 4.9 ja 4.10 tulemuste võrdlustabel (autori koostatud)

	EKV	KL
Peamised väljakutsed	Koostöövalmidus	
	Infovahetus	
	Bürokraatia	
	Jõu kasutamise reeglid (ROE)	
	EKV kaasamise võimalused pole üheselt mõistetavad	Kaasumise ettevalmistamiseks protseduurid liiga ajakulukad
	Millised on erinevate kaasumiste puhul kehtestatud erinõuded (jõu	Ebaselgus sotsiaalsete tagatiste osas

	kasutamise piirangud, helkurvestid jne).	
	Kehtestatud protseduuride ja tegevuste läbi harjutamine, väljaõppe.	
	Regulatsioonide tundmine	
	Otsuse teeb ainult KVJ	Vabatahtlike kaasamine
	Kehtivad protseduurid on liialt aeganõudvad ja keerulised,	
Parenduskohad	Selgem regulatsioon	
	Konkreetsed kokkulepped	
	Kontaktide vahetus, et oleks ülevaade kellega tuleks suhelda probleemi/olukorra kiiremaks lahendamiseks	
	Koostöölepete ajakohastamine	
	Hädaolukorraseduse ja riigikaitseaduse kokku kirjutamine	
	Laiapindse riigikaitse mõistmine erinevates valitsusasutustes tuleks ühtlustada	KL ressurss tegevusteks on väga piiratud. Vabatahtlike kaasamise võimaluste selgem regulatsioon (sotsiaalses tagatistes, kes maksab, kes tagab jmt)
	Regulatsioonide uuendamine ja uuenduste kohta käsiraamat/seletuskiri vajalik.	

Ankeetküsitluse viimases, 5 jaos esitasin ühe küsimuse (5.1), millega andsin vastanutele võimaluse esitada täiendavaid kommentaare või arusaamu, mis oleksid selle uurimuse jaoks väärtuslikud. Välja toodi järgmisi aspekte:

1. KL on võrreldes EKV-ga paindlikum organisatsioon ning mõlema organisatsiooni keskmise liikme jaoks on regulatiivses pooles orienteerumine keeruline;
2. EKV ja KL peaksid keskenduma riigikaitsele. PPA ja Päästeamet sisekaitsele. Organisatsioonid saavad vajadusel üksteist toetada/täiendada;
3. Regulatsioonid peaksid kätkema selgeid rakenduskavasid, mis toovad välja rollid ja ülesanded erinevatele ühiskonna liikmetele tagades laiapindset riigikaitset tervikuna;
4. Analüüsimist väärib kas tuleks regulatsioone muuta rohkem süstematiseerituks ja/või ühte õigusakti kokku koondada;
5. Analüüsida tuleks millisel viisil saab kaasamist teha eriolukorra, erakorralise seisukorra, kõrgendatud kaitsevalmiduse, sõjaseisukorra või kõigi eelnimetatute ajal. Samuti kui ühtegi eelnimetatud olukorda välja kuulutatud pole. Vajalik oleks välja tuua erinevates olukordades kaasamiste erisused.

Ankeetküsitluse tulemused pakuvad olulist panust EKV ja KL kaasamise mõistmiseks rahuajal sisekaitse kontekstis, samuti nendega seotud regulatsioonide praktikas esinevate probleemkohtade identifitseerimiseks. Andmed annavad sügava ülevaate erinevate organisatsioonide spetsialistide vaadetest, mis põhinevad nende kogemusel ja asjatundlikkusel.

Uuringust selguvad EKV ja KL kaasamise vajaduse ja nende organisatsioonide eripärad. Uuringu tulemused kinnitavad ja täiendavad töö teoreetilises osas (alapeatükk 1.1 lk 13-20) käsitletud teemasid, rõhutades sõjaliste- ja tsiviilorganisatsioonide eripärade mõistmise tähtsust koostöö ja kaasamise edukuses. EKV ja KL eripärade arvestamine on oluline, et tagada efektiivne toimimine ja koostöö sisekaitselistes olukordades, mis on kooskõlas teoreetiliste seisukohtade ja raamistikega. Selgub, et EKV ja KL omavad olulisi struktuurilisi, kultuurilisi ja operatiivseid erinevusi võrreldes teiste valimisse kuulunud asutustega. EKV on iseloomustatud rangema hierarhia, kindlate käsuaehelate ja sõjalise valmisoleku tagamisele keskendumisega, samas kui KL rõhutab vabatahtlikkust, paindlikkust ja kogukonna kaasatust. Nende eripärade mõistmine on oluline edukaks koostööks ja kaasamiseks sisekaitselistes olukordades.

Kaasamise vajaduse ja praktika osas näitavad uuringuküsimuste vastused, et oluline on kaasata nii EKV kui ka KL erinevate sisekaitseliste olukordade, sealhulgas hädaolukordade, eriolukordade ja ootamatute rünnakute puhul. Eriti kõrgelt hinnatakse nende osalust meditsiiniteenuste, logistilise toetuse ja piirikontrolli toetamises, mis viitab nende organisatsioonide olulisele rollile kriisiolukordades.

Uuringuga tuvastasin kasutatavad protseduurid EKV ja KL kaasamiseks, sealhulgas ametiabi taotlus/-palve ja koostöölepingud, ning tõstab esile vajadust nende protseduuride tõhususe ja kiiruse parandamiseks. See on oluline, eriti arvestades, et mõningane kriitika on suunatud praeguste protsesside aegluse ja bürokraatia vastu.

Regulatsioonidest tulenevad probleemide tuvastamisel selgus, et kuigi paljud vastanutest on teadlikud EKV ja KL kaasamist reguleerivatest õigusaktidest, tuuakse esile vajadust regulatsioonide selgitamise ja standardiseerimise järele. Eriti tähelepanuväärne on vajadus paremini mõistetavate ja rakendatavate regulatsioonide järele, mis minimeeriksid

tõlgendamisruumi ja tagaksid selgema arusaama kaasamisprotsessidest ning nende eripäradest.

Täiendavate kommentaaridena antud vastuste puhul toodi esile mitmeid soovitusi, sealhulgas protseduuride paindlikumaks muutmise, selgemate regulatsioonide loomise, koostöölepete ajakohastamise ja vajadusel regulatsioonide ühtlustamise või koondamise. Samuti rõhutatakse vajadust selgemate rakenduskavade järele, mis määratleksid rollid ja ülesanded erinevatele osapooltele, et tagada tõhusam kaasamine ja koostöö.

Kokkuvõttes rõhutab see uurimus vajadust selgemate, tõhusamate ja paindlikumate protseduuride ja regulatsioonide järele EKV ja KL kaasamiseks sisekaitseliste olukordade tegevustesse. See toob välja ka organisatsioonide vahelise koostöö ja üksteise võimete mõistmise tähtsuse, mis on oluline edukaks reageerimiseks erinevatele sisekaitseliste olukordadele.

2.4. Järeldused ja ettepanekud

Magistritöö eesmärgiks on välja selgitada EKV ja KL rahuaja sisekaitselistesse tegevustesse kaasamise võimalused, määratleva regulatsiooni selgus ja asjakohasus. Eesmärgi saavutamiseks viisin läbi kombineeritud uuringu dokumendianalüüsi ja elektroonilise poolstruktureeritud ankeetküsitlus meetoditel. Uuringu tulemustele ja teooriale põhinedes annan magistritöös püstitatud kolmele uurimisküsimusele vastused, teen järeldusi ning pakun välja ettepanekud.

Uurimisküsimus nr 1: Millised regulatsioonidest tulenevad võimalused on EKV ja KL olla kaasatud rahuajal sisekaitselistesse olukordadesse?

Uurimisküsimusele otsisin vastust dokumendianalüüsi läbiviimisega ning seda toetasid ankeetküsitluse küsimused 3.1 ja 3.2. Seaduslikud võimalused EKV ja KL kaasamiseks sisekaitselistesse olukordadesse on järgmised:

1. Õigusaktidega reguleeritud: taotlus ja ametiabi taotlus, sõltuvalt olukorrast ning eesmärgist otsustab kaasamise Vabariigi Valitsus, Vabariigi Presidendi nõusolekul, oma korraldusega;
2. Koostöölepinguga reguleeritud;
3. Kontaktisikuga otsesuhtlus (subsidiiaarsus põhimõttel lähenemine).

Uurimisküsimus nr 2: Millised on protseduurid EKV ja KL kaasamiseks rahuajal sisekaitsete olukordade lahendamiseks?

Dokumendianalüüsist ja ankeetküsitlusest järeldus, et EKV ja KL kaasamise protseduurid rahuajal sisekaitse kontekstis hõlmavad mitmeid võimalusi ning protseduure, mida kasutatakse nende organisatsioonide ressursside ja oskuste rakendamiseks erinevates olukordades. Need protseduurid hõlmavad endas järgmist:

1. Ametiabipalved: see on levinuim protseduur, mida kasutatakse EKV ja KL kaasamiseks. Ametiabi taotluse kaudu palutakse abi konkreetsete ülesannete või olukordade lahendamiseks. See on formaalne protsess, mis nõuab täpsete vajaduste kirjeldamist ja vastava taotluse esitamist;
2. Koostöölepingud: need lepingud sõlmitakse erinevate asutuste vahel eelnevalt, et määratleda koostöö raamistik, rollid ja võimalikud vastutusala erinevate stsenaariumite korral. Koostöölepingute olemasolu võimaldab sujuvamat ja kiiremat koordineerimist kiiremaks koostööks erinevates olukordades. Koostöölepingud vajavad perioodiliselt uuendamist;
3. Otsesuhtlus kontaktisikuga: kuigi vähem formaalne kui ametiabipalved või koostöölepingud, on see protseduur oluline kiireloomulistes olukordades, kus vajatakse kiiret koordineerimist ja tegutsemist näiteks subsidiaarselt võimaliku tekkinud olukorra lahendamiseks. Kontaktisikute kaudu suhtlemine võimaldab operatiivset infovahetust ja kiireid otsuseid.

Uurimisküsimus nr 3: Milliseid regulatsiooni(de)st tulenevaid probleemkohti võib praktikas esineda EKV ja KL võimalikul kaasamisel sisekaitsete olukordade lahendamiseks?

Analüüsides ankeetküsitluse vastuseid ilmnes viis põhilist probleemkohta, mis võivad ja/või esinevad praktikas. Nendeks on:

1. Regulatsioonide keerukus ja ebaselgus: paljud vastajad tõid esile, et EKV ja KL kaasamist reguleerivate õigusaktide keerukus ja ebaselgus võivad tekitada segadust ja tõlgendamisruumi. See võib omakorda põhjustada viivitusi ja takistada kiiret reageerimist, eriti kriisiolukordades;
2. Protseduuride aeglus ja bürokraatia: ametiabipalvete ja muude formaalsete protsesside läbiviimine võib olla aeglane ja bürokraatlik, takistades võimalikku operatiivset tegutsemist. Kiire reageerimise vajadus nõuab paindlikumaid ja kiiremaid koostöö protseduure;

3. Puudulik koolitus ja läbi-harjutamise võimalus: vastajad tõid esile, et praktikas on puudulikud nii koostööprotseduuride koolitus kui kaasamise läbi-harjutamine, mis võib piirata EKV ja KL kaasamise efektiivsust. Regulaarne ühine väljaõpe ja harjutused on olulised, et tagada valmisolek tegutseda kooskõlastatult.
4. Vajadus selgema regulatsiooni ja standardiseerimise järele: ankeetküsitlusele vastajad tõstasid vajaduse selgemate ja ühtlustatud regulatsioonide ning standardiseeritud protseduuride järele, mis vähendaksid segadust ja tagaksid suurema selguse ning efektiivsuse kaasamisel;
5. Infovahetuse ja koordineerimise puudujäägid: ankeetküsitluse tulemustest selgus, et üheks probleemkohaks on infovahetus ja selle koordineerimine erinevate asutuste vahel, mis võivad ja/või takistavad tõhusat kaasamist. Vajalik on paremini defineeritud ja tõhusam mehhanism infovahetuseks ning ülesannete koordineerimiseks.

Eelpoolmainitud probleemkohad nõuavad tähelepanu ja lahendusi, et optimeerida EKV ja KL kaasamist sisekaitsealastes olukordadesse rahuajal, tagades samal ajal kiire ning tõhusa vajaduspõhise reageerimise erinevatele olukordadele.

Magistritööga otsisin vastust **uurimisprobleemile** – millised on võimalused ja vajadused kaasamiseks EKV ja KL sisekaitsealastes tegevustesse rahuajal? Uuringu tulemused viitavad sellele, et EKV ja KL rahuaja õigusi määratlev regulatsioon on osaliselt mõistetav, kuid ei pruugi arvestada kaasaegsete sisekaitsealaste vajadustega. Kuigi teatud aspektid on spetsialistidele selged ja osaliselt mõistetavad, tõstavad nad siiski märkimisväärsed probleeme ja väljakutseid, mis vajavad edasist tähelepanu.

Järeldused, tähelepanu tuleb pöörata järgmistele aspektidele:

1. Regulatsioonide osaline mõistetavus: enamik vastajatest on teadlikud ja/või osaliselt kursis EKV ja KL kaasamist rahuajal reguleerivate seadusesätetega, mis näitab, et teatud määral on regulatsioonide sisu ja eesmärgid mõistetavad. Siiski, „osaliselt mõistetav“ viitab ka sellele, et täielik arusaam puudub, mis võib põhjustada segadust ja tõlgendamisvigu praktikas. Teooria kohaselt (alapeatükk 1.1 lk 13-14) kohaselt on sõjalised organisatsioonid kõrgelt struktureeritud ja nende liikmed omavad eriteadmisi, mis on suunatud spetsiifiliste ülesannete täitmisele. Regulatsioonide osaline mõistetavus näitab, et EKV ja KL liikmed võivad mõista

- regulatsioonide põhieesmärgi ja sisu, kuid nende täielik arusaamine võib olla puudulik tsiviilorganisatsioonide keerukuse ja mitmekülsuse tõttu, mis viib segaduse ja tõlgendamisvigadeni;
2. Regulatsiooni ebaselgus ja tõlgendamisruum: Regulatsioonide ebaselgus ja tõlgendamisruum on märgitud kui oluline puudus. See puudutab eriti regulatsioonide rakendamist võimalikes sisekaitse olukordades, kus on vajalik kiire ja efektiivne reageerimine (nimetatud alapeatükis 1.2 tabel 2, lk 21-22);
 3. Bürokratia ja aeglus: sõjaliste organisatsioonide puhul on bürokratia ja aeglus eriti probleemsed, kuna nende tegevus nõuab sageli kiiret ja koordineeritud reageerimist (alapeatükk 1.1 lk 17). Regulatsioonidest tulenev bürokratia ja protsesside aeglus, eriti ametiabi- ja koostöölepingute puhul, olemata kooskõlas kaasaegsete kiirete reageerimisvajadustega. See võib takistada operatiivset tegutsemist ja kiireid lahendusi sisekaitselistes olukordades;
 4. Vajadus uuenduste ja selgema regulatsiooni järele: on ilmne, et praegused regulatsioonid vajavad uuendamist, et paremini vastata kaasaegsetele sisekaitse vajadustele. See hõlmab nii selgemate protseduuride väljatöötamist kui ka regulatsioonide ühtlustamist, eesmärgiga minimeerida segadust ja tõlgendamisruumi;
 5. Koostöö ja koordineerimise parandamine: lisaks on esile tõstetud vajadust parandada koostööd ja koordinatsiooni EKV, KL ja teiste asutuste vahel. See nõuab selgete ja ühtsete protsesside loomist, mis võimaldavad efektiivset infovahetust ning ressursside jagamist erinevate organisatsioonide vahel.

Kokkuvõtvalt näitavad läbiviidud uuringu tulemused, et kuigi teatud regulatsioonide osad on spetsialistidele/ekspertidele mõistetavad, esineb selles valdkonnas olulisi kitsaskohti ja väljakutseid, mis nõuavad tähelepanu ja lahendusi. Selleks, et tagada EKV ja KL efektiivne ja asjakohane kaasamine rahuajal sisekaitse kontekstis, on hädavajalik regulatsioonide selgitamine, ajakohastamine ja standardiseerimine, arvestades kaasaegseid sisekaitselisi vajadusi. Seda toetab ka magistr töö teoreetilises osas, alapeatükk 1.1 lk 25, välja toodu ehk sõjaliste organisatsioonide kaasamisel sisekaitselistesse olukordadesse on selle kontseptuaalse konstruktsiooni esimeseks tingimuseks selge regulatsioon.

Magistr töö eesmärgiks oli välja selgitada EKV ja KL rahuaja sisekaitselistesse tegevustesse kaasamise võimalused, määratleva regulatsiooni selgusele ja asjakohasusele.

Uurimistulemuste põhjal on EKV ja KL rahuaja sisekaitsealistesse tegevustesse kaasamist määratleva regulatsiooni selgus ja asjakohasus osaliselt piisav, kuid esineb olulisi valdkondi, mis vajavad parandamist ja ajakohastamist. Kuigi teatud regulatsioonide ja protseduuride mõistetavus on osaliselt tagatud, toovad uuringu tulemused esile probleeme, nagu regulatsioonide ebaselgus, bürokraatia, aeglus ja vajadus selgemate juhiste järele.

Võttes arvesse uurimistulemusi ja magistritöö eesmärki teen järgmised ettepanekud:

1. Regulatsioonide selgitamine ja ühtlustamine: esineb vajadus regulatsioone selgitada ja ühtlustada, et vähendada tõlgendamisruumi ning parandada üldist mõistetavust. See võib hõlmata selgemate definitsioonide, juhendite ja näidete lisamist, mis aitavad paremini mõista EKV ja KL kaasamise protsesse. Lahenduseks võiks olla planeeritav tsiviilkriisi ja riigikaitse seadus, mida magistritöös eraldi ei käsitletud, sest tegu on uue ning pidevas muutumises oleva (kaasa arvatud nimetus) oleva seaduseelnõuga;
2. Standardite loomine: tuleks luua standardid, magistritöö koostamise ajal need puuduvad. Standardid ja regulatsioonid tuleks muuta asutuste vaheliselt kättesaadavaks ning ühiseks kasutamiseks. Soovitavalt kasutajasõbralikus veebikeskkonnas, kus need oleks lihtsalt leitavad, näiteks märksõna otsinguga;
3. Protsesside kiirendamine ja lihtsustamine: välja tuleks töötada kiiremad ja vähem bürokraatlikud protseduurid/püsitoimingud, seda nii ametiabi taotluse kui koostöölepingute vaatenurgast, et võimaldada kiiremat ning tõhusamat reageerimist. Protsesside kiirendamine ja lihtsustamine saab toimuda ainult asutuste vahelise koostöö tulemusel;
4. Ühise väljaõppe läbiviimine: korraldada regulaarselt ühiseid väljaõppeid ja harjutusi EKV, KL ja teiste asutuste vahel, et parandada koostööd, koordinatsiooni ja valmisolekut tegutseda ühtselt sisekaitsealistes olukordades;
5. Infovahetuse ja koordinatsiooni mehhanismid: luua ja täiustada mehhanisme infovahetuseks ning koordinatsiooniks EKV, KL ja teiste asutuste vahel, eesmärgiga tagada operatiivne kommunikatsioon, ülesannete jagamine ning ühtse olukorrapildi omamine;
6. Regulatsioonide ajakohastamine: uuendada olemasolevaid regulatsioone, arvestades kaasaegseid sisekaitsealisi vajadusi ja tehnoloogilisi arenguid, et tagada EKV ja KL kaasamise regulatsioonide asjakohasus ja tõhusus. Vabariigi Valitsuse määrus nr 144 tuleks ulatusliku evakuatsiooni osas täiendada;

7. Täiendav koolitus ja teadlikkuse tõstmine: korraldada täiendavaid koolitusi, et tõsta teadlikkust ning parandada arusaamist kaasamise regulatsioonidest ja protseduuridest/ püsitoimingutest. Täiendav koolitus on vajalik organisatsioonide ja nende allasutuste koostöö sujuvamaks tagamiseks.

KOKKUVÕTE

Magistritööga otsisin vastust uurimisprobleemile, millised on võimalused ja vajadused kaasamiseks EKV ja KL sisekaitsealisesse tegevustesse rahuajal? Lähtudes sellest, püstitasin magistritöö eesmärgiks välja selgitada EKV ja KL rahuaja sisekaitsealisesse tegevustesse kaasamise võimalused, määratleva regulatsiooni selgus ja asjakohasus.

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks ja uurimisküsimustele vastamiseks formuleerisin viis uurimisülesannet. Uurimisülesanded sisaldasid sõjaväeliste organisatsioonide eripärade võrdlemist tsiviilasutustega, nende kaasamise vajaduste kaardistamist rahuaja tegevustesse, Eestis kehtivate regulatsioonides, õigusaktides EKV ja KL võimaluste kohta olla kaasatud sisekaitsealisesse tegevustesse, välja selgitamist. Samuti analüüsi sõjaväeliste organisatsioonide sisekaitsealisesse tegevustesse kaasamise praktikate ja protseduuride osas. Magistritöös juhtis teooria protsessi – sellest tulenevalt tegin teooria ja uuringutulemuste põhjal EKV ja KL rahuajal õigusi määratleva regulatsiooni selguse ja asjakohasuse kohta järeldusi ning ettepanekuid.

Magistritöö teoreetilises osas, toetudes teaduskirjandusele, selgitasin välja sõjaväeliste organisatsioonide kaasamise potentsiaalsed sisekaitsealised olukorrad rahuajal ja nendega seotud toetavad tegevused. Need teadmised rakendasin kombineeritud uuringu käigus ehk dokumendianalüüsi ja ankeetküsitluse läbiviimisel. Uuringu puhul rakendasin eesmärgistatud valimit. Ankeetküsitluse puhul kuulusid valimisse Kaitseministeeriumi- ja Siseministeeriumi allasutused. Ankeetküsitluse tulemused toetasid dokumendianalüüsi tulemusi, rõhutades selgema(te) regulatsiooni(de) ja protseduuride vajadust, et hõlbustada EKV ja KL kaasamist sisekaitsealisesse olukordades. Ankeetküsitlusele vastajad tõstsid esile paindlikkuse erinevate valitsusasutuste vahelise koostöö parandamiseks ja kaasamise protsesside lihtsustamise olulisust.

Magistritöö uuringutulemustest järeldus, et kuigi eksperdid mõistavad osaliselt EKV ja KL rahuajal kaasamise õiguslikku raamistikku ja protseduure, esineb olulisi valdkondi, mis vajavad selgitamist, ajakohastamist ja kohandamist tänapäevaste julgeolekuvajadustega. Soovitused hõlmavad eeskirjade täpsustamist ja standardiseerimist, kasutajasõbralikumate otsinguvõimaluste arendamist õigusandmebaasides, reageerimisprotseduuride

lihtsustamist, asutuste vaheliste koolituste korraldamist, infovahetuse- ja koordineerimise mehhanismide parandamist ning olemasolevate määruste ajakohastamist.

Magistritöö uuringutulemustest tehtud järelduste ning nendest lähtuvate ettepanekute eesmärk on parandada õiguslikku ja protseduurilist raamistikku, mis reguleeriks ning looks ühtsema arusaamise kuidas EKV ja KL kaasata siseriiklikesse julgeolekuoperatsioonidesse ning muudesse sisekaitsealistesse olukordadesse. Oluline seejuures on mitte unustada fakti, et EKV ja KL on sõjalised organisatsioonid ning nende põhiülesanne on tagada sõjaline kaitse. Sõjaliste organisatsioonide kaasamine mittesõjalistesse tugirollidesse ei tohiks olla teiste valitsusasutuste jaoks vabandus olukordadega ise mitte hakkama saamiseks ning võimalike võimelünkade mitte lahendamiseks. Samuti ei tohiks olla sõjaliste organisatsioonide kaasamine olla muudetud põhjendamatult keeruliseks ja/või –lihtsaks.

Avar (laiapindne) julgeolekukäsitlus tähendab kogu ühiskonna integreeritust, seda nii sõjaliste- kui mittesõjaliste võimekuste arendamise ning koostöö võtmes. Asutuste vaheline koostöö on oluline võime, mille võtmekomponendiks võib olla asutusest ja vajaduspõhisusest tulenevalt üksteise võimekuste teadmine/tundmine.

Eelnevast tulenevalt saan öelda, et kõik uurimisülesanded said täidetud ning püstitatud uurimisküsimused vastatud. Valitud andmekogumise- ja analüüsimeetodid võimaldasid püstitatud eesmärgi saavutamist. Dokumendianalüüs ja ankeetküsitlus võimaldasid koguda piisavalt võrdluskohti, et nende analüüsimisel oleks võimalik teha järeldusi ning andis tulemuseks 7 ettepanekut. Minu hinnang on, et saavutasin magistritöö uurimiseesmärgi ning see omab praktilist väärtust Kaitseministeeriumi- ja Siseministeerium valitsusasutuste vahelise koostöö parendamisele ning edendamisele.

Koostöö parendamine võiks seisneda ühtsete standardite välja töötamises, sest magistritöö koostamise ajal need puuduvad. Samuti asutuste vahelise ühtse keskkonna loomises, kus standardid ja/või erinevate protseduuridega, regulatsioonidega, seonduv oleks lihtsasti leitav.

Magistritöö teema õiguslik pool EKV ja KL kaasamiseks rahuajal erinevates sisekaitsealistes olukordades vajab jätkuvat uurimist, seda eriti Vabariigi Valitsuse (2015) määruse nr 144 Kaitseväge ja Kaitseväe poliitsei ülesannete täitmisel, päästesündmuse

lahendamisse ning eriolukorra tööde tegemisse kaasamise kord, näiteks ulatusliku evakuatsiooni osas.

SUMMARY

The research problem of my Master's thesis was: what are the possibilities and opportunities to involve the Estonian Defense Forces (EDF) and Defense League (EDL) in internal defense activities during peacetime? Based on this, I decided to propose the possibilities of including the participation of the EDF and EDL in internal defense activities, focusing on the clarity and relevance of the defining regulations.

I formulated five research tasks to help me achieve the aim of the Master's thesis and provide answers to the research questions. These tasks included comparing military organizations with civilian institutions, identifying their involvement needs in peacetime activities, exploring the regulations and laws in Estonia regarding the involvement of EDF and EDL in internal defense activities, and analyzing the practices of military organizations' participation in internal defense activities. The Master's thesis was guided by theoretical frameworks, and based on the theory and study results, conclusions and proposals were made concerning the clarity and appropriateness of regulations defining the rights of EDF and EDL in peacetime.

In the theoretical part of the thesis, I examined potential internal defense situations and related activities of military organizations during peacetime based on scientific literature. I applied this knowledge in a combined study, which included document analysis and a questionnaire survey, both utilizing purposive sampling. The survey sample consisted of experts from sub-institutions of the Ministry of Defense and the Ministry of the Interior. The results of the survey supported those of the document analysis, emphasizing the need for clearer regulations and procedures to facilitate the involvement of EDF and EDL in internal defense situations. Respondents highlighted the importance of flexibility to enhance cooperation between different government agencies and simplify engagement processes.

The research problem of my Master's thesis was: What are the possibilities and opportunities to involve the Estonian Defense Forces (EDF) and Defense League (EDL) in internal defense activities during peacetime? Based on this, I decided to propose the possibilities of including the participation of the Estonian Defense Forces and Defense

League in internal defense activities, focusing on the clarity and relevance of the defining regulations.

I formulated five research tasks to help me achieve the aim of the Master's thesis and provide answers to the research questions. These tasks included comparing military organizations with civilian institutions, identifying their involvement needs in peacetime activities, exploring the regulations and laws in Estonia regarding the involvement of EDF and EDL in internal defense activities, and analyzing the practices of military organizations' participation in internal defense activities. The Master's thesis was guided by theoretical frameworks, and based on the theory and study results, conclusions and proposals were made concerning the clarity and appropriateness of regulations defining the rights of EDF and EDL in peacetime.

In the theoretical part of the thesis, I examined potential internal defense situations and related activities of military organizations during peacetime based on scientific literature. I applied this knowledge in a combined study, which included document analysis and a questionnaire survey, both utilizing purposive sampling. The survey sample consisted of experts from sub-institutions of the Ministry of Defense and the Ministry of the Interior. The results of the survey supported those of the document analysis, emphasizing the need for clearer regulations and procedures to facilitate the involvement of EDF and EDL in internal defense situations. Respondents highlighted the importance of flexibility to enhance cooperation between different government agencies and simplify engagement processes.

The conclusions drawn from the research indicate that while experts partially understand the legal framework and procedures for the peacetime involvement of EDF and EDL, there are crucial areas needing clarification, updating, and adaptation to modern security needs. Recommendations include clarifying and standardizing regulations, developing more user-friendly search options in legal databases, simplifying response procedures, organizing interagency training, improving information exchange and coordination mechanisms, and updating existing regulations.

The purpose of these conclusions and proposals is to enhance the legal and procedural framework, providing a more unified understanding of how to involve EDF and EDL in

national security operations and other internal defense situations. It is essential to recognize that EDF and EDL are military organizations primarily tasked with ensuring military protection. Their involvement in non-military support roles should not absolve other government agencies of their responsibilities or neglect potential capacity gaps. Additionally, involving military organizations should neither be excessively difficult nor overly simplistic.

A comprehensive approach to security involves integrating the entire society, developing both military and non-military capabilities, and fostering cooperation. Understanding each other's capabilities due to institutional and need-based familiarity is a key component of inter-agency cooperation.

In conclusion, all research tasks were completed, and the research questions were answered. The chosen data collection and analysis methods facilitated the achievement of the research goal. The document analysis and questionnaire survey provided sufficient points of comparison to draw conclusions and formulate proposals. I believe that the research goal of the Master's thesis was achieved, and it holds practical value for improving and enhancing cooperation between the Ministry of Defense and the Ministry of the Interior.

The legal aspect of incorporating the Estonian Defence League and the Defence Forces into various internal security situations during peacetime requires further investigation, especially regarding the Government of the Republic (2015) Regulation No. 144 on the involvement of the Defence Forces and Defence League police in performing tasks, resolving rescue incidents, and participating in emergency work, for example, in the case of extensive evacuations.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Adams, J., Khan, H. T. A., Raeside, R., 2014. *Research Methods for Business and Social Science Students*. Second Edition. New Delhi: SAGE Publications India Pvt, Ltd.

Atmante, K., 2020. Comprehensive defence in Latvia – rebranding state defence and call for society’s involvement. *Journal on Baltic Security*, 6(2), pp. 1-15.

Bakošová, L., 2022. „International Law in Disaster Scenarios – Applicable Rules and Principles“, written by Flavia Zorzi Giustiniani. *Yearbook of International Disaster Law Online*, 3(1), pp. 643-649.

Benesty, J., Chen, J., Huang, Y. & Cohen, I., 2009. *Noise Reduction in Speech Processing*. *Springer Topics in Signal Processing*, vol 2. Berlin, Heidelberg: Springer

Billups, F. D., 2021. *Qualitative Data Collection Tools: Design, Development, and Applications*. London: Sage Publications.

Brezina, D., 2020. Comparison of Crisis Management Systems in Poland and Slovakia. *Scientific Journal of the Military University of Land Forces*, 52-4(198), pp. 737-748.

Bryman, A., 2012. *Social research methods*. 4th edition. New York: Oxford University Press.

Buchalter, A. R., 2007. *Report. Military support to civil authorities: the role of the department of defense in support of homeland defense*. Washington: The Library of Congress.

Buzan, B., Ole, W. & de Wilde, J., 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder- London: Lynne Rienner Publishers.

Clarke, J. L, 2014. *What Should Armies Do? Armed Forces and civil Security*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Draper, A.K., 2004. The principles and application of qualitative research. *Proceedings of the Nutrition Society*, 63(4), pp. 641-646.

Dolman, E. C., 2004. *The Warrior State: How Military Organization Structures Politics*. New York: Palgrave Macmillan.

Duffey, T., 2000. Cultural issues in contemporary peacekeeping. *International Peacekeeping*, 7(1), pp. 142-168.

Eenma, R., 2003. *Sisejulgeoleku struktuur ja selle õiguslikud alused Eestis*. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikool.

Eesti Kaitsevägi, 2013a. *Kaitseväge ja politsei koostöö süveneb*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://mil.ee/uudised/kaitsevae-ja-politsei-koostoo-suveneb/> [Kasutatud 31.03.2024].

Eesti Kaitsevägi, 2013b. *Kaitseväge ja päästeameti koostöölepe on osa laiapindsest riigikaitsest*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://mil.ee/uudised/kaitsevae-ja-paasteameti-koostoelepe-on-osa-laiapindsest-riigikaitsest/> [Kasutatud 31.03.2024].

Eesti Kaitsevägi, 2004. *Kaitsevägi ja kaitsepolitsei sõlmisid koostööleppe*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://mil.ee/uudised/kaitsevagi-ja-kaitsepolitsei-solmisid-koostoelepe/> [Kasutatud 31.03.2024].

Eesti Kaitsevägi, 2024. *Kaitsevägi ja kaitsepolitsei sõlmisid koostööleppe*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://mil.ee/uudised/kaitsevagi-ja-kaitsepolitsei-solmisid-koostoelepe/> [Kasutatud 31.03.2024].

Eesti Kaitsevägi, 2008. *NATO staabielement*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://mil.ee/uksused/nato-staabielement/> [Kasutatud 02.04.2024].

Eesti Päevaleht, 2006. *Kaitseliit hakkab Lasnamäel kuritegevust ennetama*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://epl.delfi.ee/artikkel/51034144/kaitseliit-hakkab-lasnamael-kuritegevust-ennetama> [Kasutatud 31.03.2024].

Engel, A., 2003. *Riigikaitse õiguslikke küsimusi taasiseseisvunud Eesti Vabariigis*. Magistritöö. Tallinn: Tartu Ülikool.

Erakorralise seisukorra seadus (1996) RT I, 14.03.2023, 24.

Figuroa, D., 2022. Italy: New Provisions on Italian Armed Forces Enter into Effect. *Library of Congress*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.loc.gov/item/global-legal->

monitor/2022-11-03/italy-new-provisions-on-italian-armed-forces-enter-into-effect/?loclr=twlaw [Kasutatud 31.01.2024].

Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. 4th edition. London: SAGE Publications.

Flick, U., 2011. *Introducing Research Methodology: A Beginner's Guide to Doing a Research Project*. London: SAGE Publications.

Gad, M., Kazibwe, J., Quirk, E., Gheorghe, A., Homan, Z. & Bricknell, M., 2021. Civil-military cooperation in the early response to the COVID-19 pandemic in six European countries. *BMJ Mil Health*, 167, pp. 234-243.

Goldenberg, I., Andres, M., Österberg, J., James-Yates, S., Johansson, E. & Pearce, S., 2019. Integrated defence workforces: Challenges and enablers of military- civilian personnel collaboration. *Journal of Military Studies*, 8, pp. 28-45.

Goniewicz, K., Goniewicz, M. & Burkle, F. M., Jr., 2019. The Territorial Defence force in disaster Response in Poland: Civil-Military Collaboration during a state of Emergency. *Sustainability*, 11(2), art. 487, pp. 1-6.

Halduskoostöö seadus (2003) RT I, 07.03.2023, 34.

Hartl, J., 2003. The Importance of Public Opinion in Security and Defence Policy-Making. Rmt: Vlachová, M., toim. *The Public Image of defence and the Military in General in Central and Eastern Europe*. Geneva/Belgrade: Centre for the Democratic Control of Armed Forces/ Centre For Civil-Military Relations, pp. 13-26.

Heaslip, G. & Barber, E. 2014. Using the military in disaster relief: systemising challenges and opportunities. *Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management*, 4(1), pp. 60-81.

Herspring, D. R., 2013. *Civil-Military Relations and Shared Responsibility. A Four-Nation study*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Hsieh, H.-F. & Shannon, S. E., 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), pp. 1277-1288.

Huntington, S. P., 2003. *The soldier and the state: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*. 20. trükk. Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Hädaolukorra seadus (2017) RT I, 06.07.2023, 33.

Jakson, E., 2022. Naiskodukaitse loodud äpp „Ole valmis!“ aitab kriisiolukordadeks valmistuda 80 000 inimesel.. *Postimees*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.postimees.ee/7552149/naiskodukaitse-loodud-app-ole-valmis-aitab-kriisiolukordadeks-valmistuda-80-000-inimesel> [Kasutatud 31.03.2024].

Jones, G. R., 2013. *Organizational Theory, Design, and Change*. 7th Edition, Global Edition. Boston (etc): Pearson Education Limited.

Kaevats, K., 2013. *Kaitseväe korralduse õiguslik regulatsioon Kaitseväe korralduse seaduse näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu: Tartu Ülikool.

Kaitseliidu seadus (2013) RT I, 18.06.2021, 6.

Kaitseliit, 2010a. *Haapsalus allkirjastati Lääne maleva ja Lääne prefektuuri Haapsalu politseijaoskonna koostööleping*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kaitseliit.ee/et/haapsalus-allkirjastati-laane-maleva-ja-laane-prefektuuri-haapsalu-politseijaoskonna-koostooleping> [Kasutatud 31.03.2024].

Kaitseliit, 2010b. *Otepää üksikkompanii äsja renoveeritud õppeklassis allkirjastati koostöölepe*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kaitseliit.ee/et/otepaa-uksikkompanii-asja-renoveeritud-oppeklassis-allkirjastati-koostoolepe> [Kasutatud 31.03.2024].

Kaitseliit, 2009. *Põhja Politseiprefektuuri ning Kaitseliidu Tallinna ja Harju malevat seob koostöölepe*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kaitseliit.ee/et/pohja-politseiprefektuuri-ning-kaitseliidu-tallinna-ja-harju-malevat-seob-koostoolepe> [Kasutatud 31.03.2024].

Kaitseministeerium, 2022. *Valitsemisala*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.kaitseministeerium.ee/et/ministeerium-kontaktid/valitsemisala> [Kasutatud 30.01.2024].

Kaitseväe korralduse seadus (2008) RT I, 27.01.2023, 3.

Kalkman, J., P., 2020. Military crisis responses to COVID-19. *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 29(1). pp. 99-103.

Karistusseadustik (2001) RT I, 22.03.2024, 2.

Kask, O., Kirss, K., Kodar, E., Purtsak, K. & Gross, M., 2020a. Põhiseaduse X peatükk. Riigikaitse, kommentaar 3. Kogumik: Madise, Ü., Kalmo, H., Kask, O. & Pruks, P. toim-d. *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend.* Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 863-864.

Kask, O., Kirss, K., Kodar, E., Purtsak, K. & Gross, M., 2020b. Põhiseaduse § 126, kommentaar 1. Kogumik: Madise, Ü., Kalmo, H., Kask, O. & Pruks, P. toim-d. *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 5., täiend.* Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 873.

Korraldusseadus (2011), RT I, 03.03.2021, 5.

Komazec, N., Kovačević, N. & Bjelica-Vlajić, I., 2023. Adequacy of normative-legal framework for engaging the military forces of the Republic of Serbia in emergency situations. *Kultura polisa*, 20(1), pp. 140–155.

Kuul, M., 2013. Kaitsevägi ja päästeamet muudavad koostöö efektiivsemaks. *ERR*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.err.ee/491247/kaitsevagi-ja-paasteamet-muudavad-koostoo-efektiivsemaks> [Kasutatud 31.03.2024].

Lennundusseadus (1999) RT I, 30.06.2023, 32.

Malešič, M., 2015. The impact of military engagement in disaster management on civil–military relations. *Current Sociology*, 63(7), pp. 980-998.

Marnot, D., 2022. *Erinevad arusaamad terminitest siseturvalisus, sisejulgeolek ja sisekaitse*. Sisekaitseakadeemia.

Marta, L., Di Camillo, F., 2009. *National Security Strategies: The Italian Case*. Elcano Royal Institute. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.realinstitutoelcano.org/en/work-document/national-security-strategies-the-italian-case-wp/> [Kasutatud 31. 01. 2024].

Matthews, B. & Ross, L., 2010. *Research Methods: A Practical Guide for the Social Sciences*. Harlow: Longman.

Mazurkiewicz, A., 2018. Between NATO and UN: EU Strategic Culture and its Approach to Civil-Military Cooperation. *Defence & Strategy*, 18(1), pp. 63-78.

Ministry of Defence Republic of Latvia. *Responsibilities of the Ministry of Defence*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.mod.gov.lv/en/about-us/responsibilities-ministry-defence> [Kasutatud 01. 02. 2024].

Ministry of National Defence Republic of Poland. *Polish Defence in the Perspective of 2032*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.gov.pl/web/national-defence/polish-defence-in-the-perspective-of-2032> [Kasutatud 08. 01. 2024].

Narits, N., Kalmo, H. & Madise, L., 2020. Põhiseaduse preambuli 14 kommentaar. Kogumik: Madise, Ü., Kalmo, H., Kask, O. & Pruks, P. toim-d. *Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne*. 5., täiend. Tartu: sihtasutus Iuridicum, lk 39-40.

Morag, N., 2018. *Comparative Homeland Security. Global Lessons*. Second ed. Hoboken (NJ): John Wiley & Sons.

Neuman, W. L., 2011. *Social research methods: qualitative and quantitative approaches*. Seventh Edition. Boston: Pearson.

Nicholson, M., 2004. *Rahvusvaheliste suhete alused*. Tallinn: TEA Kirjastus.

Osvet, A., 1998. UUDISED. Politsei ja Kaitseliidu koostööleping. *ERR*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://arhiiv.err.ee/audio/vaata/uudised-uudised-politsei-ja-kaitseliidu-koostooleping> [Kasutatud 31.03.2024].

Panjuškin, N., 2023. *Kaitseväge kaasamise vajadus ja võimalused Eesti tervishoiusüsteemi toimepidevuse toetamisel tsiviilkriisides*. Magistritöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Parts, M. 2018. *Politsei- ja piirivalveameti nägemus Kaitseväge kaasamisest korrakaitsealistesse ülesannetesse vahetu sunni kasutamise õigusega*. Magistritöö. Tallinn: Kaitseväge Ühendatud Õppeasutused.

Perry, R. W. & Lindell, M. K., 2007. *Emergency Planning*. Hoboken (N.J.): Wiley.

Politsei- ja piirivalve seadus (2009) RT I, 06.07.2023, 64.

Pramanik, R., 2015. Challenges in coordination: differences in perception of civil and military organizations by comparing International scientific literature and field experiences. *Journal of Risk Research*, 18(7), pp. 989-1007.

Prior, T., Herzog, M., Kaderli, T. & Roth, F., 2016. *Report. International civil Protection: Adapting to new challenges*. Zurich: Center for Security Studies (CSS), ETH Zürich.

Probal, A., 2010. *Kaitseliidu kasutamine siseriiklike kriiside reguleerimisel – õiguslikud võimalused*. Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Päästeamet, 2022a. *Lõuna päästekeskuses lepiti kokku elanikkonnakaitse alane koostöö Naiskodukaitsega*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rescue.ee/et/uudised/louna-paestekeskuses-lepiti-kokku-elanikkonnakaitse-alane-koostoeoe-naiskodukaitsega-1585> [Kasutatud 31.03.2024].

Päästeamet, 2022b. *Päästeamet ja Kaitseliit tõhustavad koostööd laias riigikaitstes*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rescue.ee/et/uudised/paesteamet-ja-kaitseliit-tohustavad-koostoeoed-laias-riigikaitstes-1479> [Kasutatud 31.03.2024].

Päästeseadus (2010) RT I, 06.07.2023, 68.

Ratchev, V. & Tagarev, T., 2018. Policy and Legal Frameworks of Using Armed Forces for Domestic Disaster Response and Relief. *Information & Security: An International Journal*, 40(2), pp. 137-166.

Reger, M. A., Etherage, J. R., Reger, G. M. & Gahm, G. A., 2008. Civilian Psychologists in an Army Culture: The Ethical Challenge of Cultural Competence. *Military Psychology*, 20(1), pp. 21-35.

Riigikaitseadus (2015) RT I, 12.03.2015, 1.

Riigikantselei, 2017. *Riigikaitse arengukava 2017-2026*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/rkak_2017_2026_avalik_osa.pdf [Kasutatud 30.03.2024].

Riigikantselei, 2021a. *Riigikaitse arengukava 2022-2031*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://riigikantselei.ee/media/1451/download> [Kasutatud 01.04.2024].

Riigikantselei, 2021b. *Valmisoleku seaduse väljatöötamiskavatsus läks kooskõlastusringile*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.riigikantselei.ee/uudised/valmisoleku-seaduse-valjatootamiskavatsus-laks-kooskolastusringile> [Kasutatud 28.12.2022].

Riigikantselei, 2023. *Uus tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu saadeti kooskõlastusele*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.riigikantselei.ee/uudised/uus-tsiviilkriisi-ja-riigikaitse-seaduse-eelnou-saadeti-kooskolastusele> [Kasutatud 07.05.2024].

Riigikontroll, 2021. *Koroonakriisi viis õppetundi. Riigikontrolli tähelepanekud kriisiks valmisoleku ja kriisijuhtimise; vaksineerimiskorralduse ning ettevõtete ja kohalike omavalitsuste toetamise kohta*. Riigikontrolli ülevaade Riigikogule. Tallinn, 8.11.2021. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.riigikontroll.ee/LinkClick.aspx?fileticket=nCtERPFRx3M%3D&language=et-EE&forcedownload=true> [Kasutatud 28.12.2022].

Riigipiiri seadus (1994) RT I, 20.09.2022, 7.

Riigi Teataja seadus (2010) RT I, 11.03.2023, 85.

Ripsman, N. M. & Paul, T. V, 2010. *Globalization and the National Security State*. Oxford: Oxford University Press.

Roosve, T., 2022. Tants ametiabi ümber. *Juridica*, 7, lk 463-472.

Rutgers, M. R., 2010. The Oath of Office as Public Value Guardian. *The American Review of Public Administration*, 40(4), pp. 428-444.

Räis, K., 2018. *Julgeolekuasutuste sekkumisõigus laiapindse riigikaitse tagamise osana. Magistritöö*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.

Saimla, R., 2021. *Eesti riigikaitse käsitus – koordineerimise ja koostöö väljakutsed. Magistritöö*. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.

Sarantakos, S., 2005. *Social Research*. Third ed. New York: Palgrave Macmillan.

Sigmund, Z., Radujković, M. & Atalić, J., 2022. The role of disaster risk governance for effective Post-Disaster Risk Management – Case of Croatia. *Buildings*. 12(420), pp. 1-17.

Simson, P., 2023. *Riigikontroll: ministeeriumide valmidus täita riigikaitseülesandeid on puudulik, Riigikantselei peab haarama juhtohjad*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.riigikontroll.ee/tabid/215/Audit/4560/WorkerTab/Audit/WorkerId/97/language/et-EE/Default.aspx> [Kasutatud 01.04.2024].

Siseministeerium, 2019. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/documents/2021-10/siseturvalisuse_arengukava_2020_2030_03.06.2021.pdf [Kasutatud 01.04.2024].

Siseministeerium, 2021. *Valitsemissala asutused*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/valitsemissala-asutused> [Kasutatud 30.01.2024].

Skidmore, D., 1999. *Security: A New Framework for Analysis*. By Barry Buzan, Ole Weaver, and Jaap de Wilde. Boulder, CO: Lynne Rienner, 1998. 239p. \$55.00 cloth, \$19.95 paper. *American Political Science Review*, 93(4), pp. 1010-1011.

Stringer, K. D., 2006. *Military Organizations for Homeland Defense and Smaller-Scale Contingencies. A Comparative Approach*. Westport (CONN.); London: Praeger Security International.

Sundelius, B. & Eldeblad, J., 2023. Societal Security and Total Defense: The Swedish Way. *PRISM*, 10(2), pp. 92-111.

Šimić, M. & Sigmund, Z., 2021. *The role of military forces in crisis – example of Zagreb earthquake 2020*. Zagreb, 1st Croatian Conference on Earthquake Engineering. 22-24.03.2021, pp. 773-784.

Tagarev, T., 2020. Balancing Defense and Civil Support Tasks: The Impact of Covid-19 on the Bulgarian Military's Roles. *Connections: The Quarterly Journal*, 19(2), pp. 61-76.

Takacs, I., 2005. A New NATO Member's Perspective: Hungary's Army and Homeland Security. *Connections: The Quarterly Journal*, 4(3), pp. 17-36.

Talpsepp, K., 1998. *Kaitseliitlased tulevad tänavale. Õhtuleht*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ohhtuleht.ee/32014/kaitseliitlased-tulevad-tanavale> [Kasutatud 31.03.2024].

Teddlie, C. & Yu, F., 2007. Mixed methods sampling a typology with examples. *Journal of mixed methods research*, 1(1), pp. 77-100.

Tsagourias, N. & White, N. D., 2013. *Collective Security: theory, law and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Vabariigi Valitsus, 2014. *Kaitseliidu kaasamise tingimused ja kord küberturvalisuse tagamisel*. Määrus. RT I, 10.07.2014, 3.

Vabariigi Valitsus, 2015. *Kaitseväge ja Kaitseliidu politsei ülesannete täitmise, päästesündmuse lahendamisse ning eriolukorra tööde tegemisse kaasamise kord*. Määrus. RT I, 28.06.2017, 50.

Vaultier, D., 2006. The Military's Role in Homeland Security in France. Rmt: Clarke, J. L. toim. *Armies in Homeland Security: American and European Perspectives*. Washington, D.C.: National Defense University Press, pp. 203-230.

Vennesson, P., Breuer, F., de Franco, C. & Schroeder, U. C., 2009. Is There a European Way of War?: Role Conceptions, Organizational Frames, and the Utility of Force. *Armed Forces & Society*, 35(4), pp. 628-645.

Välisluureamet. Koostööpartnerid. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.valisluureamet.ee/infosec/koostoopartnerid.html> [Kasutatud 31.03.2024].

Wilén, N. & Strömbom, L., 2022. A versatile organisation: Mapping the military's core roles in a changing security environment. *European Journal of International Security*, 7(1), pp. 18-37.

Yin, R. K., 2009. *Case Study Research: Design and Methods*. 4th ed. Los Angeles: SAGE Publications.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabeli number ja pealkiri	Asukoht (lehekülg)
Tabel 1. Sõjaliste organisatsioonide peamised eripärad võrreldes tsiviilorganisatsioonidega (Clarke, 2014, pp. 1-8; Dolman, 2004, p. 38, pp. 179-181; Pramanik, 2015, pp.996-997; Perry & Lindell, 2007, pp. 102-103; Rutgers, 2010, p. 437; autori koostatud)	18
Tabel 2. Sõjaväeliste organisatsioonide kaasamiseks ajendatud võimalikud sisekaitseolukorrad rahuajal ja nendest tulenevad toetavad tegevused (Clarke, 2014, pp. 3-5, 37; Takacs, 2005, p. 25; Wilén & Strömbom, 2022, pp. 22-31; Ratchev & Tagarev, 2018, p.140; Vaultier, 2006, p. 230; Herspring, 2013, p. 1; Gad, <i>et al.</i> , 2020, p. 237; Heaslip & Barber, 2013, p. 64; autori koostatud)	21-22
Tabel 3. Sõjaliste organisatsioonide kaasamine rahuajal valitud riikides (Marta & Di Camillo, 2009, pp. 3-9; Morag, 2018, pp. 271-272; Clarke, 2014, pp. 18-19; Tagarev, 2020, pp. 63-67; Šimić & Sigmund, 2021, pp. 775, 780-783; Sigmund, <i>et al.</i> , 2022, p. 5; Atmante, 2020, pp. 5-7; Brezina, 2020, p. 738; Goniewicz, <i>et al.</i> , 2019, pp. 2-4; Komazec, <i>et al.</i> , 2023, pp. 141, 150-151; Sundelius & Eldeblad, 2023, pp. 94-99; autori koostatud).	31-32
Tabel 4. Uurimisküsimustele vastamiseks kasutatud andmekogumis meetodid ja andmeanalüüsi kategooriad (autori koostatud)	36-37
Tabel 5. Andmed ankeetküsitluses osalenud organisatsioonide kohta (autori koostatud)	38
Tabel 6. Dokumendianalüüsis kasutatud strategiadokumendid (autori koostatud)	40
Tabel 7. Dokumendianalüüsis kasutatud materjalid koostöölepingute kohta (autori koostatud)	41-42

Tabel 8. Dokumentide KL1-KL14 analüüsist tuvastatud EKV ja KL koostöölepingud uuringu valimisse kuuluvate asutustega (autori koostatud)	43
Tabel 9. EKV ja KL koostöölepingute koondinfo (KL1-KL14; autori koostatud)	46-47
Tabel 10. Dokumendianalüüsis kasutatud regulatsioonid (autori koostatud)	47-48
Tabel 11. Tabel 2. (lk 21-22) Sõjaväeliste organisatsioonide kaasamiseks ajendatud võimalikud sisekaitseolukorrad rahuajal ja nendest tulenevad toetavad tegevused dokumendianalüüsi vaatest (autori koostatud)	48-49
Tabel 12. Valimisse kuulunud asutuste vastanute arv ja kogemus (autori koostatud)	51-52
Tabel 13. EKV ja KL eripärad võrreldes valimisse kuulunud asutustega küsimuste 2.1 ja 2.2 põhjal (autori koostatud)	52-53
Tabel 14. Küsimuste 2.3 ja 2.4 vastuste põhjal EKV ja KL kaasamine olukordade lahendamisse, näiteks hädaolukorrad, eriolukorrad jmt korral asutuste lõikes. Arvtulemused kajastuvad vastavalt EKV/KL (autori koostatud)	55
Tabel 15. Küsimuste 2.5 kuni 2.14 tulemustest mediaantulemuste põhjal risttabel (autori koostatud)	56-57
Tabel 16. Kahe tunnuse vaheline lineaarne ehk Pearsoni korrelatsioonikordaja arvutamine funktsiooniga CORREL (autori koostatud)	58
Tabel 17. Küsimuste 3.6 ja 3.7 koondvastused (autori koostatud)	60
Tabel 18. Uuringu küsimuste 4.9 ja 4.10 tulemuste võrdlustabel (autori koostatud)	65-66
Tabel 19. Dokumendianalüüsi koodipuu (autori koostatud)	103

Joonise number ja pealkiri	Asukoht (lehekülg)
Joonis 1. Küsimuste 3.1 ja 3.2 tulemuste kajastus kasutatavate protseduuride osas (autori koostatud)	58
Joonis 2. Küsimuste 3.3-3.5 hinnangute skaala küsimuses 3.2 nimetatud protseduuride kohta (autori koostatud))	59
Joonis 3. Küsimuse 3.8 ja 3.9 alusel koostatud hinnangute skaala praegu kehtivatele/kasutuses olevatele tavadele ja protseduuridele EKV ja KL kaasamiseks sisejulgeoleku alastesse tegevustesse rahuajal (autori koostatud)	61
Joonis 4. Küsimuse 4.1 ja 4.2 hinnangute skaala seadusesätetega kursis olemine, mis määratlevad EKV ja KL kaasamist rahuajal sisekaitsealisesse tegevustesse (autori koostatud)	62
Joonis 5. Küsimuste 4.3 ja 4.4 vastuste skaala EKV ja KL kaasamiseks kasutatavate õigusaktide kohta (autori koostatud)	63
Joonis 6. Küsimuse 4.5 ja 4.6 hinnangusakaala olemasolevate regulatsioonide ja õigusaktide selguse ja asjakohasuse kohta kaasamiseks EKV ja KL (autori koostatud)	64
Joonis 7. Küsimuste 4.7 ja 4.8 vastuste skaala EKV ja KL kaasamisega seotud probleemkohad praktikas, mis on tulenenud regulatsioonide ja õigusaktide rakendamisega (autori koostatud)	65

LISA 1. ANKEETKÜSITLUSE KÜSIMUSED

Ankeetküsitluse eesmärk on koguda teadmisi Eesti Kaitseväge, Kaitseväe ja teiste asjaomaste organisatsioonide spetsialistidelt, et hinnata nende üksuste rahuajal sisejulgeoleku alastes tegevustes kaasamist määratlevate regulatsioonide selgust ja asjakohasust. Magistratöö küsitlusuuringu valimisse kuuluvad Kaitseministeeriumi- ja Siseministeeriumi valitsusala allasutuste oma ala spetsialistid, kes on puutunud kokku ja/või tegelevad Eesti Kaitseväge ja Kaitseväe kaasamisega sisekaitsealastes olukordadesse.

Küsimused on üles ehitatud nii, et need vastaksid esitatud teabes kirjeldatud uurimiseesmärkidele ja konkreetsetele uurimisvaldkondadele.

Magistratöö on avalik, mistõttu palume vastajatel küsitluse avatud küsimustele vastates juurdepääsupiiranguga asutusesiseks kasutamiseks mõeldud või riigisaladusega kaitstud teavet mitte avaldada. Küsitluse käigus ei küsita küsimusi, mis eeldavad detailset vastust vastaja ametikoha, teenistusülesannete jm (riigikaitsealaste) teabe kohta, mida loetakse AvTS § 35 alusel juurdepääsupiiranguga teabeks.

Küsitlus on anonüümne ning seda ei seostata vastanute isikuandmetega ega analüüsita üksikvastaja tasemel ehk uuringu tulemused esitatakse üldistatult. Andmeid kasutatakse uurimustöö tulemuste esitamiseks magistratöös, juurdepääs andmetele on uuringu läbiviijal ning peale magistratöö edukat kaitsmist kustutatakse 30 päeva jooksul.

Täna Teid uurimuses osalemise ja koostöövalmiduse eest. Teie vastused on väga olulised!

1. Jagu: demograafilised küsimused

1.1. Palun valige organisatsioon kus teenite/töötate:

- Eesti Kaitseväge
- Kaitseväe
- Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus (SMIT)
- Päästeamet
- Politsei- ja Piirivalveamet

- Välisluureamet
- Kaitseressursside Amet
- Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus (RKIK)
- Kaitsepolitseiamet
- Häirekeskus
- Muu (palun täpsustage)

1.2. Teie kogemus organisatsioonis (aastates)

- 1-3 aastat
- 4-6 aastat
- 7-10 aastat
- 11-15 aastat
- 16 ja rohkem aastat
- Muu (palun täpsustage)

2. jagu: eripärad ja kaasamise vajadused

2.1. Kirjeldage, millised on Teie hinnangul peamised eripärad teie organisatsiooni tegevustes võrreldes Eesti Kaitseväega? Eesti Kaitseväe esindaja võib vastata tuues välja teadaolevad eripärad.

- Avatud vastus

2.2. Kirjeldage, millised on Teie hinnangul peamised eripärad teie organisatsiooni tegevustes võrreldes Kaitseliiduga? Kaitseliidu esindaja võib vastata tuues välja teadaolevad eripärad.

- Avatud vastus

2.3. Kas on esinenud vajadust Eesti Kaitsevõi kaasamiseks olukordade lahendamiseks näiteks hädaolukorrad, eriolukorrad jmt korral? Eesti Kaitseväe esindaja võib vastata tuues välja teadaolevad olukorrad kuhu on kaasatud.

- Jah
- Ei
- Pole teadlik
- Muu (palun täpsusta)

2.4. Kas on esinenud vajadust Kaitseliidu kaasamiseks olukordade lahendamisse näiteks hädaolukorrad, eriolukorrad jmt korral? Kaitseliidu esindaja võib vastata tuues välja teadaolevad olukorrad kuhu on kaasatud.

- Jah
- Ei
- Pole teadlik
- Muu (palun täpsusta)

2.5. Eripärad ja kaasamise vajadused – ENNETAVAD KAITSEOLUKORRAD
Vali sisekaitselised tegevused, kuhu võiks/peaks Teie hinnangul kaasama Eesti Kaitseväge. Anna oma hinnang 10 pallisel skaalal, kus 1= pole vajalik ja 10=väga vajalik.

- Korrakaitse toetamine, eriüritused
- Kogukonna abistamine
- Avaliku korra tagamise toetus
- Piirikontrolli toetamine
- Epideemiate korral meditsiiniteenuste ja tehniliste seadmetega toetamine, logistiline toetus, jmt.
- Muud toetavad tegevused

2.6. Eripärad ja kaasamise vajadused – ENNETAVAD KAITSEOLUKORRAD
Vali sisekaitselised tegevused, kuhu võiks/peaks Teie hinnangul kaasama Kaitseliitu. Anna oma hinnang 10 pallisel skaalal, kus 1= pole vajalik ja 10=väga vajalik.

- Korrakaitse toetamine, eriüritused
- Kogukonna abistamine
- Avaliku korra tagamise toetus
- Piirikontrolli toetamine
- Epideemiate korral meditsiiniteenuste ja tehniliste seadmetega toetamine, logistiline toetus, jmt.
- Muud toetavad tegevused

2.7. Eripärad ja kaasamise vajadused – HÄDAOLUKORRAD

Vali sisekaitse tegevused, kuhu võiks/peaks Teie hinnangul kaasama Eesti Kaitseväge. Anna oma hinnang 10 pallisel skaalal, kus 1= pole vajalik ja 10=väga vajalik.

- Abi hädaolukordades ja katastroofide ajal
- Elutähtsate teenuste jätkumise tagamisel : reageerimine ja leevendavad tegevused, muud toetavad tegevused
- Otsingu- ja päästealased tegevused
- Leevendavad tegevused
- Keskkonnakaitsega seotud tegevused: looduskahjude puhul ennetavad, leevendavad ja taastavad tegevused
- Varustuse ja rajatiste pakkumine.

2.8. Eripärad ja kaasamise vajadused – HÄDAOLUKORRAD

Vali sisekaitse tegevused, kuhu võiks/peaks Teie hinnangul kaasama Kaitseväe. Anna oma hinnang 10 pallisel skaalal, kus 1= pole vajalik ja 10=väga vajalik.

- Abi hädaolukordades ja katastroofide ajal
- Elutähtsate teenuste jätkumise tagamisel : reageerimine ja leevendavad tegevused, muud toetavad tegevused
- Otsingu- ja päästealased tegevused
- Leevendavad tegevused
- Keskkonnakaitsega seotud tegevused: looduskahjude puhul ennetavad, leevendavad ja taastavad tegevused
- Varustuse ja rajatiste pakkumine.

2.9. Eripärad ja kaasamise vajadused – OOTAMATU RÜNNAK

Vali sisekaitse tegevused, kuhu võiks/peaks Teie hinnangul kaasama Eesti Kaitseväe. Anna oma hinnang 10 pallisel skaalal, kus 1= pole vajalik ja 10=väga vajalik.

- Kiireloomulised julgeolekumeetmed
- Terrorismivastane võitlus
- Leevendavad tegevused

2.10. Eripärad ja kaasamise vajadused – OOTAMATU RÜNNAK

Vali sisekaitserelised tegevused, kuhu võiks/peaks Teie hinnangul kaasama Kaitseliitu. Anna oma hinnang 10 pallisel skaalal, kus 1= pole vajalik ja 10=väga vajalik.

- Kiireloomulised julgeolekumeetmed
- Terrorismivastane võitlus
- Leevendavad tegevused

2.11. Eripärad ja kaasamise vajadused – OHUSEISUNDID

Vali sisekaitserelised tegevused, kuhu võiks/peaks Teie hinnangul kaasama Eesti Kaitseväge. Anna oma hinnang 10 pallisel skaalal, kus 1= pole vajalik ja 10=väga vajalik.

- Ennetavate meetmete rakendamine
- Abi mässutõrje korral
- Abi tsiviilrahutuste korral

2.12. Eripärad ja kaasamise vajadused – OHUSEISUNDID

2.13. Vali sisekaitserelised tegevused, kuhu võiks/peaks Teie hinnangul kaasama Kaitseliitu. Anna oma hinnang 10 pallisel skaalal, kus 1= pole vajalik ja 10=väga vajalik.

- Ennetavate meetmete rakendamine
- Abi mässutõrje korral
- Abi tsiviilrahutuste korral

2.14. Eripärad ja kaasamise vajadused – HÄIRESEISUNDID

Vali sisekaitserelised tegevused, kuhu võiks/peaks Teie hinnangul kaasama Eesti Kaitseväge. Anna oma hinnang 10 pallisel skaalal, kus 1= pole vajalik ja 10=väga vajalik.

- Avaliku korra tagamise toetus
- Erakorraliste meetmete rakendamine
- Reageerimine ohule.

2.15. Eripärad ja kaasamise vajadused – HÄIRESEISUNDID

Vali sisekaitseelised tegevused, kuhu võiks/peaks Teie hinnangul kaasama Kaitseliitu. Anna oma hinnang 10 pallisel skaalal, kus 1= pole vajalik ja 10=väga vajalik.

- Avaliku korra tagamise toetus
- Erakorraliste meetmete rakendamine
- Reageerimine ohule.

3. jagu: sisekaitseelisesse tegevustesse kaasamise praktikad ja protseduurid

3.1. Milliseid protseduure järgib Teie organisatsioon Eesti Kaitseväe kaasamisel erinevatesse tegevustesse? Eesti Kaitseväe esindaja võib vastata tuues välja milliseid protseduure järgitakse/on järgitud organisatsiooni kaasamiseks

- Otsesuhtlus kontaktisikuga
- Ametiabipalve
- Koostöölepingu protseduurid
- Muu (palun täpsusta)
- Muu: palun täpsustage

3.2. Milliseid protseduure järgib Teie organisatsioon Kaitseliidu kaasamisel erinevatesse tegevustesse? Kaitseliidu esindaja võib vastata tuues välja milliseid protseduure järgitakse/on järgitud organisatsiooni kaasamiseks.

- Otsesuhtlus kontaktisikuga
- Ametiabipalve
- Koostöölepingu protseduurid
- Muu (palun täpsusta)
- Muu: palun täpsustage

3.3. Kui tõhusaks peate neid protseduure?

- Väga tõhusaks
- Vajavad täiendamist
- Pigem tõhusad
- Ebatõhusad
- Ei oska hinnata
- Muu (palun täpsustage)

3.4. Millised on teie kogemused seoses Eesti Kaitseväe kaasamisega erinevatesse olukordadesse/juhtumitesse? Eesti Kaitseväe esindaja võib vastata tuues välja oma kogemused organisatsiooni kaasamisega erinevatesse olukordadesse/juhtumitesse.

- Positiivsed
- Negatiivsed
- Kaasamine oli hädavajalik
- Muu (palun täpsustage)

3.5. Millised on teie kogemused seoses Kaitseliidu kaasamisega erinevatesse olukordadesse/juhtumitesse? Kaitseliidu esindaja võib vastata tuues välja oma kogemused organisatsiooni kaasamisega erinevatesse olukordadesse/juhtumitesse.

- Positiivsed
- Negatiivsed
- Kaasamine oli hädavajalik
- Muu (palun täpsustage)

3.6. Milliseid täiendusi või muudatusi soovitate praegustele protseduuridele, et parandada Eesti Kaitseväe efektiivsemat kaasamist olukordadesse?

- Avatud vastus

3.7. Milliseid täiendusi või muudatusi soovitate praegustele protseduuridele, et parandada Kaitseliidu efektiivsemat kaasamist olukordadesse?

- Avatud vastus

3.8. Anna hinnang praegu kehtivatele/kasutuses olevatele tavadele ja protseduuridele Eesti Kaitseväe kaasamiseks sisejulgeoleku alastesse tegevustesse rahuajal.

- Hästi määratletud ja dokumenteeritud
- Määratletud, kuid mitte hästi dokumenteeritud
- Pole selgelt määratletud

- Muu (palun täpsustage)

3.9. Anna hinnang praegu kehtivatele/kasutuses olevatele tavadele ja protseduuridele Kaitseliidu kaasamiseks sisejulgeoleku alastesse tegevustesse rahuajal.

- Hästi määratletud ja dokumenteeritud
- Määratletud, kuid mitte hästi dokumenteeritud
- Pole selgelt määratletud
- Muu (palun täpsustage)

4. jagu: õigusraamistiku mõistmine

4.1. Kas olete kursis seadusesätetega, mis määratlevad Eesti Kaitseväge kaasamise rahuajal sisekaitselistesse tegevustesse?

- Jah
- Ei
- Osaliselt
- Muu (palun täpsustage)

4.2. Kas olete kursis seadusesätetega, mis määratlevad Kaitseliidu kaasamise rahuajal sisekaitselistesse tegevustesse?

- Jah
- Ei
- Osaliselt
- Muu (palun täpsustage)

4.3. Nimeta õigusakte, mida kasutatakse Eesti Kaitseväge kaasamiseks erinevatesse tegevustesse.

- Kaitseväge korralduse seadus
- Korrakaitse seadus
- Erakorralise seisukorra seadus
- Hädaolukorra seadus
- Päästeseadus
- Politsei ja piirivalve seadus

- Halduskoostöö seadus
- Muu (palun täpsustage)

4.4. Nimeta õigusakte, mida kasutatakse Kaitseliidu kaasamiseks erinevatesse tegevustesse.

- Kaitseliidu seadus
- Korrakaitse seadus
- Erakorralise seisukorra seadus
- Hädaolukorra seadus
- Päästeseadus
- Politsei ja piirivalve seadus
- Halduskoostöö seadus
- Kaitseliidu kaasamise tingimused ja kord küberturvalisuse tagamisel
- Muu (palun täpsustage)

4.5. Kuidas hindate olemasolevate regulatsioonide ja õigusaktide selgust ning asjakohasust, mis puudutab Eesti Kaitseväge kaasamist?

- Väga selge
- Selge
- Mõnevõrra selge
- Ebaselge
- Muu (palun täpsustage)

4.6. Kuidas hindate olemasolevate regulatsioonide ja õigusaktide selgust ning asjakohasust, mis puudutab Kaitseliidu kaasamist?

- Väga selge
- Selge
- Mõnevõrra selge
- Ebaselge
- Muu (palun täpsustage)

4.7. Milliseid probleemkohti olete kohanud seoses regulatsioonide ja õigusaktide rakendamisega praktikas Eesti Kaitseväge kaasamiseks?

- Ei ole kohanud
- Mõningased probleemkohad, kuid ei soovi täpsustada
- Muu (palun täpsustage)

4.8. Milliseid probleemkohti olete kohanud seoses regulatsioonide ja õigusaktide rakendamisega praktikas Kaitseliidu kaasamiseks?

- Ei ole kohanud
- Mõningased probleemkohad, kuid ei soovi täpsustada
- Muu (palun täpsustage)

4.9. Millised on Teie arvates peamised väljakutsed või parendusvaldkonnad olemasolevates regulatsioonides, mis reguleerivad Eesti Kaitseväge kaasamist rahuajal?

- Avatud vastus

4.10. Millised on Teie arvates peamised väljakutsed või parendusvaldkonnad olemasolevates regulatsioonides, mis reguleerivad Kaitseliidu kaasamist rahuajal?

- Avatud vastus

5. jagu: täiendavad märkused

5.1. Esitage soovi korral täiendavaid kommentaare või arusaamu, mis Teie arvates oleksid selle uurimuse jaoks väärtuslikud.

- Avatud vastus, ei ole kohustuslik

LISA 2. DOKUMENDIANALÜÜSI KOODIPUU

Tabel 19. Dokumendianalüüsi koodipuu (autori koostatud)

Nr	Andmeanalüüsi kategooriad	Koodid	Nimetus (esinemissagedus)
1	EKV ja KL seaduslikud võimalused rahuajal sisekaitselistesse olukordadesse kaasamiseks.	1D 2D 1R 2R 3R 4R 1K	Laiapindne riigikaitse (31) Avar julgeolekukäsitlus (7) Ametiabipalve (1) Taotlus (2) Regulatsioonid (14) Koostöö (8) Koostööleping (14)
2	Kaasamise protseduurid	1P 2P 3P	Ametiabipalve (2) Koostööleping (14) Protsessid ja mehhanismid (14)